

AINEVALDKOND: SOTSIAALAINED VALDKONNA ÜLDOSA												
VALDKONNAPÄDEVUS												
<p>Sotsiaalainete pädevusega taotletakse õpilase toimetulekut iseendaga, suutlikkust toimida lähikonnas, valmisolekut ja oskust olla aktiivne ning vastutustundlik kodanik, oskust mõtestada ühiskondlikke suhteid minevikuühiskondades lähtuvalt ajaloolisest kontekstist ja üldinimlikest väärtustest. Sotsiaalainete õpetamise kaudu taotletakse, et põhikooli lõpetaja:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) tunneb huvi kogukonna, rahva ja maailma arengu vastu, mõistab ühiskonnas toimunud ja toimuvate muutuste põhjusi, tagajärgi ja seoseid; 2) tunneb huvi enda arengu vastu, hindab ennast adekvaatselt, analüüsib oma võimalusi, usub endasse ja kavandab oma tulevikku, võtab eakohase vastutuse oma tuleviku kujundamise eest, väärtustab loovust ja ettevõtlikkust ning arendab endas neid omadusi ja pädevusi; 3) austab demokraatiat ja inimõigusi, teab oma õigusi ja kohustusi, järgib seadusi, üldinimlike väärtusi ja üldtunnustatud käitumisnorme, kujundab oma arvamuse ning on vastutustundlik ja aktiivne ühiskonnaliige, on lojaalne Eesti riigile; 4) valdab infootsimise meetodeid, hindab kriitiliselt allikate usaldusväärsust ja teabe sisu; väärtustab teaduspõhist maailmapilti ja kujundab enda seisukohta; 5) aktsepteerib inimeste individuaalseid erinevusi, kultuurilist ja maailmavaatelist mitmekesisust, suhtub neisse sallivalt, kui need pole inimväärlikust alandavad või inimsusevastased; 6) tunnetab oma rolli Eesti kultuuripärandi hoidja ja kandjana, väärtustab inimkonna kultuuripärandit ja aktsepteerib kultuurierinevusi; 7) hoolib endast ja teistest, järgib tervislikke eluviise, käitub turvaliselt enda ja teiste inimeste suhtes, hoiab keskkonda, on teadlik tarbija. 												

AINEVALDKONNA ÕPPEAINED KLASSITI, MAHT (nädalas/aastas)												
Aine/klass	1.kl	2.kl	3.kl	I KA KOKKU	4.kl	5.kl	6.kl	II KA KOKKU	7.kl	8.kl	9.kl	III KA KOKKU
<u>inimeseõpetus</u>		1/35	1/35	2/70		1/35	1/35	2/70	1/35	1/35		2/70
<u>ajalugu</u>						2/70	2/70	4/140	2/70	2/70	2/70	6/210
<u>ühiskonnaõpetus</u>							1/35	1/35			2/70	2/70

AINEVALDKONNA KIRJELDUS (aluseks riiklik, soovituslik on see lühemaks kirjutada, lisada meie kooli eripärad)

Sotsiaalainetes käsitletakse inimese ja ühiskonna toimimist minevikus ning tänapäeval. Sotsiaalainete vahendusel kujundatakse õpilastes oskusi näha ühiskonna arengus põhjusetagajärje seoseid ning teha teadlikke valikuid, lähtudes ühiskonnas kehtivatest väärtustest ja moraalinormidest. Õppe vältel kujundatakse õpilastes tahet toimida kõlbelise ja vastutustundliku ühiskonnaliikme ning isiksusena. 2 Sotsiaalainete pädevusega taotletakse toimetulekut iseendaga, lähikonnas ning ühiskonnas. Kodanikuks olemist määratletakse kui võimet tegutseda vastutustundliku kodanikuna ja osaleda ühiskonnaelus. Sotsiaalse pädevuse ruumilisele haardele lisandub ajaline/ajalooline mõõde. Õppe korraldamisel lähtutakse Eesti riikliku iseseisvuse tunnustamisest, eesti kultuuri traditsioonide, Euroopa ning maailma kultuuri ja teaduse põhisaavutuste väärtustamisest ning riikliku õppekava üldosas sätestatud põhimõtetest.

Ajalugu õppides omandavad õpilased kultuuriruumis orienteerumiseks olulisi teadmisi oma kodukoha ja maailma minevikust ning kultuuripärandist. Aine vahendusel suunatakse õpilane teadvustama, analüüsima ja kriitiliselt hindama ning tõlgendama minevikus aset leidnud sündmusi ja protsesse, nende omavahelisi seoseid ja seoseid tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi. Ajalooõpetus kujundab oskust mõista minevikunähtuste mõjul toimuvat arengut. Inimeseõpetus lõimib õppesisu kõigis kooliastmes, toetades õpilase toimetulekut eakaaslaste hulgas, peres, kogukonnas ja ühiskonnas.

Inimeseõpetuse eesmärk on toetada õpilase sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste arengut, õppides tundma ennast, kujundama vastutustundlikult oma suhteid, olema terviseteadlik, aus, hooliv ja õiglane. Inimeseõpetuse kaudu kujundatakse esmased teadmised ja hoiakud sotsiaalsest võrdsusest, võrdväarsusest ning naiste ja meeste võrdõiguslikkusest. Ühiskonnaõpetuses omandavad õpilased teadmised, oskused ja hoiakud ühiskonnas toimimiseks ning vastutustundlike otsuste tegemiseks. Õppeaine üldeesmärk on luua eeldused aktiivse kodaniku kujunemiseks ja ühiskonna sidususe tugevdamiseks. Kõik sotsiaalvaldkonna ained on toeks, et õpilasel areneks suutlikkus analüüsida oma käitumist ja selle tagajärgi, sobival viisil oma tundeid väljendada, aktsepteerida inimeste erinevusi ning arvestada neid suheldes; ennast kehtestada, seista vastu ebaõiglusele viisil, mis ei kahjusta enda ega teiste huve ega vajadusi. Sotsiaalvaldkonna õppeainete kaudu õpitakse tundma ning järgima ühiskondlikke väärtusi, norme ja reegleid, omandatakse teadmisi, oskusi ja hoiakuid sotsiaalselt aktsepteeritud käitumisest ning inimeste vastastikustest suhetest, mis aitavad kaasa tõhusale kohanemisele ja toimetulekule perekonnas, eakaaslaste hulgas, kogukonnas ning ühiskonnas. Omandatakse teadmisi majandusest, tööturust, maksundusest, õpitakse tegema otsuseid rahatargalt ja vastutustundlikult. Sotsiaalainete kaudu kujundatakse alus maailmavaatelise mitmekesisusega arvestamiseks ning valmisolek dialoogiks erineva maailmavaate esindajatega. Sotsiaalainetes käsitletavate õppeteemade kaudu kujundatakse õpilastes esmane valmisolek märgata ebavõrdsust ühiskonnas ja aidata kaasa võrdõiguslikkuse, sh soolise võrdõiguslikkuse edendamisele. Valdkonnasisese lõiminguga taotletakse, et õpilane areneks terviklikuks isiksuseks, kes suhtub endasse ja teistesse positiivselt, arvestab kaasinimesi, lähtub oma tegevuses üldinimlikest väärtustest ning märkab ja mõistab ühiskonnas toimuvat. Kõigi sotsiaalvaldkonna õppeainete seisukohalt on tähtis koostööoskus ja töötamine rühmas. Õpilane omandab tõhusad oskused ja valmisoleku ühiskonnaellu sekkuda ja olla edukas elukestvas õppes ja tööturul. Õppesisu valib aineõpetaja arvestusega, et kooliastmeti kirjeldatud teadmised, oskused ja hoiakud, üld- ja valdkonnapädevused ning õpitulemused oleksid saavutatavad.

RAKVERE PÕHIKOOLI ÕPILANE ON ENNASTJUHTIV, KOOSTÕINE, AKTIIVNE, LOOV NING OSKAB ÕPPIDA JA ON SELGE ENESEVÄLJENDUSEGA

<p align="center">ÜLDPÄDEVUSTE ARENGU TOETAMINE (lugeda ja kirjutada väikseks ja lihtsaks!)</p>	<p align="center">LÕIMING TEISTE ÕPPEAINETEGA</p>	<p align="center">LÄBIVATE TEEMADE KÄSITLUS</p>
<p>Sotsiaalainete valdkonna õppeainete õppimise kaudu kujundatakse õpilastes kõiki riiklikus õppekavas kirjeldatud üldpädevusi. Pädevustes eristatava nelja omavahel seotud komponendi – teadmiste, oskuste, väärtushinnangute ning käitumise – kujundamisel on kandev roll õpetajal, kelle väärtushinnangud, suhtlemis- ja sotsiaalsed oskused loovad sobiliku õpikeskkonna ning mõjutavad õpilaste väärtushinnanguid ja käitumist.</p> <p>Kultuuri- ja väärtuspädevuse ning sotsiaalse ja kodanikupädevuse kujundamist toetavad kõik ainevaldkonna õppeained erinevate rõhuasetuste kaudu. Suutlikkust mõista humanismi, demokraatia ja ühiskonna jätkusuutliku arengu põhimõtteid ning nendest oma tegutsemises juhendada toetavad ajalugu ja ühiskonnaõpetus. Kõik sotsiaalained süvendavad lugupidavat suhtumist erinevatesse maailmavaatelistesse tõekspidamistesse. Inimeseõpetus ning usundiõpetus toetavad väärtussüsteemide mõistmist, mõtete, sõnade ja tunnetega kooskõlas elamist, oma valikute põhjendamist ning enda heaolu kõrval teiste arvestamist. Oskus seista vastu kesksete normide rikkumisele ning sotsiaalse õigluse ja eri soost inimeste võrdse kohtlemise põhimõtete järgimine on üks õppekava üldesmärke, mille kujundamisel on suurem</p>	<p>Sotsiaalained on teiste ainevaldkondadega seotud valdkonnapädevuste kujundamise kaudu.</p> <p>Keel ja kirjandus, sh võõrkeeled. Kujundatakse oskust väljendada end selgelt ja asjakohaselt nii suuliselt kui ka kirjalikult; lugeda ja mõista erinevaid tekste. Õpilasi juhatakse kasutama kohaseid keelevahendeid, ainealast sõnavara ja väljendusrikast keelt ning järgima õigekeelsusnõudeid. Tähtsustatakse teksti kriitilise analüüsi oskust, meediakirjaoskust, teabe hankimist, selle kriitilist hindamist, tööde vormistamist ning intellektuaalse omandi kaitset. Sotsiaalainete õppimise kaudu täiendatakse õpilaste teadmisi erinevatest kultuuridest ja traditsioonidest. Õpilasi suunatakse märkama oma kultuuri ja teiste kultuuride erinevusi ning neist lugu pidama. Juhitakse tähelepanu erinevate suhtluskeskkondade reeglitele ning ühiskondlikule mitmekesisusele. Selgitatakse võõrkeelse algupäraga mõisteid, võõrkeeleoskust arendatakse ka lisamaterjali otsimisel ja mõistmisel.</p> <p>Matemaatika. Kujundatakse järgmisi oskusi: ajaarvamine; ressursside plaanimine (aeg, raha); matemaatiline kirjaoskus, arvandmete esitlemine ja tõlgendamine (graafikud, tabelid, diagrammid); oskus probleeme seada, sobivaid lahendusstrateegiaid leida ja neid rakendada, lahendusideid analüüsida ning tulemuse tõesust kontrollida; oskus loogiliselt arutleda, põhjendada ja tõestada ning väärtustada matemaatilist käsitlust,</p>	<p>Elukestev õpe ja karjääri plaanimine. Kujundatakse iseseisva õppimise oskust, mis on tähtis alus elukestva õppe harjumuste ja hoiakute omandamisele. Sotsiaalainete kaudu kujundatakse hoiakuid, mida on õpilasele vaja tulevases tööelus. Õpilastele tutvustatakse sotsiaalvaldkonnaga enim seotud ameteid, erialasid ja edasiõppimisvõimalusi. Kujundatakse arusaama ühiskonnas toimuvate muutuste põhjustest ja tagajärgedest ning sellest, mil moel mõjutavad need õpilase valikuid ja tulevikku määravaid otsuseid.</p> <p>Erinevate õppetegevuste kaudu saavad õpilased ülevaate tööturu üldisest olukorrast ja tulevikuprognosidest, tööõigusest, erinevatest töödest eri tegevusvaldkondade ameti- ja kutsealadel ning kasutada seda infot nii tulevast õpitavat eriala valides kui ka pikemaajalist karjääri plaanides. Erinevaid ameteid ja elukutseid tutvustades pööratakse tähelepanu töö iseloomule, töökeskkonnale, töötingimustele ning vajalikele teadmistele, oskustele ja isiksuseomadustele. Õpe annab õpilasele teadmised sellest, et erinevate tööde tegemisel on erinevad nõuded ja töötingimused. Õpilast juhatakse analüüsima, millised on tema eeldused huvipakkuva töö tegemiseks, sh sobiv tervises seisund, füüsiline vorm, füsioloogilised eeldused. Õpilane hakkab analüüsima oma võimeid, oskusi ja väärtusi ning seostama neid tulevase haridustee ja tööelu valikutega, koostades esmase karjääriplaani.</p>

<p>rõhk ühiskonnaõpetusel ja inimeseõpetusel. Enesemääratluspädevuse aluseks on suutlikkus mõista ja hinnata iseennast; hinnata oma nõrku ja tugevaid külgi ning arendada positiivset suhtumist endasse ja teistesse; järgida tervislikke eluviise; lahendada tõhusalt ja turvaliselt iseendaga, oma vaimse, füüsilise, emotsionaalse ning sotsiaalse tervisega seonduvaid ja inimsuhetes tekkivaid probleeme. Pädevuse kujundamist toetab peamiselt inimeseõpetus, ent rahvusliku, kultuurilise ja riikliku enesemääratluse kujundajana teisedki valdkonna õppeained.</p> <p>Õpipädevus. Iga sotsiaalvaldkonna õppeaine kujundab suutlikkust organiseerida õpikeskkonda ning hankida õppimiseks vajaminevaid vahendeid ja teavet, samuti oma õppimise plaanimist ning õpitu kasutamist erinevates kontekstides ja probleeme lahendades. Õppetegevuse ja tagasiside kaudu omandavad õppijad eneseanalüüsi oskuse ning suudavad selle järgi kavandada oma edasiõppimist.</p> <p>Suhtluspädevus. Kõik valdkonna õppeained kujundavad suutlikkust ennast selgelt ja asjakohaselt väljendada erinevates suhtlusolukordades; lugeda ning mõista teabe- ja tarbetekste ning ilukirjandust; kirjutada eri liiki tekste, kasutades kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili; väärtustada õigekeelsust. Väljendusrikast keelt taotlevad kõik valdkonna õppeained.</p> <p>Matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalane pädevus. Kõik valdkonna õppeained toetavad oskust kasutada erinevaid ülesandeid lahendades matemaatikale omast keelt, sümboleid ning</p>	<p>mõista selle sotsiaalsed, kultuurilist ja personaalsed tähendust.</p> <p>Loodusained. Õpitakse mõistma looduskeskkonna ja geograafilise asendi mõju inimühiskonna arengule, inimese arengut ja rahvastikuprotsesse; majanduse ressursse; ühiskonna jätkusuutlikku säästlikku tarbimist, üleilmastumist, globaalprobleemide, sh keskkonnaprobleemide märkamist ja mõistmist ning jätkusuutliku ja vastutustundliku eluviisi väärtustamist.</p> <p>Tehnoloogia. Käsitletavate teemade kaudu kujundatakse oskust hinnata tehnoloogia rakendamise kaasaegseid võimalusi ja ohte; rakendada nüüdisaegseid tehnoloogiaid tõhusalt ning eetilisele oma õpi-, töö- ja suhtluskeskkonda kujundades; kasutada tehnovahendeid eesmärgipäraselt ja säästlikult, järgides ohutuse ning intellektuaalomandi kaitse nõudeid.</p> <p>Kunstiained. Käsitletakse Eesti, Euroopa ja maailma erinevate rahvaste kultuuriteemasid, iluhinnangute muutumist ajas; esteetilisest arengut ja eneseteostuse võimalusi, rahvakultuuri ning loomingulist eneseväljendusoskust.</p> <p>Kehaline kasvatus. Kujundatakse oskust mõista ja väärtustada kehalise aktiivsuse tähtsust tervisliku eluviisi osana eri ajastuil; arendatakse sallivat suhtumist kaaslastesse ning koostööpõhimõtteid tervislikku eluviisi järgides.</p>	<p>Keskkond ja jätkusuutlik areng. Toetatakse õpilase kujunemist sotsiaalselt aktiivseks, vastutustundlikuks ja keskkonnateadlikuks inimeseks, kes püüab leida lahendusi keskkonna- ja inimarengu küsimustele, pidades silmas nende jätkusuutlikkust.</p> <p>Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus. Toetatakse õpilase kujunemist aktiivseks ning vastutustundlikuks kogukonna- ja ühiskonnaliikmeks, kes mõistab ühiskonna toimimise põhimõtteid ja mehhanisme ning kodanikualgatus tähendust, on ühiskonda lõimitud, toetub oma tegevuses riigi kultuuritraditsioonidele ja arengusuundadele ning on kaasatud kohaliku kogukonda käsitlevate otsuste tegemisse.</p> <p>Kultuuriline identiteet. Toetatakse õpilase kujunemist kultuuriteadlikuks inimeseks, kes mõistab kultuuri osa inimeste mõtte- ja käitumislaidi kujundajana ja kultuuride muutumist ajaloo vältel ning kellel on ettekujutus kultuuride mitmekesisusest ja kultuuriga määratud elupraktika eripärast nii ühiskonna ja terviku tasandil (rahvuskultuur) kui ka ühiskonna sees (regionaalne, professionaalne, klassi-, noorte- jms kultuur; subkultuur ja vastukultuur) ning kes väärtustab omakultuuri ja kultuurilist mitmekesisust, on kultuuriliselt salliv ning koostööaldis.</p> <p>Teabekeskond. Toetatakse õpilase kujunemist infoteadlikuks inimeseks, kes tajub ja teadvustab ümbritsevat infokeskkonda ning suudab seda kriitiliselt analüüsida ja selles toimida olenevalt oma eesmärkidest ning ühiskonnas omaks võetud kommunikatsioonieetikast.</p> <p>Tehnoloogia ja innovatsioon. Toetatakse õpilase kujunemist uuendusaltiks ja tänapäevaseid tehnoloogiaid eesmärgipäraselt kasutada oskavaks</p>
---	--	---

<p>meetodeid kõigis elu- ja tegevusvaldkondades. Õpitakse eristama sotsiaalteadusi loodusteadustest (sh mõistma nendes kasutatavate uurimismeetodite eripära). Õpitakse otsima teavet, kasutades tehnoloogilisi abivahendeid, ja tegema saadud teabe alusel tõendus põhiseid otsuseid.</p> <p>Ettevõtlikkuspädevus. Ennekõike ühiskonnaõpetus, kuid ka teised valdkonna õppeained õpetavad nägema probleeme ja neis peituvaid võimalusi, seadma eesmärgi, genereerima ideid ning neid ellu viima. Aineõpetuse kaudu kujundatakse algatusvõimet ja vastutustunnet, et teha eesmärkide saavutamiseks koostööd; õpitakse tegevust lõpule viima, reageerima paindlikult muutustele, võtma arukaid riske ning tulema toime ebakindlusega; õpitakse ideede teostamiseks valida sobivaid ja loovaid meetodeid, mis toetuvad olukorra, enda suutlikkuse ja ressursside adekvaatsele analüüsile ja tegevuse tagajärgede prognoosile ning on kooskõlas eesmärkidega.</p>		<p>inimeseks, kes tuleb toime kiiresti muutuvast tehnoloogilises elu-, õpi- ja töökeskkonnas. Tervis ja ohutus. Toetatakse õpilase kasvamist vaimselt, emotsionaalselt ja füüsiliselt terveks ühiskonnaliikmeks, kes on võimeline käituma turvaliselt ning kujundama tervet keskkonda. Väärtused ja kõlblus. Toetatakse õpilase kujunemist kõlbliselt arenenud inimeseks, kes mõistab üldnimlikke ja ühiskondlikke väärtusi ja kõlbluspõhimõtteid, järgib neid koolis ja väljaspool kooli, ei jää ükskõikseks, kui neid eiratakse, ning sekkub vajaduse korral oma võimaluste piires.</p>
--	--	---

AINEVALDKONDLIKUD HINDAMISE ERISUSED (Sii väga üldiselt ainevaldkonna erisused. Näiteks, kas on numbriline hindamine või kombineeritud või muu; kas muutub numbriliseks mingi aeg; kas on kasutusel hindamismudelid; millal informeeritakse hindamisest; millised on hindamise viisid (tunnikontrollid, õpimapp jne) jm.

ÕPPEKESKKONNA ERISUSED

Õppimist toetav õppekeskkond kujundatakse viisil, kus luuakse kultuuritundlik, üksteist austav, kaasav, vastastikku hooliv ja toetav, turvaline, kiusamis- ja vägivallavaba õppekeskkond, mis 5 rajaneb usalduslikel suhetel, sõbralikkusel ja heatahtlikkusel ning kus märgatakse ja tunnustatakse õpilase pingutusi ja õpiedu. Aktsepteeritakse erinevate seisukohtade olemasolu, arutletakse nende üle ning hinnatakse neid, lähtudes allikatest, tõendus põhjustest faktidest ning demokraatliku ühiskonna aluspõhimõtetest. Kool võimaldab viia õpet läbi ruumis, kus on:

- 1) mööbli ümberpaigutamise võimalus liikumist eeldavateks tegevusteks nagu rühmatööd, dramatiseeringud, rolli- ja õppemängud;
- 2) internetiühendus nii õpetajal kui ka õpilastel, digitehnoloogia ning audiovisuaalsete esitluste ja videoühenduse kasutamise võimalused.

Kool võimaldab:

- 1) korraldada õpet väljaspool klassiruumi, nt mäluasutuses või ametiasutuses;
- 2) kasutada ainekava eesmärke toetavaid õppematerjale ja -vahendeid;
- 3) õppekäike ja kohtumisi erinevate valdkondade esindajatega.

SOTSIAALAINETE VALDKONNA AINEKAVAD

AINEVALDKOND: SOTSIAALAINED

Ainekava AJALUGU

KOOSTAJA(D): Anett Läänemets, Ken Püss

KOOLIASTE: II

KOOLIASTME SAAVUTATAVAD TEADMISED, OSKUSED JA HOIAKUD

1. Teab, ajaloo periodiseerimise põhimõtteid ning et ajaloo periodiseerimine on kokkuleppeline.
2. Teab, et ajaloosündmustel ja -nähtustel on põhjused ja tagajärjed.
3. Kasutab ajaloomõisteid kontekstis.
4. Teab näiteid kodukoha minevikust.
5. Teab, et Eesti ei ole alati olnud iseseisev ning teab olulisi sündmusi ja isikuid Eesti omariikluse kujunemisloos.
6. Mõistab, kuidas kujunes inimasustus.
7. Mõistab, et teadus ja tehnika on pidevas arengus ja mõjutavad inimesi ning ühiskonnaelu.
8. Oskab asetada end minevikus elanud inimese olukorda ning saab aru, et erinevast rollist vaadates on maailm erinev.
9. Teab, et eri aegadel on ühiskonnas olnud erinevad väärtussüsteemid, mida ei ole õige hinnata tänapäeva kontekstis.
10. Teab, mis tunnused on iseloomulikud demokraatlikele ja mittedemokraatlikele ühiskonnavormidele ajaloos.
11. Teab, millist liiki allikatest saab mineviku kohta teavet ja milliste tunnuste järgi saab allikate usaldusväärsust hinnata.
12. Teab näiteid kodukoha kultuuripärandist, olulisi inimesi ja nende rolli kodukoha kultuuriloos.
13. Märkab ja väärtustab minevikupärandit Eestis ja mujal.
14. Teab, kuidas meditsiin ja inimeste teadmised tervisest on aja jooksul muutunud.
15. Teab näiteid, kuidas inimkond on minevikus keskkonda mõjutanud.

ÕPPEAINE HINDAMISE ERISUSED (Siia konkreetse õppeaine hindamise erisused. Vajadusel klassiti. Näiteks, kas on numbriline hindamine või kombineeritud või muu; kas muutub numbriliseks mingi aeg; kas on kasutusel hindamismudelid; millal ja kuidas informeeritakse hindamisest; millised on hindamise viisid (tunnikontrollid, õpimapp jne) jm.

--

KLASS: 5	TUNDIDE ARV:
-----------------	---------------------

ÕPPESISU (teemad, põhimõisted)	TUNDI DE ARV	ÕPITULEMUSED (õpetaja teeb valiku kooliastme õpitulemustest selle klassi jaoks)	ÕPPETEGEVUSED (lõimingud teiste õppeainetega, praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm. Mis tegevused aitavad saavutada õpitulemusi?)
<p>Ajaarvamine Ajaarvamisega seotud mõisted ja ajaloo perioodid: muinasaeg, vanaaeg, keskaeg, uusaeg, lähiajalugu.</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1) Kasutab kontekstis mõisteid, lühendeid ja fraase sajand, aastatuhat, eKr, pKr, araabia number, Rooma number, ajaloo periodiseerimine; 2) kirjelda mõnda minevikusündmust ja inimeste eluolu minevikus; 3) leiab õpitu põhjal lihtsamaid seoseid; 4) väljendab oma teadmisi nii suuliselt kui ka kirjalikult, koostab kava ja lühijutu 	<p>Matemaatikapädevus - kasutab matemaatikale omaseid sümboleid ning meetodeid:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) õpetajal on valitud daatumeid ajaloo erinevatest perioodidest - sajandite määramine ja ajajoonele kandmine; 2) arvutatakse, kui palju on teatud sündmusest möödunud. Kuidas tuleb arvutada siis, kui sündmus toimus eKr ja kuidas siis, kui sündmus toimus pKr. <p>Digipädevus - koostab digivahendite abil <u>ajajoone</u>: digikeskkondades oma teadmiste-oskuste kinnitamine-kontrollimine. Nt teha ajajoon, kus on olemas järgmised sündmused: õpilase sünniaasta, Eesti iseseisvumine, kodulinna rajamine vms.</p> <p>Eesti keel – muistendid, vanasõnad, legendid, müüdid.</p> <p>Kunst – ehituskunst, maalid ajalooallikana; fotod.</p>
<p>Ajalooallikad Ajalugu ja ajalooallikad. Allikate tõlgendamine: kirjalik allikas, suuline allikas, esemeline allikas, muuseum ja arhiiv.</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1) Kasutab kontekstis ajalooallikatega seonduvaid mõisteid: kirjalik allikas, suuline allikas, esemeline allikas; 2) iseloomustab erinevate 	<p>Töö erinevate allikatega:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) <u>Avastades fotot</u> 2) <u>1905. aasta lendeht</u>

		<p>allikatüüpide eripära, hinnates nende usaldusväärsust;</p> <ol style="list-style-type: none"> 3) teab, et mineviku kohta saab teavet ajalooallikatest; 4) töötab lihtsamate allikatega; 5) kasutab ajalookaarti. 	<ol style="list-style-type: none"> 3) <u>Kooliolud ja koduõpetus 18. sajandil</u> 4) <u>Millest jutustab Käsü Hans?</u> <p>Ülesanded:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) <u>Ajalooallikad ja nende eesmärgid</u> 2) <u>Muinasaja allikad ja nende uurimine</u> 3) <u>Kuidas me ajalooa suhtleme</u> <p>Digipädevus – õpilane mõistab, et digivahenditega saab leida ja säilitada infot ning hinnata selle asjakohasust ja usaldusväärsust.</p> <p>Muusikaõpetus – regivärsiline rahvalaul.</p>
<p>Ajaloosündmused, ajaloolised isikud ja eluolu Ajaloosündmused ja silmapaistvad isikud kodukohas, Eestis, Euroopas ning maailmas. Elu linnas ja maal, rahu ja sõja ajal, eluolu, tegevusalad, elamud, rõivastus, toit, kultuur ja traditsioonid, nende muutumine ajas.</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1) Kirjeldab mõnda kodukohas aset leidnud minevikusündmust ja inimeste eluolu minevikus; 2) teab kodukohast pärit silmapaistvaid isikuid ja nende saavutusi; 3) kirjeldab eluolu erinevusi maal ja linnas, sõja ja rahu ajal ning nende erinevusi minevikus ja nüüdisajal; 4) oskab koostada lihtsamat ajaliini ja lühijuttu ajaloolisest isikust ning mineviku eluolust. 	
<p>Elu muinas- ja vanaajal Muinas- ja vanaaja periodiseerimine. Muinasaja arengujärkude üldiseloomustus: kiviaja inimese tegevusalad, põlluharimise algus, loomade kodustamine, käsitöö areng, metallide kasutusele võtmine. Eesti muinasaja üldiseloomustus, Pulli, Kunda. Muinasaegsed mälestised – kalmed ja asulakohad – ning</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1) Toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ja Eesti ajaloos ning isiklikus elus; 2) teab kodukohaga ja Eestiga seotud muinasaja asulaid ning kirjeldab selle/nende tekkimise ja kujunemise põhjuseid; 3) kirjeldab muinasaja inimese eluolu ja selgitab inimese sotsiaalse rolli kujunemist ühiskonnas; 	<p>Kontuurkaardi täitmine: kaardile kantakse Kunda, Pulli muinasasulad. Märgitakse ära, kus asub õpilase kodukoht ja mis ajast pärinevad esimesed jäljed inimasustusest õpilase kodukohas. Võimalusel märkida kaardile ka kodukohaga seotud muinasaegsed asulakohad.</p> <p>Õppematerjal:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) <u>Rõuges valmib iidsete ehitusvõtete abil muinasasula.</u> 2) <u>Millest kõneleb muinasaegne matus?</u>

<p>arheoloogilised leiud. Kodukoha inimasustus muinasajal.</p>		<p>4) nimetab mõnda avastust /leiutist ja selgitab selle/nende tähtsust</p>	<p>Pildiülesanne: tuua välja igale muinasaja perioodile tehnoloogiline uuendus ning mõtestada koos õpilastega, mida see kaasa tõi ja miks oli oluline.</p> <p>Eesti keel ja kirjandus ülesanne - “Minu päev kiviajal”, “Kiviaja, pronksiaja, rauaaja inimene”.</p> <p>Loodusõpetus - kontuurkaardi täitmine, kaardile legendi koostamine.</p>
<p>Eestlaste muistne vabadusvõitlus Muistne vabadusvõitlus, Läti Henrik, Liivimaa kroonika, maakond, ristiusk, Lembitu.</p>	<p>2</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) Kirjeldab ajaloosündmuse näitel põhjuse ja tagajärje seost ja iseloomustab allikatüüpide eripära, hinnates nende usaldusväärsust; 2) teab muistse vabadusvõitluse põhjuseid ja tagajärge; 3) teab, kes oli Läti Henrik ja Lembitu ning miks nad on ajaloos olulised; 4) selgitab, miks on Henriku Liivimaa kroonika tähtis ajalooallikas. 	<p>Näidata, milline on Läti Henriku “<u>Liivimaa kroonika</u>” digiteeritud kujul (püüda lugeda osasid sellest); tekitada arutelu, miks on antud teos ajaloolise tähtsusega.</p> <p>Film “<u>Malev</u>” - teatud lõikude vaatamine.</p> <p>Digipädevus – õpilane mõistab, et digivahenditega saab leida ja säilitada infot ning hinnata selle asjakohasust ja usaldusväärsust.</p> <p>Kultuuri- ja väärtuspädevus - raamatukogude roll kirjanduse talletajana ning jagajana, ajalooalane kirjandus on osa kultuurist oma maa kultuuri ja ajaloo tundma õppimisel.</p> <p>Eesti keel ja kirjandus - katkendi lugemine Läti Henriku “Liivimaa kroonikast”.</p>
<p>Eluolu keskajal Ristiusk, kirik, (katoliku kirik, paavst), klooster. Elu keskajal linnas ja maal, raad, tsunft, raekoda, Hansa Liit, gild, linnaõigused, linnused.</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1) Teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest kontekstist ja inimese sotsiaalsest rollist ühiskonnas; 2) teab ja selgitab, mis roll oli kirikul keskaja ühiskonnas ja kultuuriloos; 3) toob näiteid oma kodukoha ja/või Eesti ajaloomälestistest ja selgitab nende olulisust; 4) kirjeldab joonise abil ajaloolist 	<p>Näidata piltidena tuntumaid keskaegseid kirikud - mis riigis asuvad, võrrelda kirikute eksterjöõri - erinevused, sarnasused.</p> <p>Vaatlus või lühiuurimus - kas, kus ja kuidas religioon ümbritseb õpilase kodukanti (keskkonda, kus õpilane viibib) ja dokumenteerida plakati, esitlusena vms vormis. Püüda leida seos/seoseid keskajaga.</p> <p>Ettekanne - individuaalselt või grupis teha lühiettekanne ühest keskaja kirikust (pildid, tähtsus, eripärad jne).</p>

		<p>asulat, toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu;</p> <p>5) kirjeldab keskaja inimese eluolu ja tegevusalasid;</p> <p>6) kirjeldab joonise abil ajaloolist asulat.</p>	<p>Võrdlev tabel - mis olid linna ja maaelu head ja halvad pooled.</p> <p>Digipädevus - internetist vajaliku info otsimine.</p> <p>Loodusõpetus - Eesti keskaegsete linnade ja hansalinnade märkimine kaardile.</p> <p>Muusika - keskaja muusika kuulamine, selle iseloomustamine ja võrdlemine tänapäevaga.</p> <p>Loovülesanne paaris: õpilased valivad paaris ühe keskaja linna või maaga seotud teema (ameti, linnakodanikuks või talupojaks olemise) ning teevad ajastule omase taskuhääliku. Veebipõhine helisalvestus: https://vocaroo.com/</p>
<p>Eesti 16.-18. sajandi sõdade perioodil Sõjalised kokkupõrked 16.-18. sajandil. Pikemad kui lühemad sõjad. Riikide häving ja uued suurvõimud. Eesti poliitiline olukord. Ajalookaardid. Isikud, kelle otsustel oli mõju Euroopa ja Eesti ajaloole, sh kodukandile.</p>		<p>1) Toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ja Eesti ajaloos;</p> <p>2) nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos;</p> <p>3) toob näiteid inimtegevuse ja looduskeskkonna vastastikusel mõjust minevikus;</p> <p>4) mõistab ajaloosündmuste ajalist järgnevust;</p> <p>5) kirjeldab ajaloosündmuse näitel põhjuse ja tagajärje seost.</p>	<p>Õppematerjal ja ülesanded:</p> <p>1) <u>Liivi sõda</u></p> <p>2) <u>“Pildikesi Eestimaal sündinud asjust: Rootsi ja Vene aeg.”</u></p> <p>3) <u>Eesti ala pärast Vene-Liivi sõda</u></p> <p>4) Ajatelg: rühmatöö ajateljega. Õpilased paigutavad teljele valitsejatega seotud sündmused. Oluline on, et sündmused oleksid õiges ajalises järjekorras. Teljele saaks kanda ka pilte (nt Kadrioru loss, mille juurde märgitakse, kuidas see on Peeter I seotud).</p> <p>Kirjandus - legendid ja lood Karl XII-st ja Peeter I-st.</p> <p>Geograafia - kontuurkaardi täitmine, sõjakäigu kohta lausete sõnastamine kaardi põhjal.</p> <p>Matemaatika - statistiliste andmete analüüs Eesti rahvaarvu muutuste kohta.</p>

<p>Eluolu uusajal Rehielamu ja mõis, toidulaud, rõivad ja rahvatraditsioonid, pärisorjus. Tartu Ülikool, talurahvaharidus ja Bengt Gottfried Forselius.</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1) Toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu; 2) kirjeldab inimeste eluolu minevikus; 3) teab ja esitleb lugusid oma kodukoha minevikust; 4) leiab õpitu põhjal lihtsamaid seoseid; 5) kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis; 6) kirjeldab hariduse andmist minevikus. 	<p>Õppematerjal ja ülesanded:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) HEV õpilasele: talurahva elu 19. sajandil Mahtra sõja näitel (esitlus ja tööleht). 2) Talupoja pulmad 19. sajandil. 3) Suuline arutelu - vana aja ning tänapäeva kooli võrdlus: mis on sarnast ja mis on erinevat. Õpilased jutustavad, mida uut teada said, mis tundus huvitav ja mis üllatas ning miks on haridus tähtis tänapäeval. <p>Eesti keel ja kirjandus - kirjaliku ja suulise eneseväljendusoskuse arendamine. Töö tekstiga: <u>talurahva eluolu kirjeldus A.H. Tammsaare</u> näitel. Õpetaja uurib muuseumi kodulehel olevat teksti, valib välja sobivad lõigud ja õpilane rakendab funktsionaalset lugemist ja koostab teksti põhjal küsimusi.</p> <p>Kunstiõpetus - rehielamu ja/või mõisakompleksi joonistamine.</p>
<p>Rahvuslik ärkamisaeg Rahvuslik ärkamisaeg, Jannsen, Koidula, Jakobson, Hurt, laulu- ja mänguseltsid, I üldlaulupidu.</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1) Nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos; 2) teab, kes olid Johann Voldemar Jannsen, Lydia Koidula, Carl Robert Jakobson, Jakob Hurt ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos; 3) kirjeldab tähtsamaid ärkamisaja sündmusi; 4) nimetab mõnda kodukohaga seotud isikut ja/või sündmust ja/või ajaloomälestist. 	<p>Kultuuri- ja väärtuspädevus - kultuuripärandi väärtustamine.</p> <p>Õppematerjal:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) õppematerjali iga maakonna kohta leiab: <u>“Eesti kultuurilooline õppematerjal”</u>. 2) Eestimaa kuulsad inimesed: <u>Lydia Koidula, Jakob Hurt, Carl Robert Jakobson</u>. 3) <u>Eestlaste perekonnanimed</u>. <p>Muusika - “Mu isamaa, mu õnn ja rõõm” kuulamine, kaasa laulmine.</p>
<p>Eesti iseseisvumine Päästekomitee: Päts, Konik, Vilms, iseseisvusmanifest, iseseisvuse</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1) Nimetab Eesti iseseisvumisega seotud sündmusi ja isikuid; 	<p>Kultuuri- ja väärtuspädevus - Eesti iseseisvus ja olulisus eestlastele; ajaloolised isikud, esimene Eesti</p>

väljakuulutamine.		<ol style="list-style-type: none"> 2) kirjeldab Eesti iseseisvumise näitel põhjuse ja tagajärje seost; 3) teab, kes olid Konstantin Päts, Konstantin Konik ja Jüri Vilms ja põhjendab nende olulisust 4) teab, millal ja kus kuulutati välja Eesti Vabariik. 	<p>president.</p> <p>Eesti keel - kirjaliku eneseväljendusoskuse arendamine, jutu koostamine. Õpilane kirjutab lühikese jutu, mida tähendab tema jaoks Eesti riik ja et Eesti on iseseisev riik (õpetaja annab jutukese kirjutamiseks ette märksõnad või suunavad küsimused). Jutu pealkirjastab õpilane ise.</p> <p>Teabekekkond ja meediakasutus - <u>iseseisvuspäev</u>.</p> <p>Muusika - Eesti Vabariigi riigihümn, kuulamine ja kaasa laulmine.</p>
<p>Iseseisev Eesti kahe maailmasõja vahel Vabadussõda (1918-1920), Johan Laidoner, Võnnu lahing - võidupüha, Poska, Tartu rahu. Eesti aeg kahe maailmasõja vahel: Maaseadus, Eesti kroon, üldine eluolu ja kultuur.</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1) Toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ja Eesti ajaloos; 2) kirjeldab ajaloosündmuse näitel põhjuse ja tagajärje seost; 3) teab vabadussõja põhjuseid ja tagajärge; 4) teab ja oskab selgitada võidupüha tähtsust Eesti kultuuriloos; 5) teab, kes oli Jaan Poska ja põhjendab tema olulisust; 6) selgitab Tartu rahu tähtsust; 7) kirjeldab üldist eluolu ja kultuuri, toob näiteid. 	<p>Õppematerjal ja ülesanded:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) <u>“Pildid Eestimaal sündinud asjust: 5 Vabadussõda. Eesti riigi sünd”</u>. 2) Tapa muuseum <u>“Eestis käibel olnud rahad”</u>. 3) <u>Eesti raha ajalugu</u>. <p>Ühiskonnaõpetus - kodanikualgatus ja ettevõtlikkus - vabatahtlikud vabadussõjas (nt koolipoisid, Soome vabatahtlikud).</p> <p>Tehnoloogia ja innovatsioon - mõistab tehnoloogilise arengu positiivseid ja negatiivseid mõjusid (sõjatehnika areng, soomusrongid, kuulipildujad jne).</p> <p>Loodusõpetus - leiab ajalookaardilt infot.</p> <p>Eesti keel ja kirjandus - lühikokkuvõtted nimekatest kultuuritegelastest kahe maailmasõja vahel, nt <u>padlet keskkond</u>, seinaleht, kirjalik jutt.: Paul Keres, Kristjan Palusalu, Anton Hansen Tammsaare, Eduard Wiiralt, Marie Under, Kristjan Palusalu jne.</p>
<p>Eesti ja Teine maailmasõda Stalin, Hitler, MRP, Nõukogude okupatsioon, küüditamine, Saksa okupatsioon, holokaust, suur</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1) Toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ja Eesti ajaloos ning isiklikus elus; 2) kirjeldab ajaloosündmuse näitel 	<p>Kultuuri- ja väärtuspädevus - ühiskondlike ja üldinimlike väärtuste hindamine. <u>Ajaloolised fotod</u>.</p> <p>Kunstiõpetus - piltide analüüs, tunneb ära, kes olid</p>

põgenemine.		<p>põhjuse ja tagajärje seost;</p> <ol style="list-style-type: none"> 3) toob näiteid, kuidas Teine maailmasõda mõjutas elu Eestis; 4) teab, kes olid Jossif Stalin ja Adolf Hitler ning selgitab nende mõju Eesti ajaloole; 5) toob näiteid oma perekonnaloost. 	<p>Stalin ja Hitler ja teab nende mõju Eestile.</p> <p>Intervjuu lähikondsega ja lugude jagamine klassis, arutelu. <u>Kogu Me Lugu</u>.</p>
<p>Nõukogude aeg Metsavendlus, kolhoos, eluolu ENSV-s.</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1) Toob näiteid sündmustest ja protsessidest Eesti ajaloos ja isiklikus elus; 2) toob näiteid ajaloomälestisest ja selgitab, miks need on kultuuriloos olulised; 3) iseloomustab erinevatest valdkondadest ENSV eluolu; 4) toob näiteid ja teab mõnda lugu oma perekonnaloost ENSV ajal; 5) teab ja tunneb kodukohaga seotud paiku, isikuid. 	<p>Õppematerjal:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Lõigud seriaalist “<u>ENSV</u>” <p>Suhtluspädevus - vestluse/intervjuu läbiviimine. Õpilased uurivad kodus vanematelt, vanavanematelt ja/või perekonna tuttavatelt, missugune oli eluolu nõukogude ajal (kool, poes käimine, elamud, kultuur, meelelahutus jne). Kirjalikult või salvestada vestluse/intervjuu. Eelnevalt ette valmistada küsimused intervjuuks/vestluseks. <u>Juhend</u>.</p> <p>Tehnoloogia ja innovatsioon - nõukogudeaegsed esemed ja nende vasted tänapäeval. Nõukogudeaegne ese: õpilased toovad võimaluse korral kooli kaasa ühe eseme, mis on pärit nõukogude ajast. Teavad eseme lugu.</p> <p>Eesti keel ja kirjandus - küsimuste moodustamine ja vestluse läbiviimine. Teha lühiettekandeid nõukogude aja Eesti muusikute, sportlaste, kirjanike, näitlejate, teadlaste kohta (õpetaja võib anda valiku ette, võimalusel esitleda kodukandiga seotud isikuid).</p> <p>Matemaatika - esemete paigutamine ajalisel õiges järgnevuses.</p> <p>Loodusõpetus - <u>metsavennapunkrid</u> - seos looduskeskkonnaga.</p>
<p>Iseseisvuse taastamine Laulev revolutsioon, Balti kett,</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1) Nimetab ajaloolisi isikuid ja 	<p>Digipädevus - oskus kasutada digivahendeid ülesande täitmiseks. <u>Kodukohaga seotud videosid ajastu ja teema</u></p>

Lennart Meri.		<p>põhjendab nende olulisust;</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) toob näiteid inimtegevuse ja looduskeskkonna vastastikusest mõjust minevikus; 3) teab, kes oli Lennart Meri selgitab tema olulisust; 4) teab, mis põhjustel sai Eesti iseseisvuse taastamine võimalikuks; 5) oskab nimetada mõnda iseseisvumise taastamisega seotud sündmust; 6) teab mõnda perekonnalugu. 	<p><u>kohta</u>. Veebipõhine helisalvestus, mida kasutada mälestuste kogumiseks ja esitlemiseks - <u>Vocaroo</u>.</p> <p>Õpipädevus - iseseisvalt ülesande lahendamine, nt kui vaja uurida mälestusi. Ülesanne: uuritakse vanematelt ja/või vanavanematelt, mida nad mäletavad iseseisvuse taastamisest. Võimaluse korral tuuakse kodust kaasa pilte vms. Õpilane jutustab (nt paaristööna), mis talle kodus selle pildi või eseme kohta räägiti ning kuidas see on perekonnaga seotud. Mis on emotsionaalne väärtus? (Vocaroo)</p> <p>Eesti keel ja kirjandus - mälestuste jutustamine klassikaaslastele.</p> <p>Muusika - laulva revolutsiooni lugude kuulamine ja nende sisu üle arutlemine, "<u>Ei ole üksi ükski maa</u>".</p>
---------------	--	---	---

KLASS: 6	TUNDIDE ARV:
-----------------	---------------------

ÕPPESISU (teemad, põhimõisted)	TUNDI DE ARV	ÕPITULEMUSED (õpetaja teeb valiku kooliastme õpitulemustest selle klassi jaoks)	ÕPPETEGEVUSED (lõimingud teiste õppeainetega, praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm. Mis tegevused aitavad saavutada õpitulemusi?)
<p>Muinasaja ja vanaaeg Muinas- ja vanaaja periodiseerimine. Muinasaja arengujärgude üldiseloomustus: kiviaja inimese tegevusalad, põlluharimise algus, loomade kodustamine, käsitöö areng, metallide kasutusele võtmine.</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1) Kirjeldab muinasaja inimese eluviisi ja tegevusalasid; 2) näitab kaardil ning põhjendab, miks ja mis piirkondades sai alguse põlluharimine; 3) teab, mis muudatusi ühiskonnaelus tõi kaasa metallide kasutusele võtmine; 4) seletab ja kasutab kontekstis 	<p>Matemaatika - aja mõõtmine: arvtelje koostamine, sajandite määramine, arvutamine - kui palju aega on ühest sündmusest möödunud?</p> <p>Digipädevus - koostab digivahendite abil <u>ajajoone</u>.</p> <p>Õppematerjalid:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <u>Sajandite määramine</u> 2. <u>Ajalooa seotud mõisted</u>

		<p>mõisteid kiviaeg, pronksiaeg, rauaaeg, varanduslik ebavõrdsus, sugukond, hõim.</p>	<p>Õppetegevus:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Pildianalüüs: pilt Eesti esimeste elanike asula paikadega, kuid pildil esineb vigu. Tuleb märkida asjad, mida 8000–9000 aastat tagasi siin elanud inimestel veel ei olnud.
<p>Muinaaeg Eestis Eesti muinasaja üldiseloostus, Pulli, Kunda. Muinaaegsed mälestised – kalmed ja asulakohad – ning arheoloogilised leiud. Kodukoha inimasustus muinasajal</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1) Õpilane teab mõnda inimeste ajaloolist asulat, kirjeldab selle tekkimise ja kujunemise põhjusi; 2) teab ja esitleb lugusid oma kodukoha minevikust; 3) kirjeldab muinasaja inimese eluviisi ja tegevusalasid Eestis; 4) teab esimesi asulaid: Pulli ja Kunda Lammasmägi; 5) teab mõnda kodukohas asuvat muistist või kodukoha inimasustuse tekkelugu. 	<p>Õppematerjal:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. “Eesti kultuurilooline õppematerjal” - <u>Lääne-Virumaa</u>
<p>Vanad Idamaad Vanaaja sisu ja üldiseloostus: ajalised piirid, looduslikud olud. Vana-Egiptuse riigikorraldus, eluolu, religioon, kultuurisaavutused. Vaaraod Thutmosis III, Ramses II, Tutankhamon. Mesopotaamia, sumerite linnriigid, leiutised (ratas, potikeder), Hammurabi seadused, eluolu, religioon, kultuurisaavutused. Iisraeli ja Juuda riik, ainujumala usk, Vana Testament, kümme käsku</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1) Selgitab, miks, kus ja millal tekkisid vanaaja kõrgkultuurid, ning näitab kaardil Egiptust ja Mesopotaamiat; 2) toob näiteid inimtegevuse ja looduskeskkonna vastastikusest mõjust minevikus; 3) kirjeldab vanaaja elulaadi ja religiooni Egiptuse, Mesopotaamia või Juuda riigi näitel; 4) tunneb vanaaja kultuuri- ja teadussaavutusi: meditsiin, matemaatika, astronoomia, kirjandus, kujutav kunst, Egiptuse püramiidid ja Babüloni rippaiad; 	<p>Õppetegevus:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Töö kaardiga: esimeste tsivilisatsioonide paiknemine jõgede ääres 2. Definitsioonikaardi koostamine mõiste TSIVILISATSIOON kohta (tunnused, näited, oma definitsiooni koostamine). 3. <u>Muistsed tsivilisatsioonid esitlus</u> <p>Ühiskonnaõpetus - riigi tunnused (skeem riigi tunnuste kohta).</p> <p>Loodusõpetus - Euroopa ja Aasia kaart, jõed.</p>

		<p>teab, et esimesed kirjasüsteemid olid kiilkiri ja hieroglüüfkiri;</p> <p>5) seletab mõisteid linnriik, vaarao, muumia, sfinks, tempel, püramiid, preester, Vana Testament.</p>	
<p>Mesopotaamia Sumerid, linnriik, Babüloonia, Hammurapi, seaduste kogu, kiilkiri, savitahvel, tsikuraat, Ištar, Marduk, potikeder ja ratas, Gilgameš.</p>		<p>1) Õpilane toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu;</p> <p>2) nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos;</p> <p>3) teab, milline oli Mesopotaamia riiklik korraldus;</p> <p>4) teab, kes oli Hammurapi;</p> <p>5) mõistab Mesopotaamia kultuuripärandi tähtsust inimkonna ajaloos ning oskab tuua näiteid.</p>	<p>Õppetegevus:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Mesopotaamia <u>esitlus</u>. 2. <u>Monogramm kiilkirjas</u> 3. <u>Enesekontroll - mõiste + pilt</u> 4. <u>Lünktekst</u> 5. <u>Ristsõna</u> 6. Mõisted - <u>allikas1</u> ja <u>allikas 2</u> <p>Matemaatika-, loodusteaduste ja tehnoloogia pädevus - ratta ja vankri leiutamine, astroloogia ja astronoomia tundmine, suured ehitised (tsikuraat, Babülioni rippuvad aiad, Ištari väravad).</p>
<p>Egiptus Egiptuse riigikorraldus. Thutmosis III, Ramses II, Tutanhamon. Eluolu. Religioon. Kultuurisaavutused. Vaarao, preestrid, templid, ametnikud, orjad, hieroglüüfid, papüürus, palsameerimine, muumia, sarkofaag, püramiidid, kalender, aritmeetika ja geomeetria.</p>		<p>1) Õpilane nimetab teaduse ja tehnika arengut mõjutanud tähtsamaid avastusi ja leiutisi ning selgitab nende tähtsust;</p> <p>2) nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos;</p> <p>3) kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis;</p> <p>4) teab, milline oli Egiptuse riiklik korraldus ning kes olid Thutmosis III, Ramses II, Tutanhamon;</p> <p>5) kirjeldab vanaaja elulaadi ja religiooni Egiptuse näitel;</p> <p>6) tunneb Egiptuse kultuuri- ja teadussaavutusi meditsiinis,</p>	<p>Õppetegevus:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Töö piltidega: õpilane märgib, kes on pildil: Thutmosis III, Ramses II ja Tutanhamon. 2) Lühiettekanded paaris- või grupidööna Egiptuse kultuuri- ja teadussaavutustest (õpetaja annab ette suunavad märksõnad ja/või küsimused). 3) Ristsõna koostamine + <u>teema kordamiseks Egiptuse kohta</u> <p>Eesti keel - kirjaliku eneseväljendusoskuse arendamine:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lühijutt “Kui ma elaksin Vanas Egiptuses” - Uudise koostamine Vana-Egiptuse kohta. Teemad annab õpetaja ette (nt põlluharimise alguse kohta, religiooni teemadel). Heli salvestamiseks võib kasutada keskkonda www.vocaroo.com.

		<p>matemaatikas, astronoomias;</p> <p>7) toob näiteid kujutavast kunstist, teab mõnda Egiptuse püramiide.</p>	<p><u>Tartu Ülikooli Kunstimuuseumi muumiakamber.</u></p> <p>Isikulood: <u>Tutanhamon</u>, <u>Ramses II</u>, <u>Thutmosis III</u>.</p>
<p>Vahemere idaranniku kõrgkultuurid: Foiniikia, Iisraeli ja Juuda riik</p> <p>Tähestik, meresõitjad, Kartaago. Ainujumala usk, Jahve, Mooses, Vana Testament, kümme käsku.</p>		<p>1) Õpilane toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ajaloos;</p> <p>2) teab, et foiniiklased head meresõitjad, võtsid kasutusele tähestiku;</p> <p>3) teab, et Iisraelis tekkis monoteistlik religioon;</p> <p>4) teab, mis on Vana Testament.</p>	<p>Isikulood: <u>Mooses</u> ja <u>Taavet</u>.</p> <p>Loodusõpetus - kaarditöö, looduslikud olud Lähis-Idas, maavarad, purpurpunase värvi saamine.</p> <p>Õppematerjal- ja tegevus:</p> <p>1) <u>Foiniikia tähestik</u></p> <p>2) Film “Exodus: Jumalad ja kuningad”. <u>Ringo Ringvee kommentaar Ringvaates</u></p> <p>3) <u>Judaismi ülevaade</u></p> <p>4) Ülesanded õpilastele: <u>allikas 1</u>, <u>allikas 2</u>, <u>allikas 3</u>, <u>allikas 4</u>, <u>allikas 5</u>, <u>allikas 6</u>.</p>
<p>Vana-Kreeka</p> <p>Vanim kõrgkultuur Euroopas. Kreeka loodus ja rahvastik, Kreetat ja Mückeene kultuur. Kreeka linnriigid. Ühiskonnakorraldus ja kasvatus Ateenas ning Spartas. Linnriikide nõrgenemine ja alistamine Makedooniale. Aleksander Suure sõjaretk ning maailmariigi tekkimine. Vana-Kreeka kultuur ja religioon, eluolu ja mütoлогия. Olümpiamängud. Homerose kangelaseepika, ajalookirjutus, teater, kunst, arhitektuur, skulptuur, vaasimaal. Vana-Kreeka kultuuri tähtsus.</p>		<p>1) Näitab kaardil Kreetat, Kreekat, Balkani poolsaart, Ateenat ja Spartat;</p> <p>2) teab, et Vana-Kreeka tsivilisatsioon sai alguse Kreetat-Mückeene kultuurist;</p> <p>3) kirjeldab Vana-Kreeka kultuuri ja eluolu iseloomulikke jooni järgmistes valdkondades: kirjandus, teater, religioon, kunst, sport; 22</p> <p>4) võrdleb Vana-Kreeka ühiskonnakorraldust Ateena ja Sparta näitel;</p> <p>5) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid polis, rahvakoosolek, akropol, agoraa, türann, aristokraatia, demokraatia, kodanik, ori, eepos, olümpiamängud, teater, tragöödia, komöödia, skulptuur, Trooja sõda,</p>	

		hellenid, tähestik.	
Kreeta-Mükeene kultuur Balkani poolsaar, Hellas ja hellenid, barbarid, Kreeka, Kreeta, Ateena, Sparta, Knossos, Mükeene.		1) Õpilane kasutab narratiivi loomisel ajaloomõistete asjakohases kontekstis; 2) toob näiteid sündmustest ja protsessides maailma ajaloos; 3) oskab näidata kaardil: Kreeka, Kreeta, Balkani poolsaar, Ateena, Sparta; 4) teab, et Vana-Kreeka tsivilisatsioon sai alguse Kreeta-Mükeene kultuurist.	Töö kaardiga: Interaktiivne kaart/seinakaart, kontuurkaart - viide . Õppematerjal õpilastele: 1) Vana-Kreeka põllumajandus - viide 2) Knossose palee- viide 3) Kreeta kultuur - viide
Kreeka linnriigid Polis, rahvakoosolek, akropol, agora, türann, aristokraatia, demokraatia, kodanik, ori, Perikles, Kreeka-Pärsia sõjad (Maratoni lahing).		1) Õpilane teab näiteid erinevatest ühiskonnaelu vormidest antiikajal ja kirjeldab nende erisusi; 2) kirjeldab joonise abil ajaloolist asulat; 3) toob näiteid ajaloomälestistest ja selgitab, miks need on kultuuriloos olulised; 4) kirjeldab Vana-Kreeka ühiskonnakorraldust ja eluolu Ateena ja Sparta näitel, võrdleb neid kirjelduse põhjal; 5) seletab ja kasutab järgmisi mõisteid: polis, rahvakoosolek, akropol, agora, türann, aristokraatia, demokraatia, kodanik, ori.	
Vana-Kreeka kultuur ja teadus Homeros, eeposed "Ilias" ja "Odüsseia" Herakles, komöödia ja tragöödia, Zeus, Olümpia, olümpiamängud, 776 eKr, templid,		1) Õpilane nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos; 2) teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest	

<p>arhitektuur, skulptuur, vaasimaalid, Herodotos, nt Pythagoras, Hippokrates, Sokrates, Platon, Aristoteles.</p>		<p>kontekstist;</p> <ol style="list-style-type: none"> 3) iseloomustab erinevate allikatüüpide eripära, hinnates nende usaldusväärsust; 4) toob näiteid Vana-Kreeka kultuuri- ja teadussaavutustest; 5) oskab nimetada tähtsamaid kreeka mõtlejaid; 6) jutustab olümpiamängudest ja kreeka kunstist; 7) püüab vaadelda maailma minevikus elanud inimeste pilgu läbi ning mõistab Vana-Kreeka kultuuri mõju Euroopa ajaloole. 	
<p>Hellenism Aleksander Suur, hellenism, Aleksandria, seitse maailmaimet, nt Eukleides, Archimedes, Ptolemaios.</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1) Õpilane nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos; 2) toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ajaloos; 3) teab näiteid erinevatest ühiskonnaelu vormidest antiikajal ja kirjeldab nende erisusi; 4) teab, kes oli Aleksander Suur ja kirjeldab tema vallutuste tagajärgi; 5) selgitab, mis on hellenism ning toob näiteid hellenismiaja kultuuri- ja teadussaavutustest. 	
<p>Vana-Rooma Rooma riigi tekkimine, looduslikud olud, kuningad. Rooma Vabariigi algus ja ühiskondlik korraldus. Rooma võimu laienemine Vahemere maades. Hannibal, Caesar, vabariigi lõpp. Rooma keisririigi ühiskondlik korraldus. Augustus, Rooma</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1) Näitab kaardil Apenniini poolsaart, Vahemerd, Kartaagot, Roomat, Konstantinoopolit, IdaRoomat ja Lääne-Roomat; 2) teab Rooma riigi tekkelugu ning oskab tingmärkidest juhindudes näidata kaardil Rooma riigi territooriumi ja selle laienemist; 	

<p>impeerium ja selle lõhenemine. Vana-Rooma kultuur, kunst ja arhitektuur, rahvas ja eluolu, avalikud mängud. Ristiusu teke, Uus Testament.</p>		<p>3) iseloomustab eluolu ja kultuuri Rooma riigis; seletab ja kasutab kontekstis mõisteid vabariik, foorum, kapitolium, Colosseum, patriits, plebei, konsul, senat, rahvatribuun, orjandus, amfiteater, gladiaator, leegion, kodusõda, kristlus, piibel, provints, Ida-Rooma, Lääne-Rooma, Kartaago, Konstantinoopol, ladina keel.</p>	
<p>Rooma riigi tekkimine Apenniini poolsaar, Vahemeri, Rooma, Tiberi jõgi, Alpi mäestik, Romulus, 753 eKr, Kapitolium, foorum, ladina keel, etruskid.</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1) Õpilane toob näiteid sündmustest ja protsessides maailma ajaloos; 2) nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos; 3) kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis; 4) paigutab ajatelejele ajaloosündmusi, kasutades õigesti ajaühikuid, lahendab ajateleje abil ülesandeid; 5) näitab kaardil: Apenniini poolsaar, Vahemeri, Rooma linn, Tiberi jõgi, Alpi mäestik; 6) teab Rooma riigi tekkelugu ning teab, kes oli Romulus ja miks on ta oluline Rooma kultuuriloos; 7) paigutab ajatelejele Rooma linna asutamise aasta; 8) selgitab ja kasutab kontekstis järgmisi mõisteid: Kapitolium, foorum, ladina keel. 	
<p>Rooma vabariik</p>		<p>1) Õpilane kirjeldab ajaloosündmuse</p>	

<p>Vabariik, senat, konsul, rahvakoosolek, Puunia sõjad, Hannibal, Kartaago, Caesar, leegion, kodusõda.</p>		<p>näitel põhjuse ja tagajärje seost;</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust; 3) selgitab Rooma vabariigi riigikorda; 4) kirjeldab ja näitab kaardi abil Rooma riigi laienemist; 5) teab, kuidas said roomlased Vahemere maade valitsejateks; 6) seletab, miks ja kuidas lõppes vabariigi ajajärk; 7) teab, kes oli Caesar ja ja põhjendab tema olulisust. 	
<p>Eluolu Vanas-Roomas Patriitsid, plebeid, rahvatribuun, perekond, ori, gladiaator.</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1) Õpilane teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest kontekstist ja inimese sotsiaalsest rollist ühiskonnas; 2) toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu; 3) kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis; 4) kirjeldab eluolu Rooma riigis; 5) teab mõisteid: patriitsid, plebeid, rahvatribuun, gladiaator ja kasutab neid õiges kontekstis. 	
<p>Kultuur ja religioon Vanas-Roomas Templid, amfiteater, akvedukt, triumf, Colosseum, kristlus, Uus Testament, piibel.</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1) Õpilane teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest kontekstist; 2) toob näiteid ajaloomälestistest ja selgitab, miks need on kultuuriloos olulised; 3) toob näiteid inimtegevuse ja looduskeskkonna vastastikusest mõjust minevikus; 	

		<ol style="list-style-type: none"> 4) teab roomlaste usule iseloomulikke jooni; 5) mõistab vanaaja kultuuripärandi tähtsust inimkonna ajaloos; 6) teab, kes oli Jeesus Kristus ning mõistab tema olulisust kultuuriloos; 7) kasutab uusi mõisteid õiges kontekstis. 	
<p>Rooma keisririik Provints, Lääne-Rooma, Ida-Rooma, Augustus, Konstantinoopol, 476, hunnid, suur rahvasterändamine.</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1) Õpilane toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ajaloos; 2) teab, et ajaloo periodiseerimine on kokkuleppeline, nimetab ajalooperioode ja sündmusi, mis on aluseks ajaloo periodiseerimisele; 3) paigutab ajateljele ajaloosündmusi ja -perioode, kasutades õigesti ajaühikuid; lahendab ajatelje abil ülesandeid; 4) nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos; 5) selgitab Rooma keisririigi valitsemiskorda; 6) tunneb Rooma ühiskonna üldist arengut keisririigi ajal; 7) teab, miks lõhenes Rooma keisririik; 8) teab, kes oli Augustus ja põhjendab tema olulisust; 9) teab, millal ja miks lagunes Rooma keisririik. 	

AINEVALDKOND: SOTSIAALAINED

Ainekava AJALUGU

KOOSTAJA(D): Anett Läänemets

KOOLIASTE: III

KOOLIASTME SAAVUTATAVAD TEADMISED, OSKUSED JA HOIAKUD

1. Eristab ajalooperioode ning iseloomustab neid põhitunnuste kaudu.
2. Mõistab ajaloosündmuste tähenduslikkust, toob esile sündmuste ja protsesside põhjusi ja tagajärgi ning jätkuvuse ja muutuste näiteid.
3. Seostab kodukoha ajalugu Eesti ja Euroopa ajalooga, teab Eesti ajaloo pöördpunkte.
4. Mõistab Eesti omariikluse kujunemist ja arengut Euroopa ajaloo taustal.
5. Mõistab tänapäeva Euroopa ja Ameerika Ühendriikide kujunemislugu ja arengut ning riikide mõju maailmas.
6. Analüüsib inimeste igapäevaelu ja ühiskonnaelu muutumist ning linnade tähtsuse kasvu.
7. Mõistab teaduse ja tehnika arengu mõju inimeste eluviisile ja ühiskonnaelu valdkondadele.
8. Mõistab kolonialismi ja rahvastikurände põhjusi ja tagajärgi minevikus ja tänapäeval globaalse ajaloo perspektiivis.
9. Analüüsib inimese sotsiaalseid ja ühiskondlikke rolle minevikus ja tänapäeval, individuaalse eneseteostuse piiranguid ja võimalusi lähtuvalt ühiskonna arengust.
10. Mõistab, kuidas on kujunenud ja toiminud demokraatlik ühiskond minevikus, võrreldes tänapäevaga.
11. Mõistab, kuidas inimese käsitus on ajas muutunud.
12. Kogub ajalooalast informatsiooni, töötab eritüübiliste ajalooallikatega, kommenteerib ja hindab neid kriitiliselt, teeb informatsiooni põhjal järeldusi.
13. Eristab poliitilisi õpetusi, teab nende kujunemislugu.
14. Analüüsib kultuuripärandi tähtsust inimkonna ajaloos ja mõistab üksikisiku rolli kultuuripärandi kandjana.
15. Analüüsib inimese tervisekäitumise muutumist ajaloos.
16. Mõistab inimtegevuse ja keskkonna vastastikust mõju ajaloos.

ÕPPEAINE HINDAMISE ERISUSED (Siia konkreetse õppeaine hindamise erisused. Vajadusel klassiti. Näiteks, kas on numbriline hindamine või kombineeritud või muu; kas muutub numbriliseks mingi aeg; kas on kasutusel hindamismudelid; millal ja kuidas informeeritakse hindamisest; millised on hindamise viisid (tunnikontrollid, õpimapp jne) jm.

--

KLASS: 7	TUNDIDE ARV:
-----------------	---------------------

ÕPPESISU (teemad, põhimõisted)	TUNDI DE ARV	ÕPITULEMUSED (õpetaja teeb valiku kooliastme õpitulemustest selle klassi jaoks)	ÕPPETEGEVUSED (lõimingud teiste õppeainetega, praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm. Mis tegevused aitavad saavutada õpitulemusi?)
<p>Maailm keskajal 476–1492 (tervet õa käsitlev)</p> <p>Keskaegse maailmapildi mõju maailma ajaloole, keskaja ühiskonna üldisloomustus ja periodiseering. Läänikord, eluolu. Kiriku ja kultuuri osa keskajal, ristiusu õpetuse alused, ristisõjad, keskaja ülikoolid ja teadus, romaani ja gooti stiil. Frangi riik, Frangi riigi teke, riik Karl Suure ajal, Frangi riigi jagunemine, kolm tuumikala: Itaalia, Prantsusmaa ja Saksamaa. Araablased. Araabia ühiskond, Muhamed. Islam, araabia kultuur ja selle mõju Euroopale. Bütsants, Bütsantsi tugevuse põhjused, Justinianus I, Vana-Vene riik. Linnad ja kaubandus, linnade teke ja eluolu, hansakaubandus Põhja-Euroopas, tsunftikord, linnade valitsemine. Põhja-Euroopa ja Eesti. Skandinaavia eluviis ja ühiskond, viikingite retked. Eesti keskajal, eluolu muinasaja lõpus.</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1) Kirjeldab läänikorda, feodaalset hierarhiat, seisuslikku ühiskonda, naturaalmajandust ning talupoegade ja feodaalide elulaadi; 2) teab kiriku osa keskaja ühiskonnas nii kultuuripärandi säilitajana kui ka maailmapildi kujundajana; 3) teab, kuhu tekkisid keskaegsed linnad, ning kirjeldab keskaegse linna eluolu; 4) iseloomustab Frangi riigi osatähtsust varakeskaegses ühiskonnas ja Frangi riigi jagunemise tagajärgi; 5) iseloomustab araabia kultuuri ja selle mõju Euroopale, näitab kaardil araablaste vallutusi; 6) kirjeldab viikingite elu, nimetab ja näitab kaardil nende retkede põhisuundi; 7) toob esile ristisõdade eesmärgid ja tulemused; 8) nimetab Eesti muinasmaakondi ja 	

<p>Muinasmaakonnad, muistne vabadusvõitlus ja ristiusustamine, ühiskonna struktuur. Valitsemine, Liivi Ordu. Linnad. Keskaja ühiskond Saksamaa, Inglismaa ja Prantsusmaa näitel. Saksa-Rooma keisririik, parlamendi kujunemine Inglismaal, Prantsusmaa ühendamine. Eluolu keskajal. Asustus, tegevusalad ja eluolu kodukohas muinasaja lõpul.</p>		<p>suuremaid linnuseid, iseloomustab eestlaste eluolu muinasaja lõpul, Eesti ristiusustamist ning muistset vabadusvõitlust;</p> <p>9) teab, kuidas kujunes Bütsantsi riik ja tekkis Vana-Vene riik;</p> <p>10) seletab mõisteid paavst, patriarh, piiskop, preester, munk, nunn, senjäär, vasall, feodaal, pärisori, Inglise parlament, raad, tsunft, gild, Hansa Liit, Mõõgavendade Ordu, Liivi Ordu, romaani stiil, gooti stiil, koraan, Muhamed, mošee, Meka;</p> <p>11) teab, kes olid Karl Suur ja Justinianus I, ning iseloomustab nende tegevust.</p>	
<p>Seisused, läänikord ja eluolu Läänikord ehk feodaalkord, lään ehk feood, läänimees ehk feodaal, senjäär, vasall, läänipüramiid ehk feodaalne hierarhia, turniir, linnus.</p>		<p>1) Õpilane iseloomustab seisuslikku ühiskonda: nimetab seisused ja ülesanded, selgitab jumala tähtsust keskaja inimese maailmapildis;</p> <p>2) iseloomustab läänikorda;</p> <p>3) kasutab kontekstis mõistet senjäär ja vasall ja truudus, feodaal;</p> <p>4) kirjeldab feodaalset hierarhiat, selgitab seoseid;</p> <p>5) iseloomustab läänimeeste elulaadi;</p> <p>6) kirjeldab keskaegset linnust;</p> <p>7) iseloomustab rüütlit ja aadlidaami, kirjeldab nende elu. Nt kirjeldab keskaegse rüütlikeisuse ideaale, võrdleb neid tänapäeva meesideaaliga, iseloomustab keskaegse</p>	

		<p>aadlidaami ilu- ning käitumisideaali; võrdleb seda tänapäeva naise ideaalidega, loetleb aadlinaise kohustusi ja ülesandeid abikaasa ja lossiemandana; selgitab aadlike abielu peamist eesmärki;</p> <p>8) analüüsib linnuselu vooruseid ja puuduseid keskaja inimese seisukohast.</p>	
<p>Ristiusk, kirik ja kultuur Ristiusk, katoliku kirik, kiriku struktuur, kogudus, usklikud, vaimulikud, ilmikud, pühak, paavst, peapiiskop, piiskop, preester, klooster, munk, kerjasmunk, nunn, abt, abtiss, tsölibaat, askees, palve, palverännak, palverändur, reliikvia, liturgia, koraal, psalm, sakrament, ristimine, armulaud, laulatus, ordinatsioon, patt, paradiis, põrgu, puhastustuli, piht, romaani stiil, gooti stiil, altar, ümarkaar, teravkaar, manuskript, miniatuur.</p>		<p>1) Õpilane iseloomustab põhitunnuste kaudu erinevaid ajalooperioode;</p> <p>2) iseloomustab kiriku rolli keskaja ühiskonna ja üksikisiku elus;</p> <p>3) kirjeldab kiriku struktuuri;</p> <p>4) teeb allikate põhjal järeldusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis;</p> <ul style="list-style-type: none"> ● selgitab mõne näite põhjal, mil moel võivad ehitised, kunstiteosed ja muud esemed anda teavet keskaegse inimese maailmapildi kohta. ● teeb kirjalike tekstide või kunstiteoste põhjal lihtsamaid järeldusi, hinnates autori taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis; <p>5) nimetab erinevate kunstistiilide olulisemaid tunnuseid ja tunneb väliste tunnuste järgi ära erinevate kunstistiilide arhitektuurinäiteid;</p> <ul style="list-style-type: none"> ● tunneb ära ja nimetab romaani ja gooti stiili arhitektuuris (ümarkaar/ teravkaar, hoone 	

		<p>üldilme, akende suurus ja hulk,detailid);</p> <ul style="list-style-type: none"> ● iseloomustab kunstiteoste toel keskaja kujutavat kunsti (temaatika, kujutamisviis, kunstniku staatus, eesmärgid); <p>6) märkab Eesti ja maailma kultuuri seoseid ja vastastikust mõju;</p> <ul style="list-style-type: none"> ● selgitab ristiusustamise mõju kultuurile ja keskkonnale kirikuehituse näite kaudu; <p>7) teab, kuidas meditsiin on ajas arenenud ja mis võtteid on kasutatud haiguste ja epideemiatega võitlemisel;</p> <ul style="list-style-type: none"> ● toob näiteid keskaja inimeste teadmistest ja uskumustest haiguste kohta; <p>8) toob näiteid erinevate ajastute kultuuripärandist;</p> <ul style="list-style-type: none"> ● toob näiteid keskaja kirjandusest, kunstist ja muusikast; ● iseloomustab keskaja kultuuripärandit näidete põhjal. 	
<p>Euroopa riigid varakeskajal Suur rahvasterändamine, germaanlased, Chlodovech, Frangi riik, Merovingid, Karolingid, Karl Suur, Verduni leping.</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1) Õpilane toob näiteid rahvastikurännetest, selgitades nende põhjusi ja tagajärgi; 2) selgitab suure rahvaste rändamise põhjuseid ja mõju Euroopale; 3) nimetab Lääne-Rooma riigi aladel tekkinud germaanlaste riike; 4) iseloomustab germaanlaste ja roomlaste suhteid; 5) nimetab romaani ja germaani keelkonda kuuluvaid keeli; 6) analüüsib Euroopa riikide arengut ajaloos mõne riigi näitel; 	

		<p>7) kirjeldab Frangi riigi tekkimist ning jagunemise põhjuseid ja tagajärgi (kolm tuumikala: Itaalia, Prantsusmaa ja Saksamaa);</p> <p>8) teab, kus tekkis Frangi riik – kannab kontuurkaardile;</p> <p>9) selgitab milles seisnes ristiusu vastuvõtmise tähtsus Frangi riigi jaoks;</p> <p>10) selgitab, kes on Merovingid, kes on Karolingid.</p>	
<p>Linnad ja linnaelu Linnaõigus, raad, raekoda, turuplats, gild, tsunft, Hansa Liit.</p>		<p>1) Õpilane kirjeldab, kuidas on erineval ajal maailmas korraldatud inimeste heaolu, tuues näiteid tervishoiu, igapäevaelu ja turvalisuse korraldusest;</p> <p>2) kirjeldab elu keskaegses linnas kasutades ajaloolaseid mõisteid õiges kontekstis;</p> <p>3) võrdleb elu keskaja ja tänapäeva linnas;</p> <p>4) teeb allikate põhjal järeldusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis;</p> <p>5) toob näiteid erinevate ajastute kultuuripärandist;</p> <p>6) toob näiteid, mis Eesti linnades on säilinud keskajast;</p> <p>7) märkab Eesti ja maailma kultuuri seoseid ja vastastikust mõju;</p> <p>8) selgitab hansakaubanduse mõju Eesti linnade arengule.</p>	
<p>Euroopa riigid kõrgkeskajal William Vallutaja, Henry II,</p>		<p>1) Õpilane analüüsib Euroopa riikide arengut ajaloos mõne riigi näitel;</p>	

<p>Karolingid ja Kapetingid, Saja-aastane sõda, Jeanne d Arc.</p>		<ol style="list-style-type: none"> 2) võrdleb riigi kujunemist Prantsusmaal ja Inglismaal; 3) analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile, mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga; 4) toob näiteid relvastuse arengust keskajal, nt Saja-aastase sõja käigus võeti kasutusele tulirelvad. 	
<p>Keskaegse Euroopa naabrid: araablased, Bütsants, viikingid, Vana-Vene riik Bütsants, õigeusk, patriarh, ikoon, ristkappelkirik, mosaiik, kirikulõhe, beduiinid, Meka, Kaaba, islam, moslem, Allah, prohvet, kaliif, kalifaat, džihaad, mošee, minarett, koraan, imaam, viikingid, varjaagid, normannid, saaga, ruunikivi, valhalla, bojaar, veetše, družina.</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1) Õpilane teeb allikate põhjal järeldusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis; 2) selgitab mõne näite põhjal keskaegse Euroopa suhteid naabritega; 3) teeb kirjalike või esemeliste allikate ja kunstiteoste põhjal lihtsamaid järeldusi; 4) arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda; 5) toob näiteid, kuidas suhted naabritega on mõjutanud eurooplaste maailmapilti, teadmisi, oskusi; 6) teeb lihtsamaid järeldusi rahvaste ja kultuuride vastastikuse mõju kohta. 	
<p>Ristisõjad Urbanus II, Saladin, püha maa, ristisõjad, Läti Henriku Liivimaa</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1) Õpilane toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid; 	

<p>kroonika, muistne vabadusvõitlus, Lembitu.</p>		<ol style="list-style-type: none"> 2) toob allikate põhjal esile ristsõdade põhjuse-tagajärje seoseid; 3) selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu; 4) selgitab, miks algasid ristsõjad Läänemere ääres ning kuidas need mõjutasid Eesti ajalugu; 5) analüüsib allikate usaldusväärsust eri aspekte hinnates, teab, et allika sõnum sõltub autori positsioonist; 6) kirjeldab muistse vabadusvõitluse käiku ning paigutab selle sündmuse laiemasse ajaloolisse konteksti (ristisõjad Euroopas ja Liivimaal, keskaja algus Eestis); 7) nimetab muistse vabadusvõitluse põhjuseid ja tagajärgi; 8) selgitab, kes oli Läti Henrik ja Lembitu ning miks nad on ajaloos olulised; 9) selgitab, miks on Henriku Liivimaa kroonika tähtis ajalooallikas. 	
<p>Haridus, ülikoolid ja teadus Kloostrikool, linnakool, toomkool, ülikool, teaduskond, 7 vaba kunsti, rektor, dekaan, dispuut, skolastika, alkeemia, astroloogia.</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1) Õpilane loetleb inimkeskse ja teadusliku maailmapildi kujunemise põhjuseid, toob näiteid selle tunnusjoontest, suuna esindajatest erinevatel ajastutel ning ühiskonnas toimunud muutustest; 2) selgitab näidete toel, kellel ja kuidas oli keskajal võimalik haridust saada; 3) nimetab keskaja seitse vaba kunsti; 	

		<p>4) toob näiteid keskaja teaduste: skolastika, alkeemia, astroloogia ja arstiteaduse uurimismeetoditest ja -tulemustest;</p> <p>5) nimetab Euroopa esimesi ülikoole ja kirjeldab ülikoolides toimunud õppetööd.</p>	
<p>Eesti keskajal Keskaja periodiseering Eesti ajaloos, Vana-Liivimaa, Liivi sõda.</p>		<p>1) Õpilane toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid;</p> <p>2) märgib kaardile Liivi sõja järgse haldusjaotuse;</p> <p>3) arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda;</p> <p>4) selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu;</p> <p>5) selgitab muutusi Liivimaa valitsemises peale muistse vabadusvõitluse lõppu.</p>	
<p>Maailm varauusajal 1492–1600</p>			
<p>Maadeavastused Marco Polo reisikirjad, kompass, astrolaab, karavell, karak, indiaanlased, asteegid, inkad, konkistadoorid, kolonialism, koloniaalimpeerium.</p>		<p>1) Õpilane selgitab Ameerika Ühendriikide kujunemislugu;</p> <p>2) selgitab Christoph Kolumbuse rolli Ameerika avastajana eurooplaste jaoks;</p> <p>3) toob näiteid hispaanlastest ja portugallastest kolonisaatorite eesmärkidest ja tegevusest Ameerikas;</p> <p>4) toob näiteid kolonialismi majanduslikest, poliitilistest ja eetilistest aspektidest, annab</p>	

		<p>kolonialismile hinnangu erinevast perspektiivist;</p> <p>5) märgib kaardile maadeavastajate retked. Kirjeldab retkesid oma sõnadega kasutades geograafia termineid;</p> <p>6) selgitab eurooplaste kolonialismi põhjuseid ja tagajärgi Uues Maailmas;</p> <p>7) toob näiteid hispaanlaste ja portugallaste tegevusest Uue Maailma avastus- ja vallutusretkedel;</p> <p>8) annab hinnangu eurooplaste kolonisatsioonile Uues Maailmas kolonistide, põliselanike ja tänapäeva seisukohast.</p>	
<p>Reformatsioon ja vastureformatsioon Katoliiklus, reformatsioon, usupuhanus, indulgents, tees, ketser, Augsburgi usutunnistus, luterlus, protestantlus, kalvinism, anglikaanlus, pildirüüste, Trento kirikukogu, jesuiidid, vastureformatsioon, inkvisitsioon.</p>		<p>1) Õpilane toob näiteid ühiskonna ümberkorraldamise võimalustest reformide või revolutsiooni teel ja analüüsib nende protsesside erinevusi;</p> <p>2) toob näiteid reformatsiooni eesmärkidest, levikust ja mõjust;</p> <p>3) nimetab vastureformatsiooni põhjuseid ja tagajärgi;</p> <p>4) analüüsib inimeste võimalusi ja valikuid minevikus ja tänapäeval isikute näitel;</p> <p>5) uurib ja tutvustab mõne keskajal elanud inimese võimalusi ja valikuid Marthin Lutheri ja tema mõttekaaslaste näitel.</p>	
<p>Renessanss ja humanism Humanism, renessanss, traktaat.</p>		<p>1) Õpilane loetleb inimkeskse ja teadusliku maailmapildi kujunemise põhjuseid, toob</p>	

		<p>näiteid selle tunnusjoontest, suuna esindajatest erinevatel ajastutel ning ühiskonnas toimunud muutustest;</p> <p>2) võrdleb skolastikat ja humanismi;</p> <p>3) toob näiteid humanistide, maadeavastajate ja renessansiajastu õpetlaste tegevusest ja selgitab nende tegevuse mõju teadusliku maailmapildi kujunemisele;</p> <p>4) selgitab ja toob näiteid, kuidas inimesed on erinevatel ajastutel loodusesse suhtunud;</p> <p>5) selgitab, kuidas teadusliku maailmapildi kujunemine hiliskeskajal on mõjutanud inimeste suhtumist loodusesse.</p>	
--	--	---	--

KLASS: 8	TUNDIDE ARV:
-----------------	---------------------

ÕPPESISU (teemad, põhimõisted)	TUNDI DE ARV	ÕPITULEMUSED (õpetaja teeb valiku kooliastme õpitulemustest selle klassi jaoks)	ÕPPETEGEVUSED (lõimingud teiste õppeainetega, praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm. Mis tegevused aitavad saavutada õpitulemusi?)
<p>Uusaeg: Maailm 1600–1815 Uusaja ühiskonna põhijooned Euroopas, absolutismi kujunemine, Louis XIV, valgustusfilosoofia, Inglise kodusõda ja restauratsioon, Inglismaa ja Prantsusmaa, 18. sajandi valgustatud absolutism Preisimaa näitel, Friedrich II. Eesti Rootsi ja Vene riigi koosseisus,</p>		<p>1) teab, mis muutused toimusid Rootsi ja Vene ajal Eesti võimukorralduses, talurahva elus, hariduses ja kultuuris ning mis olid Põhjasõja tagajärjed Eestile;</p> <p>2) selgitab valitsemiskorralduse muutusi uusajal: seisuslik riik, absolutism, valgustatud absolutism, parlamentarism;</p>	

<p>valitsemine, keskvoim ja aadli omavalitsus, Balti erikord, Põhjasõda, Peeter I, Eesti talurahvas 17. ja 18. sajandil, muutused majanduses ja poliitikas, vaimuelu (religioon, haridus, kirjasõna). USA iseseisvumine, Iseseisvussõda, USA riiklik korraldus. Prantsuse revolutsioon ja Napoleoni ajastu. Prantsuse revolutsiooni põhjused ja kulg, Napoleoni reformid, Viini kongress ja poliitilised muutused Euroopa kaardil Vestfaali rahu ning Viini kongressi tulemusena, Prantsuse revolutsiooni ja Napoleoni sõdade tähtsus Euroopa ajaloos. Kultuur: barokk, klassitsism. Asustus ja eluolu paikkonnas 17.–18. sajandil.</p>		<ol style="list-style-type: none"> 3) selgitab Prantsuse revolutsiooni ning Napoleoni reformide põhjusi, tagajärgi ja mõju; 4) toob esile ühiskonna ümberkorraldamise võimalusi reformide ja revolutsiooni teel ning saab aru, mille poolest need erinevad; 5) teab, kuidas tekkisid Ameerika Ühendriigid, ja kirjeldab Ameerika Ühendriikide riigikorraldust; 6) kirjeldab baroki ja klassitsismi põhijooni; 7) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid valgustus, valgustatud absolutism, reform, revolutsioon, restauratsioon, absolutism, parlamentarism; 8) teab, kes olid Napoleon, Louis XIV, Peeter I ja Voltaire, ning iseloomustab nende tegevust. 	
<p>Ususõjad. Prantsusmaa, Inglismaa, Saksamaa sisepoliitika varauusajal Ususõda, kodusõda, protestandid, katoliiklased, hugenotid, luterlased, kalvinistid, anglikaanid, Vestfaali rahu.</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1) Õpilane toob allikate abil esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid; 2) võrdleb allikate toel Prantsusmaa ususõdade, Inglismaa kodusõja ja kolmekümneaastase sõja põhjuseid ja tagajärgi; 3) analüüsib allikate usaldusväarsust eri aspekte hinnates, teab, et allika sõnum sõltub autori positsioonist; 4) hindab allika usaldusväarsust eristades fakte ja arvamusest; teadvustab allika autori taotlusi ja eesmärgi; põhjendab allika valikut. 	

		<p>5) Teeb allikate põhjal järeldusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis;</p> <p>6) teeb allika põhjal järeldusi autori positsiooni, taotluste või veendumuste kohta.</p>	
<p>Absolutism ja valgustus Monarh, monarhia, absolutism, absoluutne monarh, valgustatud absolutism, valgustatud monarh</p>		<p>1) Õpilane iseloomustab põhitunnuste kaudu erinevaid ajalooperioode;</p> <p>2) iseloomustab põhitunnuste kaudu absolutismiajastut;</p> <p>3) analüüsib inimeste võimalusi ja valikuid minevikus ja tänapäeval isikute näitel;</p> <p>4) analüüsib inimeste võimalusi ja valikuid uusajal elanud ajalooliste isikute näitel;</p> <p>5) kujundab oma poliitilise eelistuse ja põhjendab seda: annab hinnangu absolutismile ajastu kontekstis;</p> <p>6) loetleb inimkeskse ja teadusliku maailmapildi kujunemise põhjuseid, toob näiteid selle tunnusjoontest, suuna esindajatest erinevatel ajastutel ning ühiskonnas toimunud muutustest:</p> <ul style="list-style-type: none"> • seostab inimkeskse ja teadusliku maailmapildi kujunemist hariduse ja valgustusideede levikuga; • nimetab valgustusfilosoofe ning toob näiteid nende panusest inimkeskse ja teadusliku maailmapildi kujunemisse. 	
<p>Ameerika iseseisvumine</p>		<p>1) Õpilane elgitab Ameerika</p>	

<p>Koloonia, emamaa, iseseisvusdeklaratsioon, iseseisvussõda, põhiseadus, demokraatia.</p>		<p>Ühendriikide kujunemislugu 17.-18. sajandil:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Inglise kolooniate rajamine, konfliktid Prantsuse ja Inglise kolooniate vahel, kolooniate konfliktid emamaaga, iseseisvusdeklaratsioon, iseseisvussõda, 1789. aasta põhiseadus ja selle jõustumine. <p>2) Teab demokraatiale iseloomulikke jooni selle kujunemise ajal ja tänapäeval ja toob näiteid demokraatia arengust antiikajast tänapäevani;</p> <p>3) elgitab inimõiguste ja kodanikuvabaduste arengut mõne ajaloolise dokumendi näitel Ameerika iseseisvusdeklaratsioon ja põhiseadus.</p>	
<p>Prantsuse revolutsioon ja Napoleon Seisused, generaalstaadid, reform, revolutsioon, Asutav kogu, äärmuslus, žirondiinid, jakobiinid, terror, koodeks.</p>		<p>1) Õpilane toob näiteid ühiskonna ümberkorraldamise võimalustest reformide või revolutsiooni teel ja analüüsib nende protsesside erinevusi;</p> <p>2) selgitab Prantsuse revolutsiooni Asutava kogu ja Napoleoni reformide (koodeksite) näitel ühiskonna ümberkorraldamise vajadust ja erinevaid võimalusi;</p> <p>3) tunneb ära äärmusluse ja populismi tunnused minevikus ja tänapäeval;</p> <p>4) elgitab äärmuslike liikumiste ja ideoloogiate mõju ühiskonnale jakobiinide näitel.</p>	
<p>Eesti Rootsi ja Vene riigi</p>		<p>1) Õpilane selgitab näidete abil,</p>	

<p>koosseisus Rootsi aeg, Vene aeg, reduktsioon, restitutsioon.</p>		<p>kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu;</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) võrdleb Rootsi ja Vene ajal (17. ja 18. sajandil toimunud muutusi Eestis; 3) märkab kodukoha kultuuripärandit ja teab selle kujunemislugu, mõistab, et kultuuripärandi tähendus võib ajas muutuda; 4) toob näiteid uusaja kultuuripärandist kodukohas ja Eestis (arukam õpilane toob esile näiteid nt kirikute või mõisahoonete käekäigust nõukogude ajal ja Eesti Vabariigis); 5) toob näiteid eestikeelse kirjasõna ja hariduselu edenemisest kodukohas ja Eestis, analüüsib hariduse tähtsust ühiskonna arengus; 6) tutvustab üht uusaja kultuuriobjekti kodukohas või Eestis, selgitades selle tähtsuse või funktsiooni muutumist ajas. 	
<p>Kunst, kultuur ja teadus varauusajal Barokk, rokokoo, klassitsism.</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1) Õpilane nimetab erinevate kunstistiilide olulisemaid tunnuseid ja tunneb välise tunnuste järgi ära erinevate kunstistiilide arhitektuurinäiteid; 2) võrdleb põhitunnuste alusel (üldilme, detailid) barokkstiili, klassitsismi arhitektuuris; 3) tunneb ära ja iseloomustab allikate põhjal barokki, rokokoo stiili, klassitsismi 	

		<p>kujutavas kunstis, toob näiteid kunstnike ja nende teoste kohta;</p> <p>4) analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile, mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga:</p> <ul style="list-style-type: none"> • analüüsib teaduse arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile varauusaja teadusrevolutsiooni saavutuste näitel. 	
Maailm 1815–1918			
Viini kongress ja Euroopa uusajal Kongress, lõppakt, restauratsioon, tagurlus, tasakaal.		<p>1) Õpilane analüüsib Euroopa riikide arengut ajaloos mõne riigi näitel;</p> <p>2) analüüsib Euroopa riikide arengut uusajal mõne riigi näitel/ (Prantsusmaa, Inglismaa, Saksamaa, Venemaa, Austria, Rootsi vms).</p>	
Tööstusrevolutsioon ja industrialiseerimine Kütused: süsi ja koks, aurumasin, võimsusühikud: hobujõud ja watt, tööstus, vabrik, automatiseerimine, linnastumine.		<p>1) Õpilane analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile, mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga;</p> <p>2) toob näiteid uusaja tehnilistest leiutistest ja selgitab nende ellurakendamise tulemusel toimunud muutusi inimeste igapäevaelus ja ühiskonnas;</p> <p>3) selgitab ja toob näiteid, kuidas</p>	

		<p>inimesed on erinevatel ajastutel loodusesse suhtunud;</p> <p>4) toob näiteid kuidas industrialiseerimise tulemusena on suurenenud inimkonna ökoloogiline jalajälg;</p> <p>5) analüüsib linnastumise põhjuseid ja tagajärgi 19. sajandi Euroopa ja Ameerika Ühendriikide linnade näitel.</p>	
<p>Poliitilised õpetused Ideoloogia, liberalism, konservatism, sotsialism, rahvuslus, natsionalism, äärmuslus, kommunism.</p>		<p>1) Õpilane iseloomustab erinevaid poliitilisi õpetusi ja nende peamisi toetusgruppe ühiskonnas, analüüsib, mis on iseloomulik konservatismile, liberalismile ja sotsiaaldemokraatiale, rahvusel tänapäeval;</p> <p>2) seloomustab ja võrdleb liberalismi, konservatismi, natsionalismi ja sotsialismi etteantud kriteeriumide alusel (nt ideaalid ja eesmärgid, ideoloogid, toetajaskond), kujundab oma arvamuse.</p>	
<p>Euroopa rahvaste kevad (1848. aasta revolutsioonid) Rahvuslus, rahvuslik vabadusliikumine, rahvusriik, kodanlus, liberalism, vabariik, põhiseadus.</p>		<p>1) Õpilane arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda:</p> <ul style="list-style-type: none"> • arutleb märksõnade või küsimuste toel rahvusel, Euroopa rahvaste vabadusliikumise ja 1948. aasta revolutsioonide põhjuste ning tagajärgede üle. Kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda. 	
<p>Kolonialism ja imperialismi</p>		<p>1) Õpilane toob näiteid kolonialismi</p>	

<p>kujunemine Koloonia, koloniseerimine, kolonialism, impeerium, imperialism.</p>		<p>majanduslikest, poliitilistest ja eetilistest aspektidest, annab kolonialismile hinnangu erinevast perspektiivist:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● toob näiteid kolonialismi majanduslikest, poliitilistest ja eetilistest aspektidest Aafrikas, Aasias, Ameerikas, Austraalias, ● annab hinnangu eurooplaste kolonisatsioonile kolonistide, põliselanike ja tänapäeva seisukohast. <p>2) Selgitab, kuidas tootmine, tarbimine ja inimeste elatustase on seotud loodusressursside kasutamisega:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● analüüsib koloniaalvallutuste seost loodusressursside kasvava vajadusega; ● analüüsib rahvaarvu muutuste ja inimeste heaolu seoseid loodusressursside kasutamisega 19. sajandi näitel; ● analüüsib imperialismi kujunemise seost loodusressursside hõivamisega. 	
<p>Venemaa ja Eesti 19. sajandil ja 20. sajandi algul Reformid, tagurlus, dekabristid, õigeusk, isevalitsus, slavofiil, venestamine, baltisakslane, estofiil.</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1) Õpilane analüüsib Eesti omariikluse kujunemist ja arengut Euroopa sündmuste kontekstis; 2) seostab Eesti omariikluse algust rahvusliku vabadusliikumise ja ärkamisaja sündmustega; 3) nimetab Eesti omariikluse kujunemise majanduslikke, kultuurilisi ja poliitilisi eeldusi; 4) nimetab Eesti omariikluse kujunemisele kaasa aidanud 	

		<p>isikuid ja selgitab nende panust.</p> <ol style="list-style-type: none">5) Toob näiteid erinevate ajastute kultuuripärandist;6) seostab eestlaste perekonnanimede saamist pärisorjuse kaotamisega, toob näiteid perekonnanimede saamislugudest;7) toob näiteid estofiilide tegevusest ja panusest eesti kultuurilukku;8) toob näiteid arkamisaja tegelaste ja nende panuse kohta eesti kultuuriloos;9) märkab kodukoha kultuuripärandit ja teab selle kujunemislugu, mõistab, et kultuuripärandi tähendus võib ajas muutuda;10) toob näiteid eestikeelse kirjasõna ja hariduselu edenemisest kodukohas ja Eestis, analüüsib hariduse tähtsust ühiskonna arengus;11) toob näiteid Kalevipoja tegelaskuju tähenduse muutumise kohta ajaloo.12) Märkab Eesti ja maailma kultuuri seoseid ja vastastikust mõju;13) toob näiteid Eestist pärit, Eestis õppinud või tegutsenud baltisaksa haritlaste tegevuse rahvusvahelisest mõjust (Karl Ernst von Baer, <u>Fabian Gottlieb Benjamin von Bellingshausen</u>, August von Kozebue, <u>Adam Johann von Krusenstern</u>, Eduard von Toll, Friedrich Georg Wilhelm von Struve, Ferdinand	
--	--	---	--

		<p>von Wrangel jt);</p> <p>14) teadvustab baltisakslaste rolli eesti (ja läti) kultuuri ja ühiskonnaelu arengus.</p>	
<p>Esimene maailmasõda. Eesti iseseisvumine</p> <p>Antant, Kolmikliit, Keskriigud atentaat, läänerinne, idarinne, maneööversõda, positsioonisõda, Compiègne'i vaherahu, Veebruari- ja oktoobrirevolutsioon Venemaal, Lenin, kommunistid, Nõukogude Venemaa, iseseisvusmanifest, 23.-24.02.1918.</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1) Õpilane toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid; 2) arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle; 3) analüüsib Esimese maailmasõja põhjusi ning sõdivate poolte taotlusi ning Esimese maailmasõja tagajärgi ja mõju maailma arengule; 4) analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile; 5) nimetab I maailmasõja käigus kasutusele võetud sõjapidamise uuendusi, kirjeldab nende rolli, toob näiteid sõda käsitlevatest filmidest, raamatutest jms; 6) toob näiteid ühiskonna ümberkorraldamise võimalustest reformide ja revolutsiooni teel, analüüsib nende protsesside erinevusi; <ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab Vene revolutsioonide ja novembrirevolutsiooni tagajärgi ja mõju • nimetab Esimese maailmasõja aegseid sõjalise liite ning selgitab mis riigid ja miks sinna kuulusid, sõnastab sõja põhjuseid ja tagajärgi 7) Selgitab näidete abil, kuidas 	

		<p>muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu;</p> <p>8) analüüsib Eesti omariikluse kujunemist ja arengut Euroopa sündmuste kontekstis:</p> <ul style="list-style-type: none"> • seostab Eesti omariikluse kujunemist rahvusvaheliste sündmustega (uute rahvusriikide tekkimine esimese maailmasõja käigus, Vene revolutsioonid). 	
<p>Teadus, tehnika ja kultuur 19. sajandil ja 20. sajandi algul Sisepõlemismootor, elekter, hõõglamp, röntgen, raudtee, raudbetoon, rahvastik, aspiriin, narkoos, süstal, pastöriseerimine, valmistoit, krinoliin, tärgeldamine, frakk, smoking, silinder, romantism, realism, historitsism, impressionism, postimpressionism, juugend.</p>		<p>1) Õpilane teab, kuidas meditsiin on ajas arenenud ja mis võtteid on kasutatud haiguste ja epideemiatega võitlemisel:</p> <ul style="list-style-type: none"> • toob näiteid 19. sajandi meditsiini edusammudest (ravimid, veregruppide avastamine, röntgen, narkoos, rasestumisvastased vahendid jt) ja põhjendab nende tähtsust haigustega võitlemisel, pere planeerimisel, rahvastikuprotsessides jne. <p>2) Toob näiteid erinevate ajastute kultuuripärandist:</p> <ul style="list-style-type: none"> • toob näiteid 19. sajandi teaduse, tehnika, arhitektuuri, kujutava kunsti, moepildi, kirjanduse, muusika jms kohta. 	

KLASS: 9	TUNDIDE ARV:
-----------------	---------------------

ÕPPESISU (teemad, põhimõisted)	TUNDI DE	ÕPITULEMUSED (õpetaja teeb valiku kooliastme õpitulemustest selle klassi)	ÕPPETEGEVUSED (lõimingud teiste õppeainetega, praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool)
---------------------------------------	-----------------	--	--

	ARV	jaoks)	klassiruumi, kogukonnapraktika vm. Mis tegevused aitavad saavutada õpitulemusi?)
<p>Lähiajalugu: maailm kahe maailmasõja vahel 1918–1939 Rahvusvaheline olukord, Pariisi rahukonverents, poliitiline kaart pärast Esimest maailmasõda, Versailles' süsteem. Rahvasteliidu tegevus ja mõju, sõjakollete kujunemine Aasias ja Euroopas. Maailmamajandus, ülemaailmse majanduskriisi põhjused, olemus ja tagajärjed. Demokraatia ja diktatuuri põhijooned. Demokraatia Ameerika Ühendriikide näitel, autoritarism Itaalia näitel, totalitarism NSV Liidu ja Saksamaa näitel. Eesti Vabariik, Vabadussõda, Asutav Kogu, maareform ja põhiseadus, demokraatliku parlamentarismi aastad, vaikiv ajastu, majandus, kultuur ja eluolu, välispoliitika. Kultuur ja eluolu kahe maailmasõja vahel, uued kultuurinähtused, teadus, tehnika areng, aatomiuuringud, auto ja lennuk, raadio, kino ja film, kirjandus ja kunst, uued propagandavahendid. Kultuur ja eluolu paikkonnas 20. sajandi algul.</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1) Näitab kaardil Esimese maailmasõja järel toimunud muutusi; 2) iseloomustab ning võrdleb demokraatlikku ja diktatuurset ühiskonda; 3) kirjeldab ning võrdleb Eesti Vabariigi arengut demokraatliku parlamentarismi aastail ja vaikival ajastul; 4) kirjeldab kultuuri arengut ja eluolu Eesti Vabariigis ning maailmas, nimetab uusi kultuurinähtusi ja tähtsamaid kultuurisaavutusi; 5) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid demokraatia, diktatuur, autoritarism, totalitarism, fašism, kommunism, natsionaalsotsialism, repressioon, Rahvaste Liit, Versailles' süsteem, vaikiv ajastu, parlamentarism, Tartu rahu; 6) teab, kes olid Jossif Stalin, Benito Mussolini, Adolf Hitler, Franklin Delano Roosevelt, Konstantin Päts ja Jaan Tõnisson. 	
<p>Esimese maailmasõja tagajärjed Compiègne'i vaherahu, Pariisi rahukonverents, Versailles' süsteem, Euroopa poliitiline kaart pärast Esimest maailmasõda, Rahvasteliit, reparatsioonid.</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1) Õpilane selgitab näidete toel Euroopa suurriikide ja Ameerika Ühendriikide tähtsust lähiajalooos; 2) teeb allikate põhjal järeldusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises 	

		<p>kontekstis;</p> <ol style="list-style-type: none"> 3) arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda; 4) toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid; 5) toob näiteid ühiskonna ümberkorraldamise võimalustest reformide või revolutsiooni teel ja analüüsib nende protsesside erinevusi; <ul style="list-style-type: none"> ● teab, millised olid Esimese maailmasõja tagajärjed; ● teab, kuidas muutus Euroopa poliitiline kaart pärast Esimest maailmasõda; ● teab ja selgitab Rahvasteliidu Esimese maailmasõja järgset rolli; ● kasutab ajalookaarti ja analüüsib teemakohaseid allikaid. 	
<p>Eesti Vabadussõda Vabadussõda, Tartu rahu, Jaan Poska, Võnnu lahing, Julius Kuperjanov, Johan Laidoner, Landeswehri sõda, välisriikide abi.</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1) Õpilane analüüsib Eesti omariikluse kujunemist ja arengut Euroopa sündmuste kontekstis; 2) teab, kes olid Jaan Poska, Johan Laidoner ja Julius Kuperjanov ning selgitab nende tähtsust; 3) teab, millal toimus vabadussõda; 4) teab vabadussõja põhjuseid ja tagajärgi; 5) kasutab ajalookaarti sõja pöördeliste sündmuste selgitamisel; 6) teab ja selgitab vabadussõja rolli Eesti iseseisvuse kindlustamisel. 	

<p>Demokraatia ja diktatuurid 1920.-1930. aastatel Demokraatia, diktatuur, autoritarism, totalitarism, fašism, kommunism, natsionaalsotsialism, Adolf Hitler, Benito Mussolini, Jossif Stalin, Franklin D. Roosevelt.</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1) Õpilane iseloomustab erinevaid poliitilisi õpetusi ja nende peamisi toetusgruppe ühiskonnas; 2) analüüsib, mis on iseloomulik konservatismile, liberalismile ja sotsiaaldemokraatiale tänapäeval; 3) kujundab oma poliitilise eelistuse ja põhjendab seda; 4) tunneb ära äärmusluse ja populismi tunnused minevikus ja tänapäeval; 5) teab demokraatiale iseloomulikke jooni selle kujunemise ajal ja tänapäeval ja toob näiteid; 6) demokraatia arengust antiikajast tänapäevani; 7) iseloomustab ning võrdleb demokraatlikku ja diktatuurset ühiskonda; 8) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid demokraatia, diktatuur, autoritarism, totalitarism, fašism, kommunism, natsionaalsotsialism; 9) teab, kes olid Benito Mussolini, Adolf Hitler, Jossif Stalin, Franklin D. Roosevelt ja iseloomustab nende tegevust; 10) võrdleb autoritarismi ja totalitarismi. 	
<p>Demokraatlik ja autoritaarne Eesti Maareform, Asutav Kogu parlamentarism, põhiseadus, vaikiv ajastu, meeste ja naiste roll poliitikas ning ühiskonnas (nt. Jaan Tõnisson, Konstantin Päts, Alma</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1) Õpilane toob näiteid ühiskonna ümberkorraldamise võimalustest reformide teel ja analüüsib nende mõju; 2) nimetab mõjukaid ühiskonnaelu tegelasi ja toob näiteid nende tegevusest; 	

<p>Ostra-Oinas, Minni Kurs-Olesk, Marie Reisik).</p>		<ol style="list-style-type: none"> 3) selgitab ja toob näiteid mõistete ideoloogia, reform ja revolutsioon kohta; 4) kirjeldab ning võrdleb Eesti Vabariigi arengut demokraatliku parlamentarismi aastail ja vaikival ajastul. 	
<p>Majandus maailmas ja Eestis kahe maailmasõja vahel Konveiermeetod, inflatsioon, ülemaailmne majanduskriis, uus kurss, maaseadus, rahareform.</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1) Õpilane analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ning negatiivset mõju ühiskonnale; 2) arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda; 3) selgitab, kuidas tootmine, tarbimine ja inimeste elatustase on seotud loodusressursside kasutamisega; 4) arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda; 5) toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid; 6) kirjeldab ja võrdleb maailma ning Eesti majandusolusid kahe maailmasõja vahel; 7) teab, mis muutused tõi kaasa konveiermeetodi; kasutuselevõtmine; 8) teab, mis olid suure majanduskriisi põhjused ja tagajärjed. 	
<p>Kultuur kahe maailmasõja vahel maailmas ja Eestis</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1) Õpilane teab, kuidas meditsiin on ajas arenenud ja mis võtteid on 	

<p>Uued valdkonnad kultuuris ja saavutused teaduses (tehnika, kino, film, kirjandus, teater, muusika jne), kultuur ja eluolu paikkonnas.</p>		<p>kasutatud haiguste ja epideemiatega võitlemisel;</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) toob näiteid erinevate ajastute kultuurist; 3) analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile; 4) mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga; 5) märkab Eesti ja maailma kultuuri seoseid ja vastastikust mõju; 6) märkab kodukoha kultuuripärandit ja teab selle kujunemislugu, mõistab, et kultuuripärandi tähendus võib ajas muutuda; 7) kirjeldab kultuuri arengut ja eluolu Eesti Vabariigis ning maailmas; 8) nimetab uusi kultuurinähtusi ja tähtsamaid kultuurisaavutusi; 9) nimetab mõnda kultuuritegelast maailmas ja Eestis ning selgitab tema olulisust kultuuriloos. 	
<p>Teine maailmasõda 1939–1945 Rahvusvaheline olukord. Lääneriikide järeleandmised Saksamaale. München. MRP. Sõjategevuse üldiseloostus, sõja algus ja lõpp, sõdivad pooled. Sõjategevus, rinded: Idarinne, Läänerinne, Vaikse Ookeani ja Põhja-Aafrika piirkond. Holokaust, ÜRO asutamine. Eesti Teise maailmasõja ajal, baaside ajastu,</p>			

<p>iseseisvuse kaotamine, juuniküüditamine, sõjategevus Eesti territooriumil, Nõukogude ja Saksa okupatsioon. Teise maailmasõja mõjud paikkonnas.</p>			
<p>Rahvusvaheline olukord Teise maailmasõja eel Anšluss, Müncheni kokkulepe, MRP, Hispaania kodusõda, Etioopia kriis, Mandžuuria kriis, Saksamaa taasrelvastumine, Saksamaa “Kolmas riik”.</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1) Õpilane toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid; 2) arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda; 3) analüüsib Euroopa riikide arengut ajaloos mõne riigi näitel; 4) teab, milline oli rahvusvaheline olukord Teise maailmasõja eel; 5) teab ja kirjeldab sündmuseid, mis viisid Teise maailmasõjani. 	
<p>Teine maailmasõda Sõjategevus ida- ja läänerindel, Stalingradi lahing, teise rinde avamine (Normandia dessant), Talvesõda, Pearl Harbor, tuumarelva leiutamine ja kasutamine, koostöö liitlastega, ÜRO, Atlandi Harta, inimsusevastased kuriteod (holokaust, genotsiid).</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1) Õpilane toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid; 2) arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda; 3) teab, millal algas ja lõppes Teine maailmasõda; 4) toob esile Teise maailmasõja puhkemise põhjused, sõja tulemused ja tagajärjed; 5) seletab mõisteid MRP, holokaust, ÜRO; 6) kirjeldab ajalookaardile tuginedes Teise maailmasõja sõjategevuse kulgu; 7) analüüsib ja hindab inimõiguste 	

		rikkumise põhjuseid ajaloolises kontekstis.	
<p>Eesti Teises maailmasõjas Baaside leping, baaside ajastu, annekteerimine, Konstantin Päts, küüditamine, suur põgenemine, nõukogude okupatsioon, Saksa okupatsioon.</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1) Õpilane toob näiteid rahvastikurännetest, selgitades nende põhjusi ja tagajärgi; 2) analüüsib inimeste võimalusi ja valikuid minevikus ja tänapäeval isikute näitel; 3) analüüsib allikate usaldusväärsust eri aspekte hinnates, teab, et allika sõnum sõltub autori positsioonist; 4) selgitab MRP ja baaside lepingu tähtsust Eesti ajaloos; 5) selgitab Eesti iseseisvumise kaotamise põhjuseid, tagajärgi, sündmuste käiku ja seoseid tänapäevaga; 6) selgitab mõisteid MRP, küüditamine, baaside leping, okupatsioon; 7) analüüsib eestlaste valikuid Teises maailmasõjas. 	
<p>Maailm pärast Teist maailmasõda 1945–2000 Külm sõda, külma sõja põhijooned ja avaldumisvormid, kriisid ja sõjad. Läänemaailm USA ja Saksamaa Liitvabariigi näitel. USA ühiskond, sisepoliitika, ühiskondlikud liikumised, välispoliitika. Saksamaa Liitvabariigi majanduse areng, Ida- ja Lääne-Saksamaa suhted. Kommunistlikud riigid, kommunistliku süsteemi teke. NSV Liit, stalinism, sula, stagnatsioon. Eesti Nõukogude okupatsiooni all,</p>			

<p>piiride muutumine, repressioonid, kollektiviseerimine, industrialiseerimine, poliitiline juhtimine, kultuur ja eluolu. Kommunistliku süsteemi lagunemine, perestroika ja glasnost, Mihhail Gorbatšov, Boris Jeltsin, Saksamaa ühinemine. Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamine. Laulev revolutsioon, Balti kett, põhiseadusliku korra taastamine. Maailm alates 1990. aastaist, üldülevaade, Euroopa Liidu laienemine, NATO laienemine, uued vastasseisud. Kultuur ja eluolu 20. sajandi teisel poolel. Teaduse ja tehnika areng, aatomiuuringud, infotehnoloogia, massikultuur, naine ja ühiskondlik elu, muutused mentaliteedis. Poliitilised liikumised, kultuur ja eluolu ning ajalooline mälu ja mäluasutused kodukohas.</p>			
<p>Külm sõda Külm sõda, Trumani doktriin, Marshalli plaan, raudne eesriie, külma sõja kriisikolled (nt Berliini kriis, Korea sõda, Suessi kriis, Kariibi ehk Kuuba kriis, Ungari ülestõus, Vietnami sõda, Praha kevad, Afganistani sõda).</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1) Õpilane arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda; 2) selgitab näidete toel Euroopa suurriikide ja Ameerika Ühendriikide tähtsust lähiajaajaloos; 3) iseloomustab külma sõja kujunemist ja olemust, toob esile selle avaldumise valdkonnad ja vormid; 4) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid külm sõda, kriisikolle, raudne eesriie. 	

<p>Demokraatlik maailm pärast Teist maailmasõda Heaoluühiskond, mustanahaliste ja naiste õigused, jagatud Saksamaa, noorteliikumised, hipide liikumine, globaliseerumine, NATO, Euroopa Liit, võtmeisikud (nt. Margaret Thatcher, Ronald Reagan, Martin L. King, Elisabeth II, Rosa Parks, Rachel Carson, Madeleine Albright, Hanna Arendt, Indira Ghandi, Ruth Bader Ginsburg, John F. Kennedy, Richard Nixon, Mahatma Gandhi).</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1) Õpilane analüüsib inimeste võimalusi ja valikuid minevikus ja tänapäeval isikute näitel; 2) selgitab näidete toel Euroopa suurriikide ja Ameerika Ühendriikide tähtsust lähiajaloos; 3) arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ja põhjendab seda; 4) kirjeldab tööstusriikide arengut USA ja Saksamaa Liitvabariigi näitel; 5) teab, kes olid Martin Luther King, Margaret Thatcher ja Ronald Reagan ning iseloomustab nende tegevust; 6) iseloomustab erinevaid sotsiaalseid liikumisi ja toob näiteid; 7) kirjeldab Saksamaa poliitilist olukorda ajaloo kaardi toel. 	
<p>Kommunistlikud riigid ja Eesti NSV NSV Liit, stalinism, sula, stagnatsioon, poliitiline juhtimine, kommunistliku partei liidrid Stalinist kuni Gorbatšovini, metsavendlus, kollektiviseerimine, industrialiseerimine, plaanimajandus, massirepressioonid, küüditamine, dissident, võtmeisikud (nt. Leida Laius, Johannes Käbin, Karl Vaino, Vaino Väljas).</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1) Õpilane analüüsib allikate usaldusväärsust eri aspekte hinnates, teab, et allika sõnum sõltub autori positsioonist; 2) iseloomustab põhitunnuste kaudu erinevaid ajalooperioode; 3) nimetab NSVL liidreid (Stalin, Hruštšov, Brežnev, Gorbatšov) ning iseloomustab nende võimuperioodi; 4) võrdleb eri perioode arutluse käigus; 5) toob esile kommunistlikule ühiskonnale iseloomulikke jooni (võimu koondumine, 	

		<p>vastandumine läänele, propaganda jne);</p> <p>6) selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu;</p> <p>7) kirjeldab nõukogude võimu mõju Eesti ajaloole pärast Teist maailmasõda, toob välja iseloomulikud jooned näidete abil, kasutab mõisteid õiges kontekstis.</p>	
<p>Kultuur ja eluolu 20. sajandi teises pooles maailmas ja Eesti NSV-s Infotehnoloogia areng, massikultuur ja kõrgkultuuri valitud näidete põhjal.</p>		<p>1) Õpilane kirjeldab, kuidas on erineval ajal maailmas korraldatud inimeste heaolu, tuues näiteid - hariduse, tervishoiu, igapäevaelu ja turvalisuse korraldusest;</p> <p>2) toob näiteid hariduse, tervishoiu, sotsiaal- ja igapäevaelu valdkonnast eri ajastutel;</p> <p>3) märkab kodukoha kultuuripärandit ja teab selle kujunemislugu, mõistab, et kultuuripärandi tähendus võib ajas muutuda;</p> <p>4) analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile, mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga;</p> <p>5) toob näiteid erinevate ajastute kultuuripärandist;</p> <p>6) iseloomustab kultuuri ja eluolu muutumist 20. sajandi teisel poolel;</p>	

		7) teab mõnda maailma ja Eesti tuntud kultuuritegelast ja selgitab nende tähtsust.	
<p>Eesti iseseisvuse taastamine Laulev revolutsioon, Balti kett, fosforiidikampaania, IME, Rahvarinne, suveräänsusdeklaratsioon, MRP-AEG, perestroika, glasnost, rahareform Eestis, võtmeisikud (nt Lennart Meri, Mart Laar, Edgar Savisaar Marju Lauristin, Lagle Parek, Mihhail Gorbatšov, Boris Jeltsin).</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1) Õpilane teeb allikate põhjal järeldusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis; 2) selgitab, kuidas igal inimesel on võimalik olla traditsioonide hoidmise kaudu kultuuripärandi kandja; 3) selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu; 4) kirjeldab Eesti iseseisvuse taastamist ja Eesti Vabariigi arengut; 5) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid perestroika, glasnost, Balti kett, laulev revolutsioon; 6) nimetab võtmeisikuid Eesti iseseisvuse taastamise protsessis ja annab hinnangu nende tegevusele ajaloolises kontekstis. 	
<p>Maailm 1990. aastatest alates NSVL lagunemine, Saksamaa taasühinemine, rahvusvahelised organisatsiooni (NATO, EL laienemine, ÜRO), rahu ja konfliktide lahendamine, identiteet ja mitmekesisus, energiamajandus, globaalprobleemid (nt epideemiad, demograafiline olukord, kliimaküsimused, terrorism).</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1) Õpilane iseloomustab nüüdisaja demokraatlikku ühiskonda mõne riigi näitel; 2) selgitab, kuidas tootmine, tarbimine ja inimeste elatustase on seotud loodusressursside kasutamisega; 3) märkab Eesti ja maailma kultuuri seoseid ja vastastikust mõju; 4) analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile, 	

		<p>mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga;</p> <ol style="list-style-type: none">5) toob esile kommunistliku süsteemi kokkuvarisemise põhjused ja tagajärjed;6) teab ja näitab muutusi maailma poliitilisel kaardil 1990. aastatel;7) teab ja toob näiteid globaalprobleemide kohta;8) analüüsib kriitiliselt mineviku tõlgendusi ja nende mõju iseenda ning kogukonna olevikule ja tulevikule.	
--	--	---	--

AINEVALDKOND: SOTSIAALAINED

Ainekava INIMESEÕPETUS

KOOSTAJA(D): Piret Vares, Keiti Elken, Maarja Kalaus

KOOLIASTE: I

KOOLIASTME SAAVUTATAVAD TEADMISED, OSKUSED JA HOIAKUD

1. Näitab Eesti Vabariigi ja oma kodukoha asukohta kaardil, tunneb Eesti ja kodukoha sümbolikat, olulisi inimesi ja paiku.
2. Väärtustab enda ja kaaslaste huvisid ning positiivset suhtumist iseendasse.
3. Mõistab õppimise tähtsust igapäevaelus hakkama saamisel ja tuleviku kavandamisel.
4. Teab, et inimeste õigustega kaasnevad kohustused.
5. Mõistab üldtunnustatud käitumisnormide ja seaduste järgimise vajalikkust.
6. Tunneb liiklusreegleid.
7. Teab erinevaid teabeallikaid, oskab leida infot ja teab, mille põhjal hinnata infoallikate usaldusväärsust.
8. Märkab inimeste erinevaid omadusi ja arvamusi.
9. Mõistab sõpruse ja koostöö väärtust ning üksteise eest hoolitsemise ja abistamise vajadust.
10. Teab, mis on vägivald. Mõistab, et vägivald ei ole lubatud ja oskab vajaduse korral abi leida.
11. Teab eesti rahvakombeid ja mõistab enda rolli kommete ja tavade hoidja ja kandjana.
12. Suhtub sallivalt Eestis elavate inimeste keelelistesse ja kultuurilistesse erinevustesse.
13. Oskab oma tervist hoida.
14. Teab tervist ohustavaid tegureid, tunneb ära ja oskab hoiduda või keelduda tervist ohustavatest olukordadest.
15. Oskab planeerida oma tegevusi ja väärtustab aktiivset vaba aja veetmist.
16. Oskab kasutada lihtsamaid esmaabivõtteid ja kutsuda vajaduse korral abi.
17. Teab raha teenimise, hoidmise ja kasutamise võimalusi, käitub teadliku ja säästliku tarbijana.
18. Mõistab keskkonna hoidmise tähtsust ja enda võimalusi sell

ÕPPEAINE HINDAMISE ERISUSED (Siia konkreetse õppeaine hindamise erisused. Vajadusel klassiti. Näiteks, kas on numbriline hindamine või kombineeritud või muu; kas muutub numbriliseks mingi aeg; kas on kasutusel hindamismudelid; millal ja kuidas informeeritakse hindamisest; millised on hindamise viisid (tunnikontrollid, õpimapp jne) jm.

inimeseõpetuses hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi ning nende seostamist. Õpilase hoiakute ja väärtushinnangute kohta antakse tagasisidet

KLASS: 2

TUNDIDE ARV: 1/35

ÕPPESISU (teemad, põhimõisted)	TUNDI DE ARV	ÕPITULEMUSED (õpetaja teeb valiku kooliastme õpitulemustest selle klassi jaoks)	ÕPPETEGEVUSED (lõimingud teiste õppeainetega, praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm. Mis tegevused aitavad saavutada õpitulemusi?)
<p>MINA</p> <ul style="list-style-type: none">• Mina.• Minu erinevused teistest inimestest ja sarnasused nendega.• Iga inimese väärtus.• Viisakas käitumine.		<ul style="list-style-type: none">• kirjeldab oma välimust, huve ja tegevusi, mida talle meeldib teha;• nimetab, mille poolest ta sarnaneb teistega ja erineb teistest;• väärtustab iseennast ja teisi;• mõistab viisaka käitumise vajalikkust.	
<p>MINA JA TERVIS</p> <ul style="list-style-type: none">• Tervis. Terve ja haige inimene.• Tervise eest hoolitsemine. Ravimid.• Tervislik eluviis: mitmekesine toit, piisav uni ja puhkus ning liikumine ja sport.• Abi saamise võimalused. Esmaabi.		<ul style="list-style-type: none">• kirjeldab, kuidas oma tervise eest hoolitseda;• kirjeldab tervet ja haiget inimest;• teab, et ravimeid võetakse siis, kui ollakse haige, ning et ravimid võivad olla inimese tervisele ohtlikud;• mõistab ja kirjeldab tervise hoidmise viise: mitmekesine toit, uni ja puhkus ning liikumine ja sport;• demonstreerib õpituatsioonis lihtsamaid esmaabivõtteid ja abi saamise võimalusi (nt haav, kukkumine, ninaverejooks, põletus);• teab hädaabi telefoninumbrit ja oskab kutsuda abi.	

<p>MINA JA MINU PEREKOND</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kodu. Koduarmastus. • Perekond. Erinevad pered. • Vanavanemad ja teised sugulased. • Pereliikmete tegevus ja rollid. • Vanemate ja teiste inimeste töö. • Kodused tööd. Abivalmidus, kohuse- ja vastutustunne. • Kodu traditsioonid. • Koduümbrus. • Naabrid ja naabruskond. • Võõras ümbrus ja võõraga kaasaminek. • Ohud kodus ja koduümbruses. 		<ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab, mille poolest perekonnad erinevad ja sarnanevad; • väärtustab üksteise abistamist ja arvestamist peres; • teab oma kohustusi peres; • selgitab lähemaid sugulussuhteid; • teab inimeste erinevaid töid ja töökohti; • kirjeldab ja eristab võimalusi, kuidas abistada pereliikmeid kodustes töödes; • jutustab oma pere traditsioonidest; • oskab tänaval käituda ning ületada sõiduteed ohutult; • kirjeldab ohtlikke kohti ja olukordi kooliteel ja koduümbruses ning valib ohutu tee sihtpunkti; • väärtustab toetavaid peresuhteid ja kodu. 	
<p>MINA: AEG JA ASJAD</p> <ul style="list-style-type: none"> • Aeg. Aja planeerimine. Oma tegevuse kavandamine. • Täpsus, lubadused, vastutus. • Minu oma, tema oma, meie oma. • Asja väärtus ja hind. • Asjade väärtus teiste väärtuste seas. 		<ul style="list-style-type: none"> • eristab, mis on aja kulg ja seis; • oskab koostada oma päevakava, väärtustades aktiivset vaba aja veetmist; • väärtustab oma tegevusi; • oskab eristada oma ja võõrast asja ning mõistab, et võõrast asja ei tohi loata võtta; • väärtustab ausust asjade jagamisel. 	
<p>MINA JA KODUMAA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Eesti – minu kodumaa. 		<ul style="list-style-type: none"> • tunneb ära Eesti Vabariigi lipu ja 	

<ul style="list-style-type: none"> • Kodukoht. • Eesti rikkus. • Rahvakalendri tähtpäevad. 		<p>vapi;</p> <ul style="list-style-type: none"> • oskab nimetada Eesti Vabariigi pealinna, sünnipäeva ja presidenti; • nimetab oma kodukoha tuntud inimesi ja paiku ning väärtustab kodukohta; • kirjeldab mardi- ja kadripäeva, jõulude ning lihavõttepühade rahvakombeid; • väärtustab Eestit, oma kodumaad. • kirjeldab rahvakombeid; • teab Eestis elavate rahvuste tavasid ja kombeid ning austab neid. 	
---	--	--	--

KLASS: 3	TUNDIDE ARV: 1/35
-----------------	--------------------------

ÕPPESISU (teemad, põhimõisted)	TUNDI DE ARV	ÕPITULEMUSED (õpetaja teeb valiku kooliastme õpitulemustest selle klassi jaoks)	ÕPPETEGEVUSED (lõimingud teiste õppeainetega, praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm. Mis tegevused aitavad saavutada õpitulemusi?)
<p>MINA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mina. • Igäühe individuaalsus ja väärtuslikkus. • Mina ja endasse suhtumine • Lapse õigused ja kohustused • Lapse kaitse • Lapse turvalisus 	5	<ul style="list-style-type: none"> • teab, et inimesed on erinevad nii bioloogiliselt kui ka sotsiaalselt ning märkab inimeste sarnasusi ja erinevusi • kirjeldab enda huvisid ja tegevusi; • põhjendab, miks on vaja endasse positiivselt suhtuda; • nimetab inimeste õigusi ja nendega kaasnevaid kohustusi; • kirjeldab enda ja pereliikmete ülesandeid kodus, toob näiteid üksteise abistamisest ja 	

		<p>pereliikmetega arvestamisest;</p> <ul style="list-style-type: none"> • toob näiteid oma õigustest ja kohustustest peres, koolis ja ühiskonnas; 	
<p>MINA JA TERVIS</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vaimne ja füüsiline tervis. • Tervislik eluviis. • Ohud tervisele ja toimetulek ohuolukorras • Liikumine ja tervis • Kahjulikud harjumused • Tervislik toitumine 	6	<ul style="list-style-type: none"> • nimetab mõningaid haiguste tunnuseid; • toob näited tervist hoidvast käitumisest (hügieen, karastamine, mitmekesine toit, uni ja puhkus ning kehaline aktiivsus) ja selgitab tervist hoidva käitumise vajalikkust; • toob näiteid terviseriskidest ja teab kuidas püsida terve; • planeerib oma päeva ja nädalat terviseteadlikult; • selgitab ja demonstreerib õpituatsioonis esmaabi võimalusi, nt haav, kukkumine, ninaverejooks, põletus, putukapiste; • teab hädaabinumbrit ja oskab vajaduse korral kutsuda abi; 	
<p>MINA JA MEIE</p> <ul style="list-style-type: none"> • Minu ja teiste vajadused. Sõbrad ja sõpruse hoidmine. Sallivus. Üksteise eest hoolitsemine ja teiste abistamine. • Ausus ja õiglus. Leppimine. Vabandamine. Oma muredest rääkimine ja tunnete väljendamine. Oskus panna end teise inimese 	14	<ul style="list-style-type: none"> • toob näiteid käitumisnormidest ja seadustest, mida tal tuleb järgida; • põhjendab käitumisnormide ja seaduste järgimise vajalikkust; demonstreerib õpituatsioonis üldtunnustatud käitumisnormide ja seaduste täitmist; • tunneb liikluses turvalisust tagavaid märke ja tähiseid; • kirjeldab ja demonstreerib turvalisust tagavate liiklusreeglite 	

<p>olukorda. Keeldumine kahjulikust tegevusest</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Minu hea ja halb käitumine. Südametunnistus. Käitumisreeglid. Minu käitumise mõju ja tagajärjed ● Liiklusreeglid. Mäng ja töö. Õppimine. Kohustetunne ja vastutus. Meeskonnatöö. Tööjaotus. ● Viisakusreeglid ● Oma vigade ja süü tunnistamine ● Käitumisnormide tähendus ja vajalikkus koolis, kodus ning koduümbruses 		<p>järgimist;</p> <ul style="list-style-type: none"> ● märkab liiklusohutlikke kohti ja olukordi kooliteel ja koduümbruses ning pakub lahendusi turvalisuse tagamiseks; ● selgitab sõpruse, koostöö, üksteise eest hoolitsemise ja üksteise abistamise vajalikkust; ● teab, et vägivaldal on eri vormid; ● selgitab, mida vägivaldne käitumine võib endaga kaasa tuua; ● teab abi saamise võimalusi inimväarikust alandava käitumise puhul, sh kiusamine ja vägivald; 	
--	--	--	--

<p>MINA. TEAVE JA ASJAD</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Teave ja teabeallikad ning nende kasutamine. Reklaami mõju. Turvaline käitumine meediakeskkonnas ● Raha. Raha teenimine, kulutamine ja laenamine. Vastutus. Oma kulutuste planeerimine. ● Laiendav ja süvendav. ● Fantaasia ja reaalsuse eristamine ● Reklaami ja meediaga seonduvad ohud ● Heategevus ● Säästmine ja kulutamine kogukonnas 	<p>5</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● loetleb erinevaid teabeallikaid; ● leiab infot erinevatest allikatest; ● võrdleb erinevaid teabeallikaid usaldusväärsuse ja teabe sisu väärtuse poolest; ● kirjeldab meediaga, sealhulgas sotsiaalmeediaga seotud võimalusi ja ohte; ● selgitab ja demonstreerib kokkulepitud reeglite järgimist digivahendite abil teabe ● teab, mis on raha teenimine, säästmine, kasutamine ja laenamine; 	
--	----------	---	--

<p>MINA JA KODUMAA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Küla, vald, linn, maakond. Eesti teiste riikide seas. Naabერიigid. • Eesti Vabariigi ja kodukoha sümbolid. Erinevate rahvaste tavad ja kombed. Sallivus. • Erinevad kultuurid ja rahvused Eestis. • Tavad, kombed ja tähtpäevad 	5	<ul style="list-style-type: none"> • võrdleb rahvakombeid minevikus ja tänapäeval, nt mardipäev, kadripäev, jõulud, vastlapäev, jaanipäev jt; • selgitab, kuidas õpilane saab ise olla kommete ja tavade hoidja; • toob näiteid oma klassis või kodukohas elavate inimeste tavadest ja kommetest; • hoiab keskkonda, selgitab keskkonna hoidmise võimalusi, nt jäätmete vähendamine ja sorteerimine, vee ja energia tarbimine. 	

AINEVALDKOND: SOTSIAALAINED**Ainekava INIMESEÕPETUS****KOOSTAJA(D): Külli Stukert, Piret Vares, Keiti Elken****KOOLIASTE: II****KOOLIASTME SAAVUTATAVAD TEADMISED, OSKUSED JA HOIAKUD**

1. Teab, et ühiskond mõjutab inimest tervikuna, sealhulgas ka tervisekäitumist ja suhtlemist. 2. Väärtustab inimeste positiivseid omadusi ning positiivset mõtlemist, mõistab inimeste individuaalseid erinevusi ja on erinevuste suhtes salliv. 3. Mõistab, et murdeea arengutempo on erinev, aktsepteerib oma kehalisi muutusi ja keha eest hoolitsemise vajalikkust. 4. On loov ja ettevõtlik. 5. On iseseisev otsustaja, seostab otsuseid tagajärgedega. Teab, et „ei“ ütlemine on võimalus seista oma õiguste eest. 6. Kirjeldab tõhusaid sotsiaalseid oskusi igapäevaelus. Väärtustab hoolivust, ausust, õiglust, vastutustunnet, üksteise abistamist, sõprust ja armastust vastastikuse toetuse ning usalduse allikatena. 7. Teab, millest suhtlemine koosneb, mõistab avatud suhtlemise eeliseid ja ohtusid ning järgib turvalise suhtlemise reegleid. 8. Mõistab, et konfliktid on osa elust, teab konfliktide võimalikke põhjusi ja tõhusaid lahendusviise, mõistab erinevate käitumisviiside tagajärgi. 9. Teab probleemide erinevaid lahendusviise ning mõistab koostegutsemise väärtust. 10. Mõistab meediast tulenevaid ohtusid oma käitumisele ja suhetele ning vastutust oma sõnade ja tegude eest. 11. Mõistab autoriõiguste järgimise vajalikkust. 12. Teab, kuidas leida usaldusväärseid terviseinfo allikaid, ja teab, kust terviseprobleemi korral abi küsida. 13. Väärtustab tervist, tervislikku eluviisi ja keskkonda ning mõistab eluviisi ja keskkonna mõju tervisele. 14. Teab, mis on riskikäitumine, teab riskikäitumist ennetavaid ja soodustavaid tegureid ja riskikäitumise mõju inimese tervisele. Mõistab enda valikute tagajärgi. 15. Mõistab uimastite tarbimisega kaasnevaid riske, väärtustab tervislikku elu uimastiteta ja teeb tervislikke valikuid.

ÕPPEAINE HINDAMISE ERISUSED (Siia konkreetse õppeaine hindamise erisused. Vajadusel klassiti. Näiteks, kas on numbriline hindamine või kombineeritud või muu; kas muutub numbriliseks mingi aeg; kas on kasutusel hindamismudelid; millal ja kuidas informeeritakse hindamisest; millised on hindamise viisid (tunnikontrollid, õpimapp jne) jm.

Inimeseõpetuses hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi ning nende seostamist. Õpilase hoiakute ja väärtushinnangute kohta antakse tagasisidet.

KLASS: 5**TUNDIDE ARV: 1/35****ÕPPESISU (teemad, põhimõisted)****TUNDI DE ARV****ÕPITULEMUSED** (õpetaja teeb valiku kooliastme õpitulemustest selle klassi jaoks)**ÕPPETEGEVUSED** (lõimingud teiste õppeainetega, praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm. Mis tegevused

			aitavad saavutada õpitulemusi?)
<p>TERVIS</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tervise olemus • Tervise aspektid: füüsiline, vaimne, sotsiaalne tervis. • Tervist mõjutavad tegurid - eluviis, pärilikkus, keskkond, tervishoid. 	2	<ul style="list-style-type: none"> • selgitab tervise tähendust ja seda mõjutavaid tegureid.; • nimetab tervist mõjutavaid füüsilisi, vaimseid ja sotsiaalseid tegureid. 	<p>Eesti keel - loeb tekste, koostab definitsiooni ja mõistekaardi.</p> <p>Kunstiõpetus - kujundab oma töid.</p> <p>Kultuuri- ja väärtuspädevus - väärtustab tervist, kirjeldab oma tervisenäitajaid.</p> <p>Liikumisõpetus - liikumispausid ja -mängud tundides.</p> <p>Kokandus - tervislike toiduampsude valmistamine.</p> <p>Ainetevahelise ja läbivate teemade lõimingu võimalus: klassi projektülesanne - tervist toetava tegevuse planeerimine ja läbiviimine. nt klassi matk, liikumisvahetund, kokandus.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Mõõdetavad ja hinnangulised tervisenäitajad. • Stress • Stressiga toimetulek. 	2	<ul style="list-style-type: none"> • seostab peamisi tervisenäitajaid inimese tervisliku seisundiga (nt unekvaliteet, stress, kehatemperatuur, pulss, kehamassiindeks); • nimetab mõõdetavaid ja hinnangulisi tervisenäitajaid; • selgitab, kuidas erinevad tervisetegurid tervist mõjutavad. 	<p>Praktiline töö: oma pikkuse, kaalu, pulsi määramine (sh kehamassiindeks).</p> <p>Matemaatika - objektiivsed tervise mõõdikud on numbrilised, arvutab kehamassiindeksi, mõõdab pulssi. Elukestev õpe ja karjääri planeerimine - kujundab enesekontrolli oskust tervisega seotud eesmärkide elluviimisel.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Meedia osa tervisega seotud otsustes. • Tervise teemalised veebilehed. 	1	<ul style="list-style-type: none"> • teab, et meedia saab mõjutada inimeste tervisekäitumist, toob näiteid; • mõistab reklaamide eesmärke, • eristab arvamust faktist. 	<p>Tehnoloogia ja innovatsioon - kasutab digivahendeid info otsimiseks.</p> <p>Teabekeskkond ja meediakasutus - otsib infot veebist, ajakirjadest ja raamatutest.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Tervislik eluviis. • Tervist toetavad tegevused: tervist toetav toiduvalik, füüsiline aktiivsus, uni ja 	4	<ul style="list-style-type: none"> • toob näiteid tegevustest, mis muudavad elukeskkonna turvaliseks, soodustavad kehalist aktiivsust ja tervislikku toitumist; 	<p>Tervis ja ohutus - seostab õpitavat endaga, selgitab kuidas tema ise oma valikutega mõjutab oma tervist.</p> <p>Väärtused ja kõlblus - oskab selgitada tervise olulisust.</p>

<p>puhkus.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Turvaline elukeskkond (sh meedia) ja tervislik eluviis • Keha eest hoolitsemine (karastamine ja hügieen). 		<ul style="list-style-type: none"> • toob näiteid, kuidas meedia abil saab suurendada inimeste kehalist aktiivsust; • selgitab keha eest hoolitsemise vajalikkust. 	
<p>MURDEIGA JA KEHALISED MUUTUSED</p> <ul style="list-style-type: none"> • Murdeiga elukaares • Murdeea olulisus • Murdeea füüsilised ja emotsionaalsed, vaimsed ja sotsiaalsed muutused. • Igaühel oma tempo. • Toimetulek muutustega. • Suguline küpsus ja soojätkamine. Viljastumine, rasedus, lapse sünd. • Muutustega seonduvate kehaosade ja elundite nimetused ja toimimise põhimõtted, sh sugurakkude valmimise seos lapsesaamisvõime ja seksuaalsusega. • Positiivne suhtumine kehasse ja oma keha eest hoolitsemine 	4	<ul style="list-style-type: none"> • nimetab murdeas toimuvaid füüsilisi ja emotsionaalseid muutusi; • toob näiteid erinevast arengutempost murdeas. 	<p>Kultuuri- ja väärtuspädevus - selgitab ülesannetes soorollide olemust ja murdeea tähtsust.</p> <p>Sotsiaalne ja kodanikupädevus - arvestab rühmatöös tema arvamustest erineva arvamusega. Koostab voldiku tegemiseks plaani ning järgib seda.</p> <p>Enesemääratluspädevus - selgitab murdeas toimuvaid muutusi enesega seoses. Koostab mõistekaardi ja definitsiooni.</p> <p>Õpipädevus - omandab murdeega seotud mõisted, seostab neid enesega, koostab definitsiooni ja voldiku.</p> <p>Suhtluspädevus - väljendab end selgelt ja arusaadavalt, osaleb arutelus ja mängudes, koostab teksti, kasutab korrektset keelt, arvestab teistega.</p> <p>Matemaatika-, loodusteaduste ja tehnoloogiaalane pädevus - kasutab joonistel sümboleid, kasutab korrektseid suguelundite mõisteid.</p> <p>Ettevõtlikkuspädevus - kasutab loovust voldiku koostamisel, kujundab töö, näitab initsiatiivi rühmatöodes ja mängudes.</p> <p>Digipädevus - kasutab infootsinguks digiseadmeid.</p> <p>LÄBIVAD TEEMAD:</p> <p>Elukestev õpe ja karjääri planeerimine - eesmärgistab oma tegevust, suhtleb teistega arvestavalt ja lugupidavalt.</p> <p>Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus - teeb koostööd, suhtleb rahumeelselt rühmas ühise eesmärgi nimel, koostab ja kujundab voldiku..</p> <p>Kultuuriline identiteet - on rühmas salliv teistsuguse arvamuse suhtes, tunneb juhtumikirjeldustes</p>

			<p>diskrimineerivad olukorrad.</p> <p>Teabekeskond ja meediakasutus - kasutab ülesannete täitmiseks veebikeskkondi ja teatmikke, jälgib autorsust.</p> <p>Tehnoloogia ja innovatsioon - kasutab ülesannete tegemisel erinevaid arvutiprogramme.</p> <p>Tervis ja ohutus - koostab voldiku hügieeni tähtsusest, lahendab juhtumeid.</p> <p>Väärtused ja kõlblus - on rühmatöös viisakas.</p> <p>Eesti keel - kirjutab voldiku teksti selgitab mõisted.</p> <p>Kunst - kujundab enda tööd.</p> <p>Loodusõpetus - kasutab korrektseid mõisteid.</p> <p>Liikumisõpetus - liikumispausid ja -mängud tunnis.</p> <p>Ainetevahelise ja läbivate teemade lõimingu võimalus: kehapuhtuse voldiku koostamine ja kujundamine.</p>
<p>TURVALISUS JA RISKIKÄITUMINE</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Riskikäitumine ja selle liigid (sh terviseriskid). ● Ohutus kodus, koolis, avalikus ruumis, sh tule-, vee- ja elektriõhutus. ● Riskikäitumist ennetavad ja soodustavad tegurid. 	3	<ul style="list-style-type: none"> ● toob näiteid elu ja tervist ohustavatest teguritest ja teab, kuidas neid vältida, hoidub riskikäitumisest. 	<p>Sotsiaalne ja kodanikupädevus - tunneb kooli kodukorda, oskab sealt tuua näiteid, teeb rühmatöodes koostööd.</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● Reeglid ja normid. ● Seadused (sh liiklusseadus). ● Reeglite ja normide vajalikkus. 	3	<ul style="list-style-type: none"> ● selgitab, miks on normid, sh liiklusseadus kohustuslik kõigile ning järgib neid. 	<p>Tervis ja ohutus - selgitab miks on vaja järgida liiklusseadust, hoiab oma jalgratta turvalisena,</p> <p>Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus - osaleb rühmatöodes aktiivselt, järgib kooli kodukorda ning EV seadusi.</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● Meedia (sh reklaami) mõju otsustele. ● Meediaohud ja nende vältimine ning abi saamise võimalused. ● Usaldusväärsed infoallikad. 	4	<ul style="list-style-type: none"> ● toob näiteid meediaga seotud ohtudest; ● teab, mis on autoriõigused ja et need on seadusega kaitstud, miks peab autoriõigusi järgima ja mida võib endaga kaasa tuua 	<p>Teabekeskond ja meediakasutus - koostab turvaliseks meediakasutuseks reeglid, selgitab mis on arvamuse ja fakti erinevus. Tutvub erinevate artiklite ja veebilehtedega, otsib vajalikku teavet, õpib viitama.</p> <p>Tehnoloogia ja innovatsioon - valib artiklid, veebilehed jms vastavalt seotud eesmärgile, kasutab tõendus põhiseid</p>

<ul style="list-style-type: none"> • Infootsing (sh terviseeemaline) usaldusväärsetest infoallikatest • Internet, selle turvaline kasutus. • Interneti ohud ja võimalused. • Autoriõigused. Autoriõiguste seadus. Autoriõigused ja õpilane. 		<p>autoriõiguste eiramine;</p> <ul style="list-style-type: none"> • otsib, leiab ja esitab usaldusväärsetest allikatest terviseeemalist infot, järgides autoriõigust. 	<p>allikaid, kasutab erinevaid veebiprogramme.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Uimastid • Uimastite kahjulik mõju tervisele, otsustele ja käitumisele. • Tervislikud valikud. • Illegaalsed ja legaalsed uimastid. • Tubaka, alkoholi ja teiste levinud uimastite tarbimisega seotud riskid tervisele. • Kofeiini ja/või teisi erguteid sisaldavate jookide (sh kohv, energiajookid, energiavesi) mõju tervisele (sh sõltuvuse võimalik kujunemine). 	<p>4</p>	<ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab tubaka, alkoholi ja teiste uimastite tarbimise kahjulikku mõju tervisele. 	<p>Tervis ja ohutus: selgitab kuidas uimastid tervist mõjutavad, keeldub mängulises õppeolukorras uimastitest</p> <p>Ettevõtlikkuspädevus - demonstreerib mängulises õpitegevuses kuidas uimastitest keelduda ning enese eest kiusamise olukorras seista. On ülesannete täitmisel loov, kasutab erinevaid kujundusviise.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused (sh sotsiaalsed toimetulekuoskused vägivalda ja uimastiennetuses). • Oskus öelda "ei". 	<p>4</p>	<ul style="list-style-type: none"> • demonstreerib õpituatsioonis, kuidas keelduda ennast ja teisi kahjustavast tegevusest, kasutades tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi. 	<p>Suhtluspädevus - osaleb aruteludes ja mängudes, väljendab end arusaadavalt ja korrektses keeles, arvestab teistega, viitab töös autoritele.</p>

<ul style="list-style-type: none"> • “Ei” ütlemise ja väljendamise viisid. • Otsused/Otsustamine. Otsuste tagajärjed. • Vastutus oma otsuste eest. • Kaaslaste mõju otsustele • Koolikiusamine. (füüsiline, verbaalne, kaudne küberkiusamine). • Kiusamisega hakkama saamine ja abi saamise võimalused. 			
<p>HAIGUSED JA ESMAABI</p> <ul style="list-style-type: none"> • Haigused: nakkus- ja mittenakkushaigused, viirushaigused. • Haigestumise põhjused. • Haigestumise vältimise viisid. • Õnnetused. • Õnnetuste vältimine. • Esmaabi. • Abi kutsumine. • Tervis - inimese väärtuslikem vara. 	4	<ul style="list-style-type: none"> • toob näiteid, kuidas enda käitumisega ennetada haigestumist; • demonstreerib õpituatsioonis esmaabivõtteid, teab, kust otsida vajaduse korral abi. 	<p>Enesemääratluspädevus - näitab mängulises olukorras ohutut käitumist, selgitab ülesandes enda vastutust oma tervise eest.</p> <p>Õpipädevus - kasutab õpitud rollimängudes ja praktilistes ülesannetes, nt elustamisvõtteid, sidumist, abi kutsumist ja andmist.</p> <p>Suhtluspädevus - väljendab end selgelt ja arusaadavalt, töötab paaris ja rühmas. Osaleb mängudes ja aruteludes, arvestab teistega.</p> <p>Matemaatika-, loodusteaduste ja tehnoloogiaalane pädevus - esmaabi andes loendab, oskab leida rindkerel õige koha südamemassaažiks.</p> <p>Ettevõtlikkuspädevus - teeb rühmatöös ettepanekuid mänguliste olukordade lahendamiseks, osaleb rühmatöös, kujundab oma töid.</p> <p>Digipädevus - kasutab digiseadmeid info leidmisel ja tööde esitlemisel.</p> <p>Keskkond ja jätkusuutlik areng - toob näiteid õnnetuste põhjuste kohta.</p> <p>Kultuuriline identiteet - arvestab teistega ülesandeid täites.</p> <p>Teabekeskond ja meediakasutus - näitab mängulistes ülesannetes kuidas leida vajalikku infot ja abi.</p> <p>Tervis ja ohutus - annab mängulises olukorras esmaabi,</p>

			<p>kutsub abi.</p> <p>Väärtused ja kõlblus - koostab esmaabi juhise.</p> <p>Eesti keel - koostab teksti, loeb teksti, kasutab korrektset keelt.</p> <p>Liikumisõpetus - liikumispausid ja -mängud tundides.</p> <p>Loodusõpetus - inimkeha tundmine.</p> <p>Ainetevahelise ja pädevuste lõimimise ülesanne:</p> <p>rollimäng - abi kutsumine, abi andmine, enda ohutuse tagamine abi andjana.</p>
--	--	--	---

KLASS: 6	TUNDIDE ARV: 1/35
-----------------	--------------------------

ÕPPESISU (teemad, põhimõisted)	TUNDI DE ARV	ÕPITULEMUSED (õpetaja teeb valiku kooliastme õpitulemustest selle klassi jaoks)	ÕPPETEGEVUSED (lõimingud teiste õppeainetega, praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm. Mis tegevused aitavad saavutada õpitulemusi?)
<p>MINA JA SUHTLEMINE</p> <ul style="list-style-type: none"> • Enesesse uskumine. Enesehinnang. • Eneseanalüüs. Enese kontroll. Oma väärtuste selgitamine. 	5	<ul style="list-style-type: none"> • analüüsib enda iseloomujooni ja omadusi, väärtustades positiivseid jooni ja omadusi; • mõistab, mis mõjutab enesehinnangut ning kuidas see kujuneb; • mõistab enese kontrolli olemust ning demonstreerib õpituatsioonis oma käitumise kontrolli, saades hakkama vihaga ja teiste emotsioonidega; • oskab suheldes enda kohta tagasisidet anda ja teistelt seda vastu võtta; 	<p>Eesti keel. Õpilane valib ühe muinasjutu või õpetaja annab kõigile sama muinasjutu. Õpilane valib loost endale kõige sarnasema tegelase. Tabelis analüüsib tegelase positiivseid ja mitte positiivseid omadusi ning käitumisviise. Seejärel toob välja enda sarnasused tegelasega. Mitte positiivsete omaduste korral toob näiteid kuidas neid muuta. Loeb ja kirjutab tekste.</p> <p>Ühiskonnaõpetus - ettepanekud kohalikule omavalitsusele. Loovülesanne "unistuste kool". Ettevõtete külastused.</p> <p>Kunst - kujundab oma töid.</p> <p>Liikumisõpetus - liikumispausid ja -mängud tundides.</p> <p>Ainetevahelise ja pädevuste lõimimise ülesanne:</p> <p>Kursust läbiva meeskonnamängu "Üksikul saarel" I etapp: mida võtan kaasa, millised on minu omadused ja panus.</p> <p>Kursust läbiva meeskonnamängu "Üksikul saarel" II</p>

		<ul style="list-style-type: none"> oskab selgitada ja põhjendada oma väärtusi seoses eneseanalüüsiga. 	etapp: kuidas alustame.
<p>SUHTLEMINE TEISTEGA</p> <ul style="list-style-type: none"> Minu ja teiste vajadused. Vajaduste hierarhia Suhtlemise komponendid. Verbaalne ja mitteverbaalne suhtlemine Aktiivne kuulamine. Tunnete väljendamine. Eelarvamused Kehtestav, agressiivne ja alistuv käitumine. Ei ütlemine ennast ja teisi kahjustava käitumise korral. (3 tundi) 	9	<ul style="list-style-type: none"> tunneb ära enda ja teiste inimeste põhilised vajadused ning teadvustab neid; teab suhtlemise olemust ning väärtustab tõhusate suhtlusoskuste vajalikkust; eristab verbaalset ja mitteverbaalset suhtlemist; kirjeldab erinevaid mitteverbaalseid suhtlusvahendeid ning nende mõju verbaalsele suhtlemisele; demonstreerib õpitu olulisuses aktiivse kuulamise võtteid; mõistab eneseavamise mõju suhtlemisele; demonstreerib õpitu olulisuses, kuidas väljendada oma tundeid verbaalselt, säilitades ja tugevdades suhteid; teadvustab eelarvamuste mõju suhtlemisele igapäevaelus ning toob selle kohta näiteid; eristab ning kirjeldab kehtestavat, agressiivset ja alistuvat käitumiste mõju suhetele; teab, et ei ütlemine on oma õiguste eest seismine, oskab partnerit arvestavalt öelda ei ennast ja teisi kahjustava käitumise korral ning aktsepteerib 	<p>Eesti keel - jutukese kirjutamine mitmetähenduslike sõnadega, koostab definitsiooni, kasutab korrektset keelt, esitab küsimusi.</p> <p>Kunstiõpetus - exlibris, oma tööde kujundamine.</p> <p>Kirjandus - sobivate kirjandusteoste või filmidega tutvumine.</p> <p>Liikumisõpetus - liikumispausid ja -mängud tundides.</p> <p>Ühiskonnaõpetus - uudise kirjutamine, erinevate rahvaste suhtlemisviiside võrdlemine, mõjutamisviiside näited, turvalise internetikasutuse reeglid, hooliv suhtlemine (hea kodaniku tunnused).</p> <p>Ainetevahelise ja pädevuste lõimimise ülesanne: Kursust läbiva meeskonnamängu "Üksikul saarel" III etapp: grupireeglite koostamine.</p>

		<p>partneri ei ütlemist ennast ja teisi kahjustava käitumise korral;</p> <ul style="list-style-type: none"> väärtustab positiivset suhtumist endasse ja teistesse. 	
<p>SUHTED TEISTEGA</p> <ul style="list-style-type: none"> Tõhusad sotsiaalsed oskused: üksteise aitamine, jagamine, koostöö ja hoolitsemine. Sallivus enda ja teiste vastu. Hoolivus Sõprussuhted. Usaldus suhtes. Empaatia. Vastutus suhetes. Kaaslaste mõju ja surve Erinevuste ja mitmekesisuse väärtustamine. Isikuseärasused. Soolised erinevused. Erivajadustega inimesed. 	9	<ul style="list-style-type: none"> kirjeldab tõhusate sotsiaalsete oskuste toimimist igapäevaelus; oskab abi pakkuda ning teistelt abi vastu võtte; väärtustab hoolivust, sallivust, koostööd ja üksteise abistamist; eristab inimeste erinevaid rolle suhetes ning nende muutuvat iseloomu; demonstreerib õpitu olukordades teise isiku vaatenurgast; tähtsustab oskust end panna teise inimese olukorda ja mõista tema tundeid ning väärtustab empaatilist suhtlemist; väärtustab sõprust kui vastastikuse usalduse ja toetuse allikat; kirjeldab kaaslaste rühma arvamuste, valikute ja käitumise mõju ning surve tagajärgi; mõistab isikuseärasusi ning teadvustab soolisi erinevusi ja inimeste erivajadusi. 	<p>Eesti keel - loeb ja mõistab tekste, koostab tekste, kasutab korrektset keelt.</p> <p>Kunst - kujundab oma töid, jonistab erinevate tunnete väljendusi.</p> <p>Liikumisõpetus - liikumispausid ja -mängud tundides.</p> <p>Ühiskonnaõpetus - lapse õigused ja kohustused, hea kodanik, filosoferimine.</p> <p>Muusika - loovülesanne sõprusest.</p> <p>Kursust läbiva meeskonnamängu IV etapp: minu võimalused abiks olla, koos tegutsemise viisid.</p> <p>Kursust läbiva meeskonnamängu V etapp: ühised tegevused. kogu saare elanikkonna ühised kooselu reeglid, kuidas üksteist abistatakse, toetatakse.</p>
<p>KONFLIKTID</p> <ul style="list-style-type: none"> Konfliktide olemus ja põhjused Tõhusad ja mittetõhusad konfliktide lahendamise teed 	3	<ul style="list-style-type: none"> selgitab konflikti häid ja halbu külgi ning aktsepteerib konflikte kui osa elust; 	<p>Eesti keel - loeb teksti, koostab teksti.</p> <p>Kunst - kujundab oma töid.</p> <p>Liikumisõpetus - liikumispausid ja -mängud tundides.</p> <p>Ühiskonnaõpetus - filosoferimine, konfliktide põhjused ja liigid</p>

		<ul style="list-style-type: none"> ● teab, eristab ja kirjeldab efektiivseid ning mitteefektiivseid konflikti lahendamise viise; ● kasutab õpituatsioonis konflikte lahendades tõhusaid viise ning väärtustab neid. 	Ainetevahelise ja pädevuste lõimingu näide: Suhtlemise teemaline lauamäng. Kursust läbiva meeskonnamängu VI etapp: ettetulevad probleemid ja nende lahendamise võimalused. Kursust läbiva meeskonnamängu VII etapp: koostöö ja kooselu saarel
OTSUSTAMINE JA PROBLEEMILAHENDUS <ul style="list-style-type: none"> ● Otsustamine ja probleemide lahendamine. Erinevate käitumisviiside leidmine probleeme lahendades ● Tagajärgede arvestamine probleemilahenduses. Vastutus otsustamisel 	5	<ul style="list-style-type: none"> ● teab ja oskab õpituatsioonis otsuseid langetades leida erinevaid lahendusviise; ● kirjeldab otsustades erinevate lahendusviiside puudusi eeliseid; ● mõistab otsustades lahendusviiside lühi- ja pikaajalisi tagajärgi; ● selgitab ja kirjeldab eri situatsioonidesse sobiva parima käirumisviisi valikut; ● väärtustab vastutuse võtmist otsuseid langetades. 	Eesti keel - loeb ja mõistab tekste, koostab tekste. Kunst - kujundab oma töid. Liikumisõpetus - liikumispausid ja -mängud tundides. Ühiskonnaõpetus - positiivsed omadused kattuvad ka heaks kodanikuks olemisega. Ainetevahelise ja pädevuste lõimimise ülesanne:
POSITIIVNE MÕTLEMINE <ul style="list-style-type: none"> ● Positiivne mõtlemine. Positiivsed jooned ja omadused endas ning teistes, nende märkamine ● Kordamine 	4	<ul style="list-style-type: none"> ● nimetab ning väärtustab enda ja teiste positiivseid omadusi; ● väärtustab positiivset mõtlemist; ● rakendab omandatud teadmisi ja oskusi. 	Eesti keel - loeb ja mõistab tekste, koostab tekste. Kunst - kujundab oma töid. Liikumisõpetus - liikumispausid ja -mängud tundides. Ühiskonnaõpetus - positiivsed omadused kattuvad ka heaks kodanikuks olemisega. Ainetevahelise ja pädevuste lõimimise ülesanne Kursust läbiva meeskonnamängu kokkuvõte: mida ma enda kohta õppisin.

AINEVALDKOND: SOTSIAALAINED

Ainekava INIMESEÕPETUS

KOOSTAJA(D): Külli Štukert, Keiti Elken

KOOLIASTE: III

KOOLIASTME SAAVUTATAVAD TEADMISED, OSKUSED JA HOIAKUD

1. Teab, kuidas ühiskond mõjutab inimeste tervisekäitumist, suhtlemist ja õppimist. 2. Mõistab inimese arengut murde- ja noorukieas. 3. Teab, kuidas kujundada ja hoida positiivset suhtumist iseendasse. 4. Väärtustab enese arendamise vajadust ja elukestvat õpet, mõistab oma võimalusi ja vastutust enda elutee kujundamisel. 5. On loov ja ettevõtlik. 6. Mõistab, et inimene on sotsiaalne olend, mõistab normide vajalikkust ühiselus. Väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet aktiivse ühiskonnaliikmena. 7. Teab, et inimesed erinevad rahvuse, soo, vaimse ja füüsilise suutlikkuse ning vaadete ja usutunnistuste poolest; on erinevuste suhtes salliv. 8. Teab, et ühiskond kaitseb laste tervist ja heaolu seadustega. 9. Kasutab terviseinfo saamiseks teaduspõhiseid allikaid ja spetsialistide abi. 10. Väärtustab positiivseid suhteid, nende loomist ja hoidmist. Mõistab ja aktsepteerib inimliku läheduse erinevaid avaldumisviise. 11. Mõistab ja aktsepteerib seksuaalse arengu individuaalsust, seksuaalse identiteedi erinevaid avaldumisvorme ja seksuaalõigusi. 12. Mõistab füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervise vastastikust seost ja neid mõjutavaid tegureid. 13. Mõistab eluviisi, keskkonna ja pärilikkuse mõju tervisele ning tervisliku eluviisi ja turvalise käitumise tähtsust igapäevaelus. 14. Väärtustab partnerite vastutustundlikku käitumist seksuaalsuhetes. Oskab leida infot seksuaaltervist puudutavate küsimuste kohta.

ÕPPEAINE HINDAMISE ERISUSED (Siia konkreetse õppeaine hindamise erisused. Vajadusel klassiti. Näiteks, kas on numbriline hindamine või kombineeritud või muu; kas muutub numbriliseks mingi aeg; kas on kasutusel hindamismudelid; millal ja kuidas informeeritakse hindamisest; millised on hindamise viisid (tunnikontrollid, õpimapp jne) jm.

Inimeseõpetuses hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi ning hoiakute ja väärtushinnangute kohta antakse tagasisidet.

Hindamisviisid õppeprotsessi kestel: suuline ja/või kirjalik hindamine, tagasiside, edasiside, numbriline hindamine, enesehindamine, eneseanalüüs, enesekontroll, kaasõpilaste hindamine.

KLASS: 7

TUNDIDE ARV: 1/35

ÕPPESISU (teemad, põhimõisted)	TUNDI DE ARV	ÕPITULEMUSED (õpetaja teeb valiku kooliastme õpitulemustest selle klassi jaoks)	ÕPPETEGEVUSED (lõimingud teiste õppeainetega, praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm. Mis tegevused aitavad saavutada õpitulemusi?)
<p>INIMESE ARENG JA MURDEIGA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Areng, küpsemine, kasvamine, õppimine, pärilikkus, keskkonna mõju, inimese valikud. • Ühiskonna mõju inimese kasvamisele ja arengule. • Inimese elukaar. Murde- ja noorukiea koht elukaares. 	8	<ul style="list-style-type: none"> • Kirjeldab pärilike ja keskkonnategurite, nt elukeskkonna, ümbritsevate inimeste ja hariduse mõju inimese arengule ja otsustele; • Seostab inimese kasvamist ja arengut pärilike ning keskkonnateguritega; 	<p>Üldpädevused:</p> <p>Kultuuri- ja väärtuspädevus – enesekirjelduses arusaamine, mis seob inimest tema bioloogiliste vanematega ja mis teiste lähedaste inimestega.</p> <p>Enesemääratluspädevus ülesannetes murde- ja noorukieas toimuvate muutuste kirjeldamine ja selgitamine.</p> <p>Õpipädevus – loetu mõistmine ja arusaamine, küsimustele vastamine, teabe otsimine.</p> <p>Sotsiaalne ja kodanikupädevus – koostöö rühmas ja paaris, erinevate arvamuste aktsepteerimine.</p> <p>Suhtluspädevus – koostöö rühmas ja paaris, selge eneseväljendus.</p> <p>Matemaatika-, loodusteaduste ja tehnoloogiaalane pädevus - elukaare mudelil matemaatiliste andmete kasutamine, suguleundite korrektselt nimetamine.</p> <p>Ettevõtlikkuspädevus – oma õpitegevuse planeerimine, rühmatöodes initsiatiivi näitamine.</p> <p>Digipädevus – ülesannete lahendamisel ja teabe otsimisel digivahendite kasutamine.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Murde- ja noorukiea iseloomulikud tunnused. • Suguküpsus, sootunnused, keha muutumine. 	8	<ul style="list-style-type: none"> • Selgitab inimese arengut murde- ja noorukieas ning eristab seda täiskasvanueast; • Selgitab ja seostab murde- ja noorukiea tunnused ja piire üleminekul lapseast 	

		<p>täiskasvanuikka;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Õpilane oskab selgitada suguküpsuse olemust ning murdeas toimuvaid keha ja välimusega (esmased ja teisesed sugutunnused) seotud muutusi ning nende erinevat individuaalselt arengutempot. 	
<ul style="list-style-type: none"> • Inimene, valikud, õnn • Minapilt - kirjeldav ja hinnanguline aspekt minapildist. • Positiivse minapildi kujundamine. • Eneseanalüüs, väärtused, teadlikud valikud ja vastutus elus. • Enesekasvatuse võtted. • Enesearendamine oma elutee kujundamisel. • Positiivne suhtumine endasse ja teistesse kui) heaolu alus.. 	2	<ul style="list-style-type: none"> • Õpilane analüüsib mina-pildi kirjeldavat ja hinnagulist (enesehinnang) aspekti tuues näiteid teguritest, mis mõjutavad positiivse mina-pildi (k a avatud ala Johari akna näitel) kujunemist. 	<p>Üldpädevused:</p> <p>Kultuuri- ja väärtuspädevus- oma väärtushinnangute teadvustamine.</p> <p>Sotsiaalne ja kodanikupädevus- eneseteostamine läbi kindla eesmärgi ja plaani, väärtushinnangute erinevuste mõistmine ning selgitamine.</p> <p>Enesemääratluspädevus - suutlikkus mõista ja hinnata iseennast, kirjeldada ning analüüsida enda omadusi, valida asjakohane tegutsemisviis.</p> <p>Õpipädevus - eesmärgi täitmise süsteemne planeerimine,, oma teadmise analüüsimine.</p> <p>Suhtluspädevus - selgelt, asjakohaselt ja viisakalt väljendamine, töötamine rühmas ning paaris,</p> <p>Ettevõtlikkuspädevus- eesmärkide seadmine, plaani koostamine ja nende elluviimine.</p> <p>Digipädevus - ülesannete lahendamisel ja teabe otsimisel digivahendite kasutamine.</p> <p>Elukestev õpe ja karjääri kujundamine - teadlikult eesmärgi täitmine tegevusplaani järgi, enda omaduste, tugevuste, võimete määratlemine, enese arendamise kavandamine ja ellu viimine (enesekasvatuse meetodid).</p> <p>Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus - ülesannete lahendamisel loovuse kasutamine, initsiatiivi näitamine,</p>

			<p>plaanide kujundamine ning nende elluviimise sammude koostamine</p> <p>Kultuuriline identiteet - enda päritolu uurimine ja analüüsimine, kultuurilise sallivuse kujundamine.</p> <p>Tervis ja ohutus - positiivsete mõtete kirjapanek teise inimese kohta aitab kaasa teise inimese kujunemisele vaimselt ja emotsionaalselt terveks ühiskonnaliikmeks.</p> <p>Väärtused ja kõlblus - erinevate väärtushinnangute mõistmine, teistele komplimentide sõnastamine, oma seisukohtade põhjendamine.</p> <p>Teised õppeained:</p> <p>Eesti keel - enesekirjelduse ja komplimentide kirjutamine. Selge eneseväljendus probleemi kirjeldamisel ja selle lahendamise.</p> <p>Kunst - kollaaži tegemine ja loovülesande kujundamine</p> <p>Liikumisõpetus - liikumispausid tunnis.</p>
<p>INIMENE JA RÜHM</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Rühm. Erinevad rühmade liigid. Erinevad rollid, reeglid ja normid rühmas. ● Inimeste õigused ja kohustused erinevates rühmades. ● Rühma kuulumine, selle positiivsed ja negatiivsed küljed. ● Koostöised ja võistluslikud rühma tegevused. Hoolivuse, austuse, õigluse ja vastutustunde väärtustamine koostöises tegevuses. ● Konformsus. Sõltumatus. 	<p>7</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Mõistab, et inimene on sotsiaalne olend, toob näiteid rühma kuulumise ja rühmas suhtlemise olulisusest; ● Toob näiteid erinevate rühmade normidest ja reeglitest, mis toetavad ühiselu toimimist; ● Analüüsib enda rolli, õigusi ja kohustusi erinevates rühmades; ● Kirjeldab rühma mõju käitumisele, sh sõltumatuse ja autoriteedi olemust inimsuhetes, demonstreerib õpitu olulisust toimetulekut rühma survega. 	<p>Üldpädevused:</p> <p>Kultuuri- ja väärtuspädevus - erinevate gruppide ja juhtimisstiilide olemuse mõistmine, teismeliste õiguste ja kohustuste mõistmine ning analüüsimine.</p> <p>Sotsiaalne ja kodanikupädevus - arusaamine erinevatest reeglitest ja normidest eri keskkondades; arutelu sõltumatuse teemal, erinevates olukordades sõltumatuse säilitamist analüüsimine.</p> <p>Enesemääratluspädevus- arusaamine enda erinevatest rollidest, õigustest ja kohustustest.</p> <p>Suhtluspädevus - rühmatöös koostööna eri gruppide analüüsimine, töötamine rühmas ja paaris</p> <p>Ettevõtlikkuspädevus - probleemide nägemine,</p>

<p>Autoriteet.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Toimetulek rühma survega ennast ja teisi kahjustavatest olukordades. 			<p>analüüsimine, rühmatöös initsiatiivi näitamine, oma õpetegevuse kavandamine.</p> <p>Digipädevus - ülesannete lahendamisel ja teabe otsimisel digivahendite kasutamine.</p> <p>Läbivad teemad:</p> <p>Elukestev õpe ja karjääri kujundamine- erinevate rollide eri rühmades nägemine, analüüsimine, enese rollide kirjeldamine, rollidesse stereotüüpse suhtumise äratundmine.</p> <p>Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus - ülesannete lahendamisel loovuse kasutamine, initsiatiivi näitamine, koostöö tegemine erinevate klassikaaslastega.</p> <p>Tervis ja ohutus - riskikõhtade ja stereotüüpsete lähenemiste nägemine gruppide, rollide, õiguste ja kohustuste puhul.</p> <p>Väärtused ja kõlblus - grupi reeglite ja nende järgimise vajaduse mõistmine, grupi surve äratundmine, sellega toimetuleku analüüsimine, sallivuse tähtsuse selgitamine.</p> <p>Teised õppeained:</p> <p>Eesti keel - selge eneseväljendus probleemi kirjeldamisel ja selle lahendamisel.</p> <p>Ühiskonnaõpetus - lapse õigused ja kohustused.</p> <p>Kunst - tööde kujundamine.</p> <p>Liikumisõpetus - liikumispausid tundides.</p>
<p>TURVALISUS, TERVISE- JA RISKIKÄITUMINE</p> <ul style="list-style-type: none"> • Inimese heaolu komponendid (sh vaimne 	<p>7</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Analüüsib tegureid, mis aitavad säilitada inimese vaimset heaolu, märkab ohte, oskab kaaslast toetada ja vajaduse korral abi otsida; 	<p>Üldpädevused:</p> <p>Kultuuri- ja väärtuspädevus - lapse õiguste väärtustamine, mõistmine, et õigustega kaasnevad kohustused, üldnimlike väärtuste mõistmine ja nende sõnastamine.</p>

<p>heaolu).</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Laste heaolu mõjutavad tegurid (materiaalne, füüsiline, vaimne, sotsiaalne) kogukonna tasandil. ● Lapse ja noore vaimse heaolu tõstmise võimalused koolis ja kogukonnas. 		<ul style="list-style-type: none"> ● Analüüsib laste heaolu mõjutavaid tegureid oma kogukonnas, teeb ettepanekuid, kuidas kogukonnas paremini seista laste heaolu eest. 	<p>Sotsiaalne ja kodanikupädevus - teise lapse õiguste austamine samaväärselt enda omadega. Juhindumine lapse õigustest ja käitumine vastavalt. Abivajaja märkamine.</p> <p>Enesemääratluspädevus - enda seisukohtade mõistmine seoses lapse õigustega, tervist toetavate valikute selgitamine ja tegemine seoses uimatitega.</p> <p>Õpipädevus - kava koostamine ja selle teostamine, uimastite tervist kahjustava toime mõistmine ning selle järgi valikute tegemine.</p> <p>Suhtluspädevus - enese asjakohane väljendamine rühmatöös, oma arvamuse põhjendamine, töötamine rühmas ja paaris.</p> <p>Ettevõtlikkuspädevus - probleemide märkamine lahenduste pakkumine, lahendamine, asjatute riskide vältimine, arukate riskide mõistmine.</p> <p>Digipädevus - ülesannete lahendamisel ja teabe otsimisel digivahendite kasutamine.</p> <p>Läbivad teemad:</p> <p>Elukestev õpe ja karjääri kujundamine - oma õpi- ja suhtlusoskuste arendamine, enda ning teiste õiguste mõistmine, sotsiaalsete toimetulekuoskuste arendamine uimastitega seotud olukordadega seonduvalt.</p> <p>Teabekeskond ja meediakasutus- erinevate abisaamise võimaluste leidmine, sobiva teabe leidmine, nutiseadmete mõistlik ja asjakohane kasutamine.</p> <p>Tehnoloogia ja innovatsioon- infootsingu teostamine, erinevate infootsingute programmide kasutamine, sobiva info eristamine valeinfo.</p> <p>Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus - ülesannete lahendamisel loovuse kasutamine, initsiatiivi näitamine,</p>
---	--	--	--

			<p>kogukonnas noorte heaolu võimaluste märkamine ja ettepanekute tegemine.</p> <p>Tervis ja ohutus - vaimse tervise tähtustamine, tervislike valikute eelistamine uimastitega seotud olukordades, laste heaolu kitsaskohtade märkamine kogukonnas, enda tervise tähtsustamine.</p> <p>Väärtused ja kõlblus - lapse õiguste tundmine, neile vastavalt käitumine, abivajaja märkamine. Probleemide lahendamisse panustamine kooli tasandil.</p> <p>Teised õppeained:</p> <p>Ühiskonnaõpetus - lapse õigused ja kohustused.</p> <p>Eesti keel - juhtumite lugemine ja analüüsi kirjutamine.</p> <p>Bioloogia - inimese füsioloogia seoses uimastite mõjuga.</p> <p>Kunst - tööde kujundamine.</p> <p>Liikumisõpetus - liikumispausid tundides.</p>
INIMENE, VALIKUD, ÕNN	3	<ul style="list-style-type: none"> ● Selgitab, mis on minapilt ja enesehinnang. ● Toob näiteid teguritest, mis kujundavad minapilti ja enesehinnangut. ● Analüüsib ennast oma väärtuste, isikuomaduste, võimete ja huvide põhjal ning seostab seda valikutega elus; ● Analüüsib inimese võimalusi ja vastutust oma elutee kujundamisel. 	<p>Üldpädevused:</p> <p>Kultuuri- ja väärtuspädevus- toma väärtushinnangute teadvustamine.</p> <p>Sotsiaalne ja kodanikupädevus- eneseteostamine läbi kindla eesmärgi ja plaani, väärtushinnangute erinevuste mõistmine ning selgitamine.</p> <p>Enesemääratluspädevus - suutlikkus mõista ja hinnata iseennast, kirjeldada ning analüüsida enda omadusi, valida asjakohane tegutsemisviis.</p> <p>Õpipädevus - eesmärgi täitmise süsteemne planeerimine,, oma teadmise analüüsimine.</p> <p>Suhtluspädevus - selgelt, asjakohaselt ja viisakalt</p>

		<p>väljendamine, töötamine rühmas ning paaris,</p> <p>Ettevõtlikkuspädevus- eesmärkide seadmine, plaani koostamine ja nende elluviimine.</p> <p>Digipädevus - ülesannete lahendamisel ja teabe otsimisel digivahendite kasutamine.</p> <p>Läbivad teemad:</p> <p>Elukestev õpe ja karjääri kujundamine - teadlikult eesmärgi täitmine tegevusplaani järgi, enda omaduste, tugevuste, võimete määratlemine, enese arendamise kavandamine ja ellu viimine (enesekasvatuse meetodid).</p> <p>Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus - ülesannete lahendamisel loovuse kasutamine, initsiatiivi näitamine, plaanide kujundamine ning nende elluviimise sammude koostamine</p> <p>Kultuuriline identiteet - enda päritolu uurimine ja analüüsimine, kultuurilise sallivuse kujundamine.</p> <p>Tervis ja ohutus - positiivsete mõtete kirjapanek teise inimese kohta aitab kaasa teise inimese kujunemisele vaimselt ja emotsionaalselt terveks ühiskonnaliikmeks.</p> <p>Väärtused ja kõlblus - erinevate väärtushinnangute mõistmine, teistele komplimentide sõnastamine, oma seisukohtade põhjendamine.</p> <p>Teised õppeained:</p> <p>Eesti keel - enesekirjelduse ja komplimentide kirjutamine. Selge eneseväljendus probleemi kirjeldamisel ja selle lahendamise.</p> <p>Kunst - kollaaži tegemine ja loovülesande kujundamine</p> <p>Liikumisõpetus - liikumispausid tunnis.</p>
--	--	---

KLASS: 8

TUNDIDE ARV: 1/35

ÕPPESISU (teemad, põhimõisted)	TUNDI DE ARV	ÕPITULEMUSED (õpetaja teeb valiku kooliastme õpitulemustest selle klassi jaoks)	ÕPPETEGEVUSED (lõimingud teiste õppeainetega, praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm. Mis tegevused aitavad saavutada õpitulemusi?)
---------------------------------------	-----------------------------	--	---

<p>TERVISEKÄITUMINE</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Tervis kui heaoluseisund ja tervise aspektid - füüsiline tervis, vaimne tervis ja sotsiaalne tervis. ● Tervise aspektide ● vastastikused seosed. ● Tervisliku eluviisi (toitumine, kehaline aktiivsus, piisav puhkus ja uni) mõju tervise erinevatele aspektidele. ● Tervisealased infoallikad, ● Tervisealaste infoallikate usaldusvärsus ● Vaimset heaolu säilitada aitavad tegevused ja mõttelaad. Stress. Stressiga toimetulek. ● Kriis, selle olemus. Käitumine kriisiolukorras. Abistamine, abi otsimine ja leidmine. ● Objektiivsed ja subjektiivsed tervisenäitajad. ● Tegurid, mis mõjutavad enda terviseseisundit. ● Eluviisi, keskkonna ja pärilikkuse ning tervisteenuste mõju inimese tervisele. ● Tervisliku eluviisi tähtsus igapäevaelus. ● Tegurid, mis mõjutavad Eesti rahvastiku (sh noorte) tervisenäitajad. ● Keskkonnateadlik tegevus lähiümbruses ja kogukonnas 	<p>8</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● toob näiteid füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervise vastastikustest seostest; ● analüüsib tervisekäitumise mõju füüsilisele, vaimsele ja sotsiaalsele tervisele; ● analüüsib kehalise aktiivsuse ja toitumise mõju tervisele; ● teab, mille põhjal ära tunda teaduslikku tervisealast infot; ● analüüsib ja hindab erinevate tervisealaste infoallikate, tervisetoodete ja ravivõtete usaldusvärsust; ● analüüsib tegureid, mis aitavad säilitada inimese vaimset heaolu, märkab ohte, oskab kaaslast toetada ja vajaduse korral abi otsida; ● toob näiteid olulisematest tervisenäitajatest; ● analüüsib enda terviseseisundit tervisenäitajate põhjal ning kavandab vajaduse korral muudatusi eluviisis; ● analüüsib ja toob näiteid eluviisi, keskkonna ja pärilikkuse mõjust tervisele ning eristab tervislikke ja ebatervislikke otsuseid igapäevaelus; ● toob näiteid keskkonnateadlikest tegevustest ning rakendab mõnda nendest enda kodukohas või koolis; 	<p>Lõiming</p> <p>Kultuuri- ja väärtuspädevus - väärtustab tervist, liikumist, tervist toetavat toitu, positiivseid emotsioone, seotust teiste inimestega.</p> <p>Sotsiaalne ja kodanikupädevus - vastutustundliku tarbija kujundamine, töötamine rühmas ja paaris, reeglite järgimine.</p> <p>Enesemääratluspädevus - tervislikke eluviiside järgimine, teemakohaste näitete toomine, oma tervisekäitumise analüüsimine ja hindamine, ohtu käitumise mõistmine ja eelistamine.</p> <p>Õpipädevus – tervisekäitumisega seotud teabe otsimine, kasutamine, analüüsimine, valeinfo äratundmine. Õpitu põhjal soovitude kirjutamine ja enesehindamine. Vaimse tervise edendamiseks asjakohase infot otsimine ja leidmine. Aja planeerimine ja selle järgimine.</p> <p>Suhtluspädevus - oma ja rühma seisukoha kujundamine ülesannetes ning nende esitlemine. Selge eneseväljendus analüüsi kirjutamisel ja kaaslastega suhtlemisel, korrektne viitamine autorile.</p> <p>Matemaatika-, loodusteaduste ja tehnoloogiaalane pädevus – teaduspõhiseid infoallikate leidmine tervise alal. Graafikute analüüsimine ja lugemine. Objektiivsete ja subjektiivsete tervisenäitajate väärtuste mõistmine. Diagrammide lugemine ja koostamine.</p> <p>Ettevõtlikkuspädevus - terviseiga seotud ohukohtade märkamine ja lahenduste pakkumine.</p> <p>Digipädevus - otsingumootori abil leitud infot hindamine selle asjakohasuse ja usaldusvärsuse põhjal. Digivahendite kasutamine ülesannetes, erinevate veebikeskkondade kasutamine.</p> <p>Elukestev õpe ja karjääri planeerimine - kooliõe ameti</p>
--	----------	--	---

<p>kui terviseedendus.</p>			<p>tutvustus, tervisedenduse õppeprogrammi tutvustamine. Teadlike otsuste kaudu oma aja juhtimine. Teadlike valikute tegemine tervisekäitumises.</p> <p>Keskkond ja jätkusuutlik areng - toidu ja keskkonnasõbralike liikumisviiside väärtustamine, elukeskkonna hoidmise viiside tundmine, sh prügi sorteerimise põhimõtted.</p> <p>Kultuuriline identiteet - teiste rahvaste toitude väärtustamine, erinevuste aktsepteerimine.</p> <p>Teabekeskond ja meediakasutus - kriitilise teabeanalüüsi oskuse arendamine, reklaamide mõistmine ja analüüsimine.</p> <p>Tehnoloogia ja innovatsioon - erinevate veebilehtede ja programmide kasutamine teabeotsingul ning tööde koostamisel.</p> <p>Tervis ja ohutus -tervisega ja turvalisusega seotud tõendus põhise informatsiooni otsimine, leidmine ning otsuste tegemine. Terviseriskide ning ohtude märkamine. Oma tervisekäitumise analüüsimine, tervist toetava käitumise eelistamine, tervisekäitumise muutmise vajaduse märkamine. Vaimse tervise hindamine, vaimse heaolu jaoks vajalike tegevuste ning vahendite analüüsimine.</p> <p>Väärtused ja kõlblus - väärtustab loodust, säästlikkust.</p> <p>Eesti keel - tekstist olulise leidmine. Korrektnee keelekasutus esitlusel, plakatitel, soovitude kirjutamisel ja analüüsis.</p> <p>Kunst - plakatite kujundamine. Kokkuvõtte tegemine kasutades sümboloid ja pilte.</p> <p>Bioloogia - tervisenäitajate olemuse avamine ja mõistmine.</p> <p>Geograafia - keskkonna, sh loodus- ja inimkeskkonna</p>
----------------------------	--	--	---

			<p>mõiste, säästlikkuse võimalused.</p> <p>Matemaatika- keskmiste arvutamine, tabelite ja graafikute lugemine. Tervisenäitajate vahemike hindamine.</p> <p>Liikumisõpetus - liikumispausid tundides, liikumisviiside harjutamine.</p> <p>Kokandus - tervislike toiduretseptide loomine ja kasutamine.</p>
<p>SUHTED JA SEKSUAALSUS</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Suhe. Suhte liigid (peresuhe, sõprusuue, paarisuue). ● Lähisuue ja tunded lähisuhtes. ● Paarisuhte loomine, säilitamine, katkemine. ● Inimlik lähedus ja soojus suhetes. Kiindumussuhted varases lapseas lapse ja vanema vahel. Sõprus, meeldimine, armumine, armastus. ● Armastuse liigid ja mitmekesisus paarisuhtes. ● Lähisuhtevägivad ja selle liigid. ● Turvalised lähisuhted. ● Abi saamise võimalused. ● Seksuaalsus. ● Seksuaalsuse mitmekesisus. ● Seksuaalkäitumine. ● Sooidentiteet, Sooline mitmekesisus. Bioloogiline sugu, sotsiaalne sugu. 	19	<ul style="list-style-type: none"> ● selgitab suhete loomise, säilitamise ja lõpetamise võimalusi ennast ja teisi kahjustamata; ● kirjeldab ja toob näiteid erinevatest tunnete ja läheduse avaldumisviisidest, nt meeldimine, sõprus, armumine, armastus; ● analüüsib suhtevägivalla avaldumisvorme ja põhjusi, teab, kuidas käituda lähisuhtevägivalla korral ning toob näiteid abi saamise võimalustest; ● selgitab seksuaalsuse olemust, inimese seksuaalset arengut ning selle individuaalsust; ● mõistab erineva seksuaalse orientatsiooni ja soolise identiteediga inimeste õigust võrdsele ja lugupidavale kohtlemisele. ● toob näiteid turvalisest seksuaalkäitumisest ja seksuaalõigustest. ● analüüsib turvalise seksuaalkäitumise ja abi saamise võimalusi. ● toob esile seksuaalkäitumisega seotud 	<p>Lõiming</p> <p>Kultuuri- ja väärtuspädevus- tervete ja turvaliste lähisuuhete väärtustamine, vägivallast hoidumine, enda ja teiste õiguste väärtustamine, kohustuste tundmine, erinevuste aktsepteerimine.</p> <p>Sotsiaalne ja kodanikupädevus - abivajaja märkamine suhetes. Inimeste erinevuste aktsepteerimine. Töötamine rühmas ja paaris.</p> <p>Enesemääratluspädevus - enese mõistmine erinevates kiindumussuuhetes, oma käitumise analüüsimine, ohutu käitumine suhetes. Stereotüüpsete hoiakute märkamine, nendest hoidumine, seksuaalse enesemääratluse teadmine. Suhteprobleemide rahumeelse ja ennastkehtestava lahendamise õppimine.</p> <p>Õpipädevus – kohtinguvägivalla eri vormide teadvustamine ja märkamine. Seksuaalsusega seotud mõistete tundmine, teadvustamine, et need on osa inimese identiteedist. Rasestumisvastaste vahendite tundmaõppimine. Küsimustele vastuste leidmine etteantud materjalist. Turvalise seksuaalkäitumise kui olulise elu osa mõistmine, sellest suhetes lähtumine.</p> <p>Ettevõtlikkuspädevus - suhteprobleemide nägemine, neis</p>

<p>Sooline eneseväljendus (feminiinne, androgüünne, maskuliinne)</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Seksuaalne orientatsioon. ● Laste ja noorte seksuaalsuse arengu põhietapid (seksuaalsuse trepp.) ● Erineva seksuaalse orientatsiooni ja sooidentiteediga inimeste õigused ja võrdne kohtlemine ● Turvaline seksuaalkäitumine. Vastutus. ● Rasestumisvastased meetodid. ● Seksuaalsel teel levivate haiguste vältimine. ● Suguelundite ehituse ja talitluse seos suguküpsuse saabumise, viljakuse ja rasestumisvastaste meetoditega. ● Seksuaalõigused, ● seksuaalne enesemääramisõigus ● Seksuaalsusega seotud müütide ja soostereotüüpide mõju inimese tervisekäitumisele 		<p>müütide ja soostereotüüpsete hoiakute mõju inimese tervisekäitumisele;</p>	<p>peituvate võimaluste märkamine, liigsete riskide vältimine, paindlikkus suhetes.</p> <p>Digipädevus - digivahendite kasutamine õppetöös, sobiva info leidmine.</p> <p>Elukestev õpe ja karjääri planeerimine - stereotüüpsetest hoiakutest ja käitumisviisidest hoidumine, enese tundaõppimine erinevates suhetes, iseseisva arvamuse kujundamine.</p> <p>Keskkond ja jätkusuutlik areng - mõistmine, et pereloomine ja lähedussuhe on teadlik valik, sobivate raseduse ja STHL vahendite valiku põhimõtete tundmine.</p> <p>Kultuuriline identiteet - mitmekesisuse, sh seksuaalse. Hoidumine stereotüüpide kasutamisest suhtlemisel, diskrimineerimise äratundmine.</p> <p>Teabekeskond ja meediakasutus - kriitiline sobiva info leidmine suhete ja seksuaalsuse kohta, kriitiline suhtumine reklaamidesse, stereotüüpsete reklaamide märkamine.</p> <p>Tehnoloogia ja innovatsioon . digivahendite kasutamine õppetöös, ülesannete lahendamisel erinevate arvutiprogrammide kasutamine..</p> <p>Tervis ja ohutus - erinevate kiindumussuhtete tähtsustamine, hooliv ja lugupidav käitumine enda ja teiste suhtes. Turvaline käitumine aitab kaasa turvalise inim- ja suhtekeskonna kujundamisele, sh hoidumine juhusuhetest. Arusaamine iseendast aitab kujuneda terveks ühiskonnaliikmeks.</p> <p>Väärtused ja kõlblus - tervete suhete väärtustamine ja sekkumine võimaluste piires. Võrdne kohtlemine kui üldtunnustatud väärtus. Turvalised seksuaalsuhted ja vastutus.</p> <p>Eesti keel - loeb ja mõistab loetut, korrektne tekstiloome,</p>
--	--	---	---

			<p>videote vaatamine.</p> <p>Bioloogia - inimese anatoomia ja füsioloogia.</p> <p>Kunst - tööde kujundamine.</p> <p>Liikumisõpetus - liikumispausid tundides.</p>
<p>TURVALISUS, TERVISE- JA RISKIKÄITUMINE</p> <ul style="list-style-type: none"> • Koolikiusamine, koolivägivald ja teised sotsiaalsete suhetega seotud vägivalda vormid. • Tõhus toimetulek ja abi saamise võimalused. • Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused riskikäitumisega toimetulekul. Uimastid ja nende toime kesknärvisüsteemile. Uimastitega seonduvad väärarvamused. Uimastite tarvitamise isiklikud, sotsiaalsed, majanduslikud ja juriidilised riskid. Sõltuvus. • Esmaabi põhimõtted ja käitumine ohuolukordades 	8	<ul style="list-style-type: none"> • demonstreerib õpitu olukordades inimväärikust alandavale käitumisele reageerimise viise ja abi saamise võimalusi; • analüüsib uimastitega seotud riskikäitumise tagajärgi inimese toimetulekule ning sekkumise võimalusi indiviidi ja ühiskonna tasandil; • demonstreerib õpitu olukordades esmaabi osutamist ja oskab vajaduse korral otsida abi; 	<p>Lõiming</p> <p>Kultuuri- ja väärtuspädevus - inimsuhtete, inimliku mitmekesisuse, vägivaldliku suhtlemise, tervisliku eluviisi väärtustamine. Abivajaja märkamise, võimaluste piires abistamine.</p> <p>Sotsiaalne ja kodanikupädevus - inimeste ja nende väärtushinnangute erinevusi aktsepteerimine ning nendega suhtlemisel arvestamine. Hoolivuse ja vastutustundlikkuse tähtsustamine. Esmaabi andmise oskuse omandamine. Töötamine rühmas ning paaris.</p> <p>Enesemääratluspädevus- enda käitumist analüüsimine erinevates olukordades. Ohutu käitumine, tervislike valikute tegemine uimastite ja vägivaldiga seotud olukordades. "Ei" ütlemise harjutamine ja omandamine.</p> <p>Õpipädevus – esmaabi andmise oskuse õppimine ja arendamine, õpitu kasutamine erinevates olukordades, sh uimastite, vägivaldiga ja kiusamisega seonduvalt.</p> <p>Suhtluspädevus - selge eneseväljendamine, erinevate arvamustega arvestamine, sallivuse näitamine, oma seisukohtade põhjendamine, korrektse viitamisega kasutamine.</p> <p>Digipädevus - digivahendite, kasutab etteantud digikeskkondade kasutamine.</p> <p>Elukestev õpe ja karjääri planeerimine - teadlike otsuste tegemine, stereotüüpsete otsuste vältimine, iseiseisva arvamuse kujundamine, manipulatsioonile vastu seismine. Kooliõde ja kiirabitöötaja töö.</p>

			<p>Teabekeskond ja meediakasutus - kriitiline suhtumine reklaamidesse, stereotüüpsetesse suhtumistesse, oma käitumise eest vastutuse võtmine meediakeskkondades.</p> <p>Tehnoloogia ja innovatsioon - erinevate arvutiprogrammide kasutamine õppes.</p> <p>Tervis ja ohutus - turvalise keskkonna loomisele kaasa aitamine, abivajaja märkamine, teadlikkus kiusamise olemusest ja oskus kiusavas olukorras käituda. aitab kaasa turvalise keskkonna kujunemisele. Turvaliste valikute tegema õppimine. "Ei" ütlemise oskus survega seotud olukordades.</p> <p>Väärtused ja kõlblus - vägivallatu suhtluse, sõltuvusvaba elu, inimelu väärtustamine.</p> <p>Bioloogia - inimese anatoomia ja füsioloogia.</p> <p>Inglise keel - rahvusvahelised väljendid esmaabis ja uimastitega seonduvalt.</p> <p>Kunst - tööde kujundamine.</p> <p>Liikumisõpetus - liikumispausid tundides.</p>
--	--	--	--

AINEVALDKOND: SOTSIAALAINED

Ainekava ÜHISKONNAÕPETUS

KOOSTAJA(D): Anett Läänemets, Ken Püss

KOOLIASTE: III

KOOLIASTME SAAVUTATAVAD TEADMISED, OSKUSED JA HOIAKUD

1. Teab, et Eesti peab arvestama rahvusvahelise olukorra ja rahvusvaheliste suhetega.
2. Teab, kuidas kujunes ja kuidas toimib tänapäeva demokraatlik ühiskond.
3. Tunneb ära ja toob näiteid demokraatia kesksete tunnuste ja nende rikkumise kohta; toob näiteid, milliseid tagajärgi üksikisikule toob endaga demokraatia hävimine.
4. Märkab, mis võib ohustada demokraatiat tänapäeval, selgitab, tuginedes minevikunäidetele.
5. Teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslike institutsioonide ülesandeid.
6. Mõistab ühiskonnasektorite spetsiifikat ja rolli ühiskonnas.
7. Teab majanduse toimimise põhijooni, teab oma õigusi ja kohustusi tarbijana, oskab oma õigusi kaitsta.
8. Analüüsib oma võimalusi tulevase töötajana ja ettevõtjana ning kavandab edasist haridusteed lähtuvalt oma huvidest ja võimetest ning ühiskondlikest teguritest.
9. Seostab demokraatiat inimõiguste kaitsega.
10. Analüüsib õiguste ja kohustuste, vabaduse ja vastutuse seost.
11. Teab, et Eesti Vabariigi põhiseadus on kõrgeim õigusakt ja oskab sealt leida vajalikku infot.
12. Teab ja väärtustab kodanikuühiskonna võimalusi korraldada elu kodukohas, piirkonnas, riigis ja rahvusvaheliselt.
13. Teab Eesti riigi ja selle kodanike õigusi, võimalusi ja kohustusi, mis tulenevad Euroopa Liidu liikmesusest.
14. Hindab infoallikaid kriitiliselt ja kujundab oma arvamuse, järgib autoriõiguse ja intellektuaalse omandi kaitse põhimõtteid.
15. Märkab kultuuride ja sotsiaalsete rühmade mitmekesisust, diskrimineerimist, sekkub oma võimaluste kohaselt.
16. Analüüsib tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust vajaduse korral otsida abi.

ÕPPEAINE HINDAMISE ERISUSED (Siia konkreetse õppeaine hindamise erisused. Vajadusel klassiti. Näiteks, kas on numbriline hindamine või kombineeritud või muu; kas muutub numbriliseks mingi aeg; kas on kasutusel hindamismudelid; millal ja kuidas informeeritakse hindamisest; millised on hindamise viisid (tunnikontrollid, õpimapp jne) jm.

KLASS: 9

TUNDIDE ARV: 2/70

ÕPPESISU (teemad, põhimõisted)	TUNDI DE ARV	ÕPITULEMUSED (õpetaja teeb valiku kooliastme õpitulemustest selle klassi jaoks)	ÕPPETEGEVUSED (lõimingud teiste õppeainetega, praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm. Mis tegevused aitavad saavutada õpitulemusi?)
<p>Sotsiaalsed suhted: inimesed meie ümber, kogukonnad; Euroopa riigid ja rahvad; sallivus Eestis ja õpilase kodukohas elavad rahvarühmad (sotsiaalsed, rahvuslikud, religioossed jm). Sooline võrdõiguslikkus. Pere ja suguvõsa. Naabruskond maal ja linnas. Sõpruskond. Koolipere. Euroopa riigid, Eesti naaberriigid.</p>		<ol style="list-style-type: none">1) Seletab oma sõnadega ning kasutab kontekstis mõisteid rahvus, riik, võrdõiguslikkus ja sallivus;2) nimetab Eestis ja kodukohas elavaid rahvarühmi ning kirjeldab nende eluolu ja kultuuritraditsioone;3) nimetab Eestis esindatud peamisi usundeid ja kirjeldab nende kombeid;4) toob näiteid naiste ja meeste võrdsete õiguste ning nende rikkumise kohta Eestis;5) teab ja hoiab kogukonna traditsioone;6) teab, mis on isikutunnistus ja reisidokumendid (pass, isikutunnistus);7) nimetab ja näitab kaardil Eesti naaberriike ning toob näiteid, kuidas muu maailm mõjutab elu Eestis.	

<p>Vabatahtlik tegevus: kodanikuühendused ja -algatus, koostöö Kodukohas tegutsevate seltside, klubide ja ühenduste tegevus. Noorteorganisatsioonid. Eakohased kodanikualgatuse võimalused. Koostöö ja ühistegevus, kommunikatsioonivõimalused.</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1) Seletab oma sõnadega ja kasutab kontekstis mõisteid kodanikuühendus, kodanikualgatus, vabatahtlik tegevus; 2) nimetab kodukohas tegutsevaid seltse, klubisid ja ühendusi ning kirjeldab nende tegevust; 3) nimetab kodukohas ja koolis tegutsevaid noorteorganisatsioone ning kirjeldab nende tegevust; 4) teab kodukoha kodanikualgatusi ning algatab neid ja osaleb neis võimaluse korral; 5) toob näiteid vabatahtliku töö kasulikkuse kohta; märkab probleeme ja pakub vajajatele abi. 	
<p>Demokraatia: demokraatia põhimõtted ja selle toimimine Rahva osalemine ühiskonna valitsemises: arvamuste mitmekesisus ja sõnavabadus, osalus aruteludes ja otsustamises, õigus valida ja saada valitud. Võimude lahusus. Riigikogu, Vabariigi Valitsus, Vabariigi President, kohalik omavalitsus. Seaduse ülimuslikkus, seadus kui regulatsioon. Peamised inimõigused (õigus elada, õigus vabadusele ja inimväärikusele jne).</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1) Seletab oma sõnadega ja kasutab kontekstis mõisteid inimõigus, seadus, demokraatia; 2) iseloomustab demokraatia põhimõtteid; 3) teab ja austab inimõigusi; 4) teab, et Eesti on demokraatlik vabariik, nimetab Vabariigi Valitsuse, Riigikogu ja Vabariigi Presidendi peamisi ülesandeid; 5) teab, mis on kohalik omavalitsus, toob näiteid oma valla/linna omavalitsuse tegevuse kohta; 6) teab, et kõik on võrdsed seaduse ees ja peavad seadusi täitma, toob näiteid seaduskuuleka käitumise kohta. 	
<p>Koolidemokraatia, lapse õigused</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1) Kirjeldab demokraatia põhimõtteid 	

<p>ja võimalused osaleda poliitikas Õpilasomavalitsus, õpilaste osalemine koolielu korraldamises ja õpilasesinduses. Kooli sisekord (kodukord). Lapse õigused (õigus haridusele, õigus vanemlikule hoolitsusele jne). Õiguste, kohustuste ja vastutuse tasakaal.</p>		<p>toimimist koolis; 2) toetab oma suhtumise ja tegutsemisega koolidemokraatiat; 3) tunneb ÜRO lapse õiguste konventsiooni põhimõtteid, nimetab lapse õigusi, teab õiguste ja vastutuse tasakaalu.</p>	
<p>Töö ja tarbimine Aja ja kulutuste planeerimine ning raha kasutamine, laenamine ja säästmine. Elukutsed – teadmised ja oskused. Elukestev õpe. Elukutsed ja ettevõtted kodukohas. Teadlik, säästev tarbimine. Töökultuur ja tööeetika.</p>		<p>1) Teeb vahet vajadustel, soovidel ja võimalustel; 2) teab, kuidas raha teenitakse ja millest koosneb pere eelarve; oskab kulutusi tähtsuse järjekorda seada, koostada eelarvet oma taskuraha piires ning oma aega plaanida; 3) teab internetipanga ja pangakaardi (PIN-koodi) turvalise kasutamise reegleid; 4) iseloomustab, milliseid isiksuse omadusi, teadmisi ja oskusi eeldavad erinevad elukutsed ja ametid; 5) selgitab erinevate elukutsete vajalikkust ühiskonnale; 6) oskab tarbijana märgata ja mõista tooteinfot ning tunneb tarbija õigusi.</p>	
<p>Ühiskond ja sotsiaalsed suhted: meedia ja teave Raamatukogu, internet. Ajakirjanduse roll ühiskonnas: informeerimine, tähelepanu juhtimine probleemidele, avaliku arvamuse kujundamine, meelelahutus jne.</p>		<p>1) Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid avalik arvamus, avalik elu, eraelu, ajakirjandusvabadus, ajakirjanduseetika, autoriõigus, autorivastutus, reklaam, intellektuaalomandi kaitse (plagiaat); 2) iseloomustab näidete varal</p>	

<p>Kommunikatsioonieetika, avaliku ja eraelu piir.</p> <p>Turunduskommunikatsiooni funktsioon ja liigid: valimisreklaam, sotsiaalreklaam, kommertsreklaam jne. Autoriõigused ja -vastutus, teoste kasutamine: viitamine, tsiteerimine, üles- ja allalaadimine. Plagieerimine.</p>		<p>avaliku ja eraelu piiride seadmist ning ületamist;</p> <p>3) avaldab arvamust ajakirjanduses käsitletavate probleemide kohta; kasutab lihtsamaid uurimismeetodeid probleemide kirjeldamiseks;</p> <p>4) teab reklaami funktsioone ja liike;</p> <p>5) tunneb ja austab autori õigusi ning vastutust; viitab ja tsiteerib nõuetekohaselt.</p>	
<p>Ühiskonna sotsiaalne struktuur</p> <p>Sotsiaalsed rühmad ühiskonnas: soolised, ealised, rahvuslikud, usulised, varanduslikud, regionaalsed jm. Sotsiaalne kihistumine ja selle põhjused. Sotsiaalne sidusus. Sotsiaalne tõrjutus. Sotsiaalne õiglus ja võrdõiguslikkus. Solidaarsus. 31 Väärtused ja identiteedid. Mitmekultuuriline ühiskond ja selle võimalused ning probleemid.</p>		<p>1) Teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid sotsiaalsed erinevused, sotsiaalne kihistumine, sotsiaalne sidusus, sotsiaalne tõrjutus, identiteet, mitmekultuurilisus;</p> <p>2) märkab erinevusi sotsiaalsete rühmade vahel ja mõistab nende põhjusi;</p> <p>3) väärtustab sotsiaalset õiglust ja sidusust;</p> <p>4) väärtustab soolist võrdõiguslikkust;</p> <p>5) mõistab kultuuride erinevusi ja oskab suhelda teiste kultuuride esindajatega.</p>	
<p>Ühiskonna institutsiooniline struktuur – avalik sektor, tulundus- või ärisektor, kolmas sektor</p> <p>Avalik sektor ja selle institutsioonid (riigiasutused, kohalik omavalitsus, avalik-õiguslikud asutused). Erasektor kui kasumile suunatud sektor. Kolmas sektor kui mittetulundussektor. Sihtasutused,</p>		<p>1) Teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid avalik sektor, riigiasutus, avalik-õiguslik asutus, ärisektor, eraettevõtte, mittetulundussektor, sihtasutus;</p> <p>2) selgitab ühiskonna sektorite spetsiifikat ja rolli ühiskonnas;</p> <p>3) teab sotsiaalse ettevõtluse ja vabatahtliku töö võimalusi.</p>	

<p>heategevus, vabatahtlik töö, kodanikualgatused.</p>			
<p>Ühiskonnaliikmete õigused Inimõigused meie igapäevaelus, riigi ja üksikisiku roll nende tagamisel. Inimõiguste rikkumise ärahoidmine. Vägivald, kuritarvitamine, inimkaubandus jm. Põhiõigused; sotsiaal-majanduslikud, poliitilised ja kultuurilised õigused. Lapse õigused, kohustused ja vastutus. Lastekaitse rahvusvahelised probleemid. Inimkaubandus, tööorjus, seksuaalne ekspluateerimine jm. UNICEFi tegevus.</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1) Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid inimõigused, põhiõigused; 2) tunneb inimõigusi ja lastekaitse põhimõtteid; 3) kirjeldab õiguste ja kohustuste, vabaduse ja vastutuse seost; 4) tunneb riske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust otsida abi. 	
<p>Riik ja valitsemine: demokraatia Demokraatliku ja mittedemokraatliku ühiskonna erinevused. Demokraatliku valitsemise põhijooned: võimuorganite valitavus ja aruandlus, võimude lahusus ja tasakaal. Õigusriik. Kodanikuvabadused ja -õigused.</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1) Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid demokraatia, autokraatia, totalitarism; võimude lahusus ja tasakaal, õigusriik, kodanikuõigused, kodanikuvabadused, kodanikuühiskond, kodanikualgatus; 2) selgitab demokraatia põhimõtteid ning nende rakendamist riigivalitsemises; 3) tunneb demokraatlikus ühiskonnas kehtivaid reegleid (nt pluralismi, kaasamist, vähemusega arvestamist, igäühe võrdsust seaduse ees); käitub demokraatia põhimõtete järgi; 4) eristab demokraatiat ja autokraatiat, võrdleb 	

		<p>demokraatliku, autoritaarse ja totalitaarse ühiskonna põhijooni;</p> <p>5) selgitab õigusriigi toimimise põhimõtteid.</p>	
<p>Eesti valitsemiskord Põhiseadus. Põhiseaduslikud institutsioonid. Riigikogu koosseis ja ülesanded. Valitsuse moodustamine ja ülesanded. Vabariigi President. Kontrollorganid: õiguskantsler, riigikontroll. Kohus. Kohalik omavalitsus. Õigussüsteem. Eesti kohtusüsteem. Õigusaktide kasutamine. Alaealiste õiguslik vastutus. Kodakondsus. Eesti kodakondsuse saamise tingimused. Kodanikuõigused ja -kohustused. Euroopa Liidu liikmesriikide kodanikud, kodakondsuseta isikud ning kolmandate riikide kodanikud, nende õigused ja kohustused Eestis. Erakonnad. Erakonna ülesanded demokraatlikus riigis. Eesti parlamendierakonnad. Valimised. Valimiste üldine protseduur. Kandidaadid ehk valitavad ja hääletajad ehk valijad; nende rollid. Valimiskampaania. Teadlik hääletamine. Eesti Euroopa Liidu liikmena. Eesti rahvusvahelistes organisatsioonides.</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1) Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid põhiseadus, põhiseaduslik institutsioon, põhiseaduslikud õigused, seadusandlik võim, opositsioon, koalitsioon, täidesaatev võim, president, õiguskantsler, riigikontroll, kohalik omavalitsus (KOV), kohus, õigusakt; erakond, valimised, kodakondsus, kodanik, alaline elanik; 2) tunneb ja oskab kasutada Eesti Vabariigi põhiseadust ning iseloomustab Eesti riigi poliitilist ja halduskorraldust; 3) mõistab seaduste järgimise vajadust ja seaduste eiramise tagajärgi ning teab, kuhu oma õiguste kaitseks pöörduda; oskab leida vajalikku õigusakti ning kasutada elektroonilist Riigi Teatajat (eRT); 4) teab riigi- ja omavalitsusasutuste struktuuri, sh riigi- ja omavalitsusasutuste portaalide kasutusvõimalusi; 5) tunneb kodanikuõigusi ja -kohustusi, Eesti Vabariigi ja Euroopa Liidu kodakondsuse saamise tingimusi; 6) selgitab valimiste üldiseid põhimõtteid; 7) teab peamisi rahvusvahelisi 	

		<p>organisatsioone, mille liige Eesti on;</p> <p>8) nimetab Eesti parlamendierakondi;</p> <p>9) teab Euroopa Liidu liikmelisusest tulenevaid õigusi, võimalusi ja kohustusi.</p>	
<p>Kodanikuühiskond Kodanikuühiskonna olemus ja põhijooned. Vabaühendused ja MTÜd. Kirik ja usuühendused. Kodanikuosalus ja kodanikualgatus. Kodanikuajakirjandus. Vabatahtlik tegevus, kaasatus ühendustesse ja organisatsioonidesse. Noorte osalusvõimalused. Õpilasomavalitsus ja õpilasorganisatsioonid. Noorteprojektid. Käitumine kriisioludes.</p>		<p>1) Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid kodanikuühiskond, vabaühendus, kodanikuosalus, kodanikualgatus;</p> <p>2) iseloomustab kodanikuühiskonna rolli demokraatia tagamisel;</p> <p>3) mõistab kodanikuühiskonna ja vabaühenduste toimimise põhimõtteid ning eesmärgi;</p> <p>4) analüüsib kodanikuühiskonnas tegutsemise võimalusi ja probleeme ning pakub lahendusi.</p>	
<p>Majandus Turumajanduse põhijooned. Nõudmine ja pakkumine. Konkurents. Tootlikkus ja kasum. Ettevõtluse vormid: aktsiaselts (AS), osühing (OÜ), füüsilisest isikust ettevõtja (FIE). Ettevõtluse roll ühiskonnas. Ressursside jagunemine maailmas. Riigi roll majanduses: plaanimine ja regulatsioon. Riigieelarve. Maksud, maksustamise põhimõtted. Tulude ümberjagamine. Ühishüved ja sotsiaalne turvalisus. Aus maksumaksmine. Sotsiaaltoetused ja sotsiaalkindlustus. Tööturg. Tööturu</p>		<p>1) Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid turumajandus, turg ja turusuhted, nõudmine, pakkumine, konkurents, tootlikkus, kasum, riigieelarve, riiklikud ja kohalikud maksud, ühishüve, sotsiaalne turvalisus, vaesus, sotsiaalkindlustus, sotsiaaltoetus, tööturg, bruto- ja netopalk, laen, investering, tarbijakaitse;</p> <p>2) tunneb erineva haridusega inimeste võimalusi tööturul; teab, mida tähendab olla omanik, ettevõtja, tööandja, töövõtja, töötu;</p>	

<p>mõiste. Tööandja ja töövõtja rollid töösuhetes. Tööõigus. Hõivepoliitika, tööturu meetmed tööandjaile ja töötajaile. Erinevast soost, erineva haridustaseme ning töö- ja erialase ettevalmistusega inimesed tööturul. Isiklik majanduslik toimetulek. Eesmärkide seadmine ja ressursside hindamine. Palk ja palgaläbirääkimised. Isiklik eelarve. Elukestva õppe tähtsus pikaajalises toimetulekus. Säätmine ning investeerimine. Laenamine. Tarbijakäitumine, säästlik ja õiglane tarbimine. Tarbijakaitse kaupade ja teenuste turul. Tootemärgistused. Isiklik ettevõtlus.</p>		<ol style="list-style-type: none"> 3) analüüsib ja hindab oma huve, võimeid ja võimalusi edasiõppimist ning karjääri plaanides; 4) teab eelarve koostamise põhimõtteid, oskab arvutada netopalka; 5) teab oma õigusi ja vastutust tarbijana ning tarbib säästlikult; 6) kirjeldab tänapäeva turumajanduse põhimõtteid ning ettevõtluse ja riigi rolli majanduses; selgitab maksustamise eesmärgi, teab Eestis kehtivaid makse, üksikisiku õigusi ja kohustusi seoses maksudega. 	
---	--	---	--